

Kõigi maade töölised, ühinege!

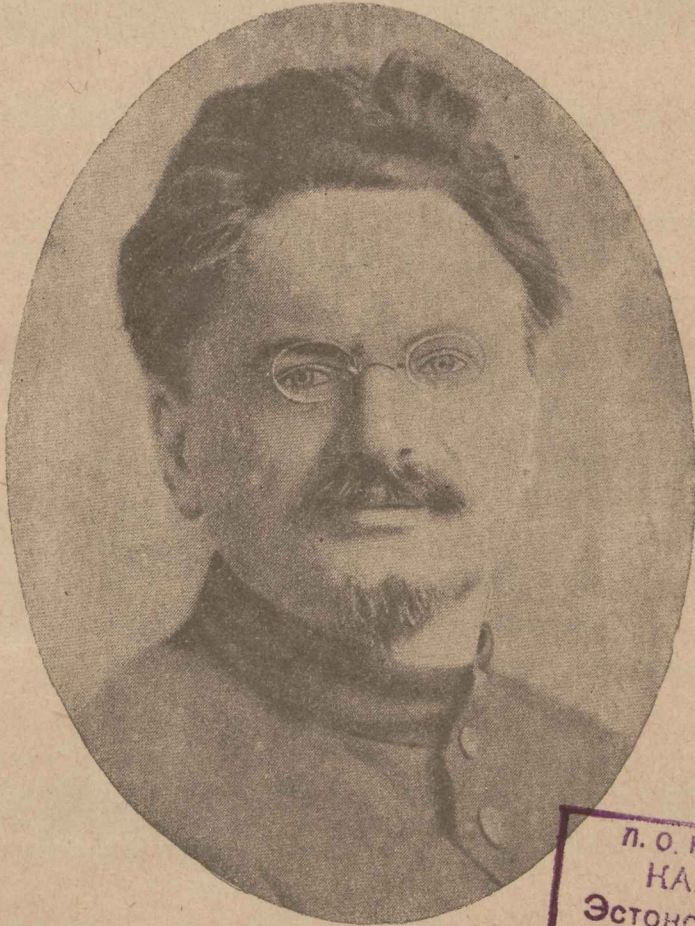
05

336E

3488E

ORAS

P/3-62

Sm. L. TROTSKI

Л. О. К. У. П. М. Э.
КАБИНЕТ
Эстонск. национ.
Инв. № 336E

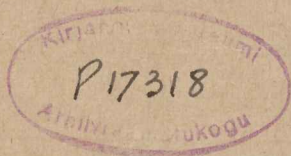
WÄLJAANDJA
E. K. Ü.

◆ 2 (8) ◆

LENINGRAD
1924

== S i s u : ==

H. Pöögelmann: Suure Oktoobri 7. aastapäewaks. — **A. S.:** Talupojad ja sotsialistlik rewolutsioon. — **Kusta Ükspere:** Suur aeg (luule). — **R. Wakmann:** Scheelima triiphonest. — **Elias Ehrenburg:** Piip. — **Ain Rannaleet:** Tule tõuka (luule). — **W. J. Lenini** kirjad A. M. Gorkile. (Järg). — **K. Dixi:** Jacques Anatole France. — **H. Pöögelmann:** Moskwa—London. — **René Maran:** Batouala (Neeгриroman). — **W. J. Brüssow.** — **Maksim Gorki:** Eesmärgi poole. — **R. W.:** Mõni sõna raamatu ja selle tarvitamise kohta. (Järg). — **R. Wasmi:** Hans Pöögelmann. — **Prof. N. Lapschin:** Tänapäewane Euroopa. — **W. Buk:** Meri linnas. — **R. Wasmi:** Kuidas on lugu meie proletaarsete kirjanikkudega. — **A. Serafimowitsch:** Leinamarss. — **S. Aleksejew:** Ilmawaade. — **Ain Rannaleet:** Wiga, mida tuleb parandada. — **K. Walge:** Meie kirjandus tarvitab elukutselisi töölisi. — **Kroonika.** — **Kirjawastused.**

O R A S

Poliitika, kirjanduse, kunsti ja teaduse ajakiri.

^{3488E.}
Suure Oktoobri 7. aastapäewaks.

Pühitseme Suure Oktoobri seitsmendat aastapäewa.

Seitse aastat!...

Meile üteldi siis: Ainult kolm nädalat — ja teie olete kadunud, teie meeletu süsteem on kokku warisenud ja teid enda alla matnud.

Enamlus häwitab enese paratamata ise oma meeletuse ja wõimatusega...

Kolmest nädalast sai kolm kuud.

Läinud oli Kerenski. Läinud oli Krasnow. Läinud oli — asutaw kogu.

Enamlus jäi.

Kolmest kuust sai kolm korda kolm kuud.

Jälle oli nii mõnigi läinud teise ilma teed wõi ajaloo unustusemätta alla.

„Kõige Wenemaa keiser ja isewalitseja“ — wiimane sel werisel troonil, mis oli kaua olnud inimsoo hirmutiseks — oli läinud ja enesega kaasa wiinud ühe kohutawama järgu ajaloost.

Enamlus jäi. Ta ei mõelnudki hääbuda.

Kõik mustad, walged ja kollased rebased olid ootamisest wäsinud. Liig pikaks wenis „kolm nädalat“.

Siis lendasid kuulid. Jaroslawis... Moskwas... Lendasid enamluse südamesse — Lenini südamesse olid nad sihitud.

Kuulid läksid — enamlus jäi.

Ja uuesti lendasid kuulid, pommid, lendas kuulide ja pommide purustaw pilw — idas ja läänes, põhjas ja lõunas, iga kaheksa ilmakaare poolt. Aga enamlus ei tahtnud minna ristipuule pursuide pattude lepitamiseks; ta wõitles.

Ta haawuist ja wermeist woolas palaw punane proletaarlase weri, üle ujutades põhja tundrate lumelagendikke ja lõuna mustawaid stepiwälju.

Hinge pidades ootas maailma kodanlus kuuendat tundi Kolgatal.

Ent see ei tulnud.

Enamlus jäi.

Kolmest nädalast sai kolm aastat, ja siis lahkusid mustawalgekoillased rebased, kelle hambad enamlusejäär oma punawäesarwedega weriseks oli peksnud:

— Ah, need wiinamarjad on ju alles nii hapud!
Enamlus aga jäi.

* * *

Raskelt wajutas tüürimees käe rattale. Hiiglalaewa keha wärises, nagises, rasked ahelad ragisesid, ja pikkamisi küljakile wajudes hakkas ilmamürakas oma sihti muutma.

Kaugelt kaljuselt kaldalt kandis tuulehoog sadamasillal seisjate kõrwu wihase rõõmuhulwe:

— Ta hakkub! Ta hakkub!
— UMP'i karüübdus*) ta neelab!

Lasti woolata weini ja hakati pastlaid jalga toppima.

Komandusillal aga seisis juht, kaswatas kallakuse winklit käigu kiirusele ja pidas silma kompassil:

— Ettewaatlikult käänakul!...

Wahused lained löid üle laewa parda. Kergeusklikkude põlwed löid lainete kohas ja kalda hulwes wõdisema ja mõnigi heitis enese meeletel üle pää-kaela woogudesse. Ja kadus. Sest ei sirgunud ühtki kätt neile Peetrustele.

„Siis sina usku tunnistasid
kui hädas usus kindlaks jääd...“

Enamlus ei tarwita pühapäewakütte ja kergeusklikke.

Laew aga mühistas edasi, kuni uuesti kostis ahelate ragin, ja hiiglaorganism nagu äärmise pinewuse alt wabanedes kuulis juhi märguhüüet:

— Siitsaadik ja mitte kaugemale!

Nagu oleks käel tüüriratta küljes nõiduslik hiiglawõim, wajus laewakeha pikkamisi jälle tagasi, tasakaalu, ja siis kostis komandusillalt uus hüüe:

— Täisaur! Edasi!

* * *

UMP'i sõiduwesti oli soodne — sihi poolest.

Wast siis alles kui laewakeha tagasi tasakaalu oli wajunud ja pilk ka üle teise serwa waatama ulatas, nägime alles, missugusest surmawast hädaohust meid tehtud poolkaar oli päästnud. Meie olime näinud ainult ühte külge hädaohust — wahutawat erawalmistuse weeneelu. Sajamiljoni kõrgust talurahwakalju, mille otsa sõjakommunismi tarwitamisepoliitika sihtis, ja millest meid UMP'i keerd kõrwale wiis, nägime alles nüüd.

Ja hingasime kergemalt.

10.000 „Titaniku“ kokkupõrkamine Himalaja hiiglamägedega ei oleks pörutanud ajalugu nii põhjani, kui suure Nõukoguriigi hukkumine wäikemaapidamise kaljurahnu otsas.

Nüüd mõistsime kaldalt hirnujate hulweid, saime aru tüürimehe wõimsast rõhumisest rattal.

Aga aastaid ja aastakümmeid kulub enne, et jõuda parajasse kaugusesse, kust ühiskondlise arwustuse perspektiiv otsustama ulatab:

*) Wett alla kugistaw keeris meres, keerlew weeneel.

— See oli kõigi aegade kõige suurem riigijuhtimise manööver-
ajaloos!

Kes teab, kas tulew ajaloo põlw s e d a pöörangut wast sisuliselt kõrwu
wõi isegi kõrgemalegi ei sääe kui Suurt Oktoobripööret.

Meie ei taha tulewiku otsusest ette jõuda.

Aga kindlasti ütelda wõime juba nüüd:

UMP päästis Oktoobri...

Möödusid kaljurahnud, möödus weeneelu ähwardawam keeris.

Ja enamlus jäi.

* * *

Jälle möödusid kuud ja kuudest said aastad.

Kolm aastat sõidame tegelikult uuel sihil.

Kõige nimel, mis meile püha ja kallis — lõbusõit ei ole see
mitte olnud.

Meie sattusime oma uuel sihil kõige kohutawamasse loodusehäwi-
tusse, mida maailm senini näinud.

Mis on Jaapani maawärisemised, Hiina weeuputused, Ameerika kohu-
tawad tuulekeerised selle häwituse kõrwal, mida noorele, waewalt kahe-
kordsest koledast sõjarüüstamisest pääsenud ja sisemise hiigljõupingu-
tuse läbi elanud nõukoguriigile 1921 a. kirjeldamata — näljahäda
osaks tõi!

Nagu werejanuline heebrea jumal nuhtleb ka ajalugu wanemate
patud laste kätte — tsaari isewalitsuse pöörase laastamisepoliitika eest,
mis Wenemaa põllumajanduse kuristiku serwale wiis, peab nüüd werest
kiuwaks nõrstatud töörahwariik kannatama.

Wõib olla, kaua weel!

See oli nagu sügaw werine haaw kurnatud organismis, haaw, mis
pöles leekiwas palawikus ja pani kramplikult wisklema ja wärisema
terwe keha.

Wiimase mahlatilga, mis oli määratud üdini kurnatud keha toibu-
tamiseks, kiskus hiiglapingutusel lõhkuw süda sinna haawa jahutamiseks
ja hiljem parandamiseks.

Nõukoguriik winksles kohutawa loodusõnnetuse palawikus.

Oues, wõre taga, aga hulused koerad, ja kõrgel lendlesid raisa-
kullid...

Ja kaugele kestis tarretama panew kraaksumine:

— Ee—eh! Nälge ta ometi wiimaks murrab — selle koledapäälise
rewolutsioonieluka!

Ja saagilõhna nuusutades laksutasid koerad lõugu.

Aga haaw paranes, kaswas kinni — kuigi hirmsa armiga, koerad
taganesid saba jalge wahale kiskudss, raisakullid laskusid tiirledes kal-
judele.

Enamlus jäi...

* * *

Kolmest nädalast, mida üleilmne wastaste leer meile kõrgemaks elu-
eaks oli lubanud, oli saanud kaks korda kolm aastat — iseenesest juba
hiiglasaawutus neis oludes ja neis tingimustes, milles esimene töö- ja
talurahwariik oma olemise eest wõitles ja wõitleb.

Kõik waenluseleeri katsed ja wõtted töörahwariiki oma wihases kaitsetuses lämmatada, olid nurja läinud, kõik lootused nälja, majanduslise lagunemise, erakapitaali ülewõimu, UMP'i moonutuste, kapitalipuuduse, rahakursi langemise kaudu wihatud enamlusele lõõga kaela tõmmata, olid wette langenud.

Kümneid keerusi tegi hiiglalaew, kümneist rahnudest ja rüngastest loowis ta mööda, kümneilt salakaridelt kangutas ta enese sisemiselt hiigla-jõul lahti.

Ikka edasi! Ikka sügawamasse, lahedamasse wette!

Seitsmenda aasta algul näis juba wõimalus paistwat sirgemat sihti wõtta, ilma suuremate loowimisteta edasi purjetada.

Sääl tuli korraga kohutaw prahwatus.

Iljitshi surm...

Ilmarewolutsioon oli kaotanud oma geniaalse juhi.

Ja jälle loitles wihawäik kogu ilma rewolutsiooniwastaste silmis, jälle paisutas nende rinda lootus:

Nüüd, nüüd wariseb kommunismihooone kokku; nüüd laguneb puruks see jõud, kes nõukoguriiki ülewal hoidnud.

Lenin oli surnud, enamluse eestwõitleja ja juht oli läinud.

Enamlus jäi.

Ja töörahwas andis oma ridadest juhtijale, kes kadunu asemel oli jäänud hiiglatöö etteotsa — W. K. P-le — lisaks 300.000 uut wõitlejat — paremad oma ridadest.

Wenemaa töörahwas wastas maailma hulguwale kontrrewolutsioonile:

Enamlus jääb!

* * *

Wastaste lootuste-puuhobusel oli purustatud kõik neli jalga: ei ajutised raskused majanduslikes elus, ei kapitaalipuudus, ei kiiresti langew nõukogurubla, ei isegi Iljitshi surm ei pannud nõukoguriiki hiiglahoonet wankuma.

Wenemaa mõõtmata loodusrikkused jäid piiripeenra taha, millel punawäelase teraw täak walwel seisis.

Ja siis — siis tulid nad sabakuubedes ja lakkinnastes, milles peitusid käpad, nii pehmed ja wiisakad, nagu oleks taewane isa neile küüne jupikesegi külge pookimata unustanud:

— Meie oleme ikka ja alati Wenemaad ja Wene rahwast armastanud!

— Kes tohib wägistada rahwa enesemääramise õigust?!

— Wene rahwal on õigus enesele walitsemise wiisi walida nagu ta tahab...

Ja kadedusest kollased tiirlesid nad ringi, wõdisedes mõtte juures, et mõni naaber ehk oskab punawäelase selja taha pugeda.

Kõik meetagawarad olid nad oma näowõõpamiseks kulutanud. Mesiselt weniw oli isegi hääl.

Aga punawäelane ei olnud kärkse sorti.

Ta koputas täagiotsaga magusate külaliste tasku pihta:

— Minu kaup, sinu raha — kas teeme äri?

Siis wajus silmnägudelt mesiwõõp, küürud tõmbusid turri ja wastu-seks kostis tume urin.

Punawaelane aga wajutas kanna piiripeenrale, ja pigistas peos püssi-rauda:

— Ei taha —?... Olgu. Te tulete uuesti siis, kui teil päkad palawad. Ja siis määrame kaubatingimised — meie.

* * *

Meie pühitseme Suure Oktoobri seitsmendat aastapäewa.

Meie oleme üle elanud kogu ilma kontrrewolutsiooni werised kallaletungimised iga nelja tuule poolt.

Meie oleme nad walusalt tagasi löönud, ja kallaletungijad pugesisid werise ninaga põõsasse.

Meie oleme mööda saatnud lugemata hulga sisemisi kontrrewolutsioonilisi mässukatseid ja salaplaane.

Töörähwa hulgad on need wõimsa käega maha surunud ja töörähwariigi wastastele selja pööranud.

Meid on tabanud ennenägemata loodusõnnetused.

Oleme kannatanud ja kannud läbi oma õladel needki.

Meie olime majanduslise kuristiku põhja langenud: meie tööstusest, kaubandusest, isegi põllumajandusest jäid järele peaaegu ainult waremed.

Põllupidamine oli wajunud pooleni endisestki madalast pinnast, tööstusest oli jäänud järele waewalt kümnes osa, mõnes harus ainult 5—6%, ja kaubandus oli moondunud saherdamiseks, kotimeeste alaks.

Meie rahakursi päädpööritaw langemine oli peaaegu häwitanud selle wahendi majanduslisest elust — 1.000.000.000 (tuhande miljoni ehk miljardi) eest ei saanud enam uulitsanurgal toosi tikke osta...

Meie ei haabunud siiski — enamlus jäi.

Künnte ja hammastega rebides hakkasime kuristikust üles ronima. Higi ja weri katab seda kaljurahnulist teerada, kus ronisime ja libisesime, tagasi lohisime ja jälle uuesti ja uuesti tõusime.

Ja ikka edasi, ikka kõrgemale rühime. Peatamata, ühelt astmelt teisele. Kindlas wõiduteadmises.

Juba tänapäew ulatab meie eesmärk nii mõnelgi alal üle sõjaeelse pinna. Ja meie oleme alles waewalt paar aastat saanud ülesehitawat tööd teha!

Kuid jalge all on meil jälle kindel waluuta (raha), mille pinnal põllumajandust, tööstust, kaubandust töörähwa wõimsal turjal ja weel wõimsamal tahtel nagu hiiglahoowaga üles, üles, üles winname.

Ja sellelt peatamata tõuswalt pinnalt, selle üleswinnawa hiiglajõuga sunnime oma wihasemaidki waenlasi, sunnime ajalugu tunnustama meie olemasolekut, rehkendama meiega kui uue ilmariigiga.

Ja see on meie seitsmenda wõitlusaasta wõidusaawutus, millega astume üle kaheksanda aasta läwe — wastu uutele edusammudele:

Oleme suutnud sundida wastaseidki tunnustama uut ajajärku idma, moodustab inimsoo ajaloos töö- ja talurahwa nõukoguriik —

Enamlus jääb!...

H. Pöögelmann.

Talupojad ja sotsialistlik rewolutsioon

Töölise ja talupoegade liit.

Sotsialistliku rewolutsiooni kõige raskem ja keerulisem küsimus on põllupidamise sotsialiseerimine. Võimule pääsenud tööliklassi ees seisab kaks ülesannet. Esiteks — suurtele talurahwahulkadele selgeks teha, et nende huwid kapitalismi hävitamist nõuawad, ja talurahwast, wäikeomanikke, kes weel eraomanduse, wanade waadete ja eelarwamiste paeltes kinni on, oma poole tõmmata. Sotsialistlikku rewolutsiooni on võimalik ainult siis wõidurikkalt läbi wiia, kui suur osa talupoegadest tööliklassi poolt on.

Teiseks — wõidule pääsenud proletariaat peab seesugust majanduspoliitikat ajama, mis põllupidamisesse sotsialistliku majanduse elemente wiiks. See ülesanne on äärmiselt raske ja keeruline. On tarwis põllumajanduse edenemisele nii kaasa aidata, et see uuesi tarkawa kapitalismi algidusid piiraks ja häwitaks. On tarwis talurahwast ühistööle huwitada ja ergutada ja üldse talurahwa hulkadele selgeks teha, et uus ühiskonnakord palju kasulikum on kui kapitalism ja enesest kõrgemat astet ühiskondlikes arenemises kujutab.

Nendel küsimustel on Wenemaa kohta iseäraline tähtsus, sest suurem enamus ta rahwast on just wäikemaapidajad talupojad. Esimese ülesande — talurahwa rewolutsioonile kaasatõmbamise — wiis Wenemaa tööliklass hiilgawalt läbi. Wenemaa tööliklassi geniaalne juht Lenin säadis juba kakskümmend aastat tagasi juhtmõtte üles, et rewolutsiooni wõit on kindlustatud siis, kui tööliklass suudab endaga kaasa tõmmata laialisi talurahwa hulke.

Lenin kinnitas, et rewolutsioonile wõib tarwilise hoo ja jõu anda ja teda lõpuni wiia ainult mõisnikkude ja riigi maade konfiskeerimisega ja talupoegadele andmisega. See hüüdsõna tõmbab kogu talurahwa hulga rewolutsioonile kaasa ja häwitab wana korra.

See juhtmõte löi elus hiilgawalt läbi ja Oktoobrirewolutsioon on selle tõendus.

Laialisi talurahwa hulke wõib tõmmata kaasa siis, kui rewolutsioon nende eluliste huwidele wastab. Pääteguriks oli muidugi mõisnikkude maade talurahwa kätte andmine. Rewolutsiooni tagajärjel läks talupoegade kätte ainult 36 Euroopa-Wenemaa kubermangus üle 20 miljoni tiinu ja talupoegade käes on nüüd peaaegu 99% kogu kõlbulikust maast. Oktoobrirewolutsioon andis aastasadade wältel igatsetud maa ühe hoobiga talupoegadele, häwitab kõik pärisorjuse jätsed ja talupoegade kurnamise wiisid.

Kuid siin tekkib weel üks küsimus, mis mõni aeg tagasi ka kommunistide seas suuri mõtete lahkuminekuid sünnitas, nimelt nationaliseeritud maa tarwitamise wiis. Küsimus seisab selles, kas organiseerida ärawõtetud mõisates suurmajapidamisi, wõi tükeldada suurokohad ja jaotada maa ära talupoegade wahel.

Suurmaapidamiste tükeldamise vastu oldakse kahest seisukohast. Esiteks on suurmaapidamine palju tulutoowam, sääl on töowiljakus palju kõrgem, kui wäikemaapidamistes. Seega tähendaks suurmaapidamise tükeldamine tagasiminekut põllumajanduses, majanduslist regressi. Teiseks — sellega suureneb wäikemaapidajate hulk, kaswab kõige mahajäänuma rahwakihi arw, ja see raskendab sotsialistliku

korra ülesehitust. Suurmaapidamistes aga võib valmistust otsekohe kõrge tehnikaga ja põlluteaduse nõuete alusel organiseerida ja seega sotsialistliku korra ülesehitusele vastavaid põhimõtteid läbi viia.

Nagu teame, läks Wenemaal läbi maatükeldamine. Talupoeg, kui väikeomanik, ei võinudki maaga teisiti talitada. Iga talupoja ihaldus oli omale «maalapikest» saada.

Põhimõttelikult olid enamlased maa tükeldamise vastu. Kuid see küsimus tõusis juba varakult enamlaste seas üles ja Wenemaa sots. dem. ühendatud kongressil, kus vähemlaste maaprogramm vastu võeti, leidis maatükeldamise mõte mitme enamlasegi poold toetust. Maatükeldamise asjus kirjutas Lenin 1906 a. järgmist: «Maa ärajootamine ei ole sotsialistlik abinõu, kuid ta annaks tugeva fõuke kapitalismi edenemisele, siseturu kasvamisele, talupoegade seisukorra paranemisele, kogukondliku maapidamise lagunemisele, klassivastolude väljakujunemisele maal ja kõikide wana pärisorjusliku korra jätiste likwideerimisele Wenemaal».

W. S.-D. P. ühendatud kongressil seletas Lenin, et maa ärajootamine ei ole kahjulik, sest sellega on talupojad nõus, waid ta on ekslik, sest et sel juhtumisel waadatakse «talupoegade liikumise pääle ainult minewiku ja käesolewa aja seisukohalt, kuid ei võeta arwesse tulewiku seisukohta».

Esimesel ajajärgul pääle Oktoobrirewolutsiooni oli maapoliitika põhialuseks kokkulepe kommunistide ja pahempoolsete sotsialistidewolutsionääride wahel. III nõukogude kongressil (jaanuaris 1918 a.) seletas Lenin:

«Pahempoolsete sotsialistidewolutsionääride (ja nende taga seiswate talupoegade) nõusoleku puhul tööliste kontrolli, pankade natsionaliseerimine jne. asjus oleks tasandaw maatariwamine ainult üheks ülemineku abinõuks täielikule sotsialismile. Sarnaseid ülemineku abinõusid oleks raske tööliklassile pääle sundida; ta on sotsialismi wõidule pääsemise huwides sunnitud töötawatele ja kuratawatele talupoegadele nende ülemineku abinõude wäljalikus järele andma, sest need ei tooks sotsialismi ülesehitusele kahju».

Nõnda siis — järelandmine talupoegade väikeomaniku instinktile maatükeldamise asjus, on üks ülemineku abinõu sotsialismile, et sellega talupoegade poolehoidu kindlustada ja neid aktiivsele wõitlusele kapitalismi vastu tõmmata.

Kuid sel küsimusel on suur tähtsus rahwuswahelises ulatuses. Kui meie praegu kogu maailmas sotsialistliku rewolutsiooni ajajärgus elame, siis on wäga tähtis laialisi talurahwa hulke oma poole wõita. Sotsialistlikku pööret on wõimata ilma suurte rahwahulkade, pääasjalikult talurahwa hulkade poolehoiuta ja osawõtuta läbi wiia.

Seepärast sünnitas maa tükeldamise küsimus suuri waielusi ka rahwuswahelises ulatuses. Kuid juba Kommunistliku Internatsionaali II kongress wõttis selles asjas selge seisukoha. Lenini kokkusäetud ja tema ettepanekul wastuwõetud põhialustes kõneldakse, et sääl, kus suurmaapidamine wäikest osa etendab ning kus suurel arwul leidub wäikemaapidajaid, kes maad saada püüawad, sääl on suurte mõisamaade ärajootamine kõige otsekohe sem abinõu selleks, et talupoegi rewolutsioonile kaasa tõmmata. «Proletariaadi esimeseks põhiülesandeks, olgu missugustes tingimustes tahes, on kindlustada proletariaadi wõitu ja selle püsiwust. Proletariaat ei tohi peatama jääda ka valmistuse ajutise tagasimineku ees, kui seda nõuab rewolutsioonihugi. Proletariaadi walitsus võib

olla kindlal alusel siis, kui kesktalupoegade kiht erapooletuks jääb ja väikemaapidajate kiht, kui mitte terwelt, siis suuremal osal teda toetab».

See Kommunistliku Internatsionaali kongressi otsus näitab, et majanduslikud huvid tulewad poliitiliste huwide hääks ohverdada, kui seda rewolutsiooni eesmärkide kättesaamine nõuab.

Kui aga ei osata rewolutsiooni huwisid küllalt õieti silmas pidada ja ei suudeta talupoegade poolehoidu wõita, siis wõib see rewolutsioonile saatushukuks saada. Sm. Warga, endine Ungari nõukoguwabariigi kõrgema majandusenõukogu esimees, näitab Wenemaa ja Ungari kogemuste waral, kui tähtis on talupoegade toetuse wõitmine. Ta ütleb: «Rewolutsiooniline maa ärajaotamine Wenemaal tõmbas talurahwa töölikklassile kaasa proletariaadi diktatuuri rewolutsiooniwastaste mõisnikkude vastu kaitsma. Ungaris aga, kus diktatuuri ajal rewolutsioonilist maa ärajaotamist ei sündinud, jäid laialised talurahwa hulgad diktatuuri vastu passiivseks ja olid osalt isegi wae-nulised» *).

See tõendab, kui tähtis ja tarwilik on rewolutsiooni wõidurik-kaks edenemiseks talurahwa tarwis sarnane taktiline joon wälja töötada, mis laialisi talurahwa hulkasid rewolutsiooni wõitluses kaasa tõmbaks. On juhtumisi, nagu maa ärajaotamine, mis ei wasta majanduslikule huwile, mis teatud mõttes mõjuwad takistawalt majandusliku edu pääle. Kuid need eitawad küljed kaalub üles sotsialistliku rewolutsiooni wõidurikas teostamine, sest see tähendab üleminekut kõrgemale majanduslikule astmele, mis walmistab tee kiiremale ja suuremale walmistatusjõudude edenemisele. Uhes sellega luuakse ka talupoegade väikemajapidamisele uus, kõrgem majanduslik alus ning siis kaowad ka need eitawad küljed, mida maa fükeldamine endaga kaasa tõi.

Rewolutsioon ja põllumajanduse edenemine.

Rewolutsioonid, muu seas ka sotsialistlik, sünniwad siis, kui wanad walmistatuswahekorrad, omandamise wiisid ja poliitiline kord muutuwad walmistatusjõudude edenemise takistajateks.

Muidugi, rewolutsiooni, põhjalikkude ühiskondliste wapustuste aegadel sünnib teatud desorganisatsioon (korratus) walmistuses, häwineb tihti palju warasid, mis sel silmapilgul rahwa majanduslikku elujärge alandab. See sünnib iga rewolutsiooni ajal. Seda tõendab niihästi Suur kodanlik Prantsuse rewolutsioon, kui ka sotsialistlik Oktoobrirewolutsioon Wenemaal.

Mõnigi «rewolutsionäär» näeb selles majanduse seisukorra ajutises alanemises «täieliku põhjuse» rewolutsiooni wastasele seisukohale asumiseks.

Kuid rewolutsioon on pikaldane, äge, halastamata ja karm wõitlus — kodusõda, mis kisub määratud rahwahulgad walmistusest eemale, mis muutub tihtigi laialdases ulatuses peetawaks harilikuks sõjaks. Et rewolutsioon ilma sarnase wõitluseeta, mis ka laastamise kaasa toob, wõidule pääseks, on lapsik arwamine. Kes soowib, et inimkond kõrgemale edenemisastmele tõuseks, et luua teed paremale

*) „Очерки по аграрному вопросу“, под ред. Е. Варга, т. I, вып. I. Lehek. 57.

tulewikule ja hävitada lõpulikult kurnamise, peab tunnistama rewolutsiooni ja neid nähtuseid, mis ta paratamata sisu on.

Seesuguse äärmiselt terawa ajajärgu elas Wenemaa töörahwas läbi kodusõja ajal, kui wäljamaa kodanluse ja sisemiste wasturewolutsiooniliste jõudude wastu tuli wõidelda. Sõda aga wõib pidada ainult sõjaliste abinõudega ja sel on oma tagajärjed. Sellega on seletataw nii sunniwõtti, kui ka tööstuse ja majanduslise elu äärmine tsentralisatsioon (keskendamine) ning toiluse normeerimine. Näit. tegi Saksamaa imperialistliku sõja ajal umbes sedasama. Wahe oli selles, et Saksamaal wiidi seda läbi kapitalistlikul aluspõhjal imperialistliku sõjapidamise otstarbega, kuna Wenemaal toimetas seda wõidule pääsenud töörahwas rewolutsiooni likwideerimise eesmärgiga.

Kui sõjaline olukord kadus, loodi meil kohe tingimised walmistujõudude edenemiseks. See ajajärk algas nõndanimetatud uue majanduspoliitikaga. Ainult sellest silmapilgust pääle, kui elu läks harilikkudesse rööbastesse, wõib rewolutsiooni walmistujõudude edenemise seisukohalt hinnata. Siit pääle hakkab ka tõus põllumajanduses ja talupoja seisukorra paranemine.

Põllumajanduse edenemine talupoegade wäikemaa pidamise juures meil, S. N. W. Liidus, wäljendub selles, et talupojad laiendawad külwipinda, suurendawad loomade arwu, muretsewad uusi tööabinõusid, tõstawad oma isiklikke tarwidusi. Kuid seda teed läheb üks osa talupoegade majapidamistest. Nagu maa seisukorra uurimised näitawad, on olemas terve kiht kehwikuid, nõrku talupoegi, kel puuduwad wõimalused oma maa harimiseks ja majapidamise tõstmiseks. Wiimased on sunnitud jõukama talupoja juure minema ja tarwidust mööda oma maa harimiseks hobuseid, tööriistu jne. paluma, seemneid jne. ostma ehk wõlgu wõtma, ja tööjõu puudusel palgatakse isegi inimene, kes maa ära hariks. Nagu samad uurimised näitawad, on need muretsemise ja palkamise tingimused õige rasked. Külakurnaja oskab teise rasket seisukorda iga walitsuse juures ära kasutada, kui sellele ei suudeta piiri panna. Seepärast annawad õige tihti kehwikud oma maa jõukamale «rendile».

Nõnda tekkib praegustes maaoludes uuesti nähtawale talupoegade erinemine, kihlidesse jagunemine.

Kapitalistlikkudes tingimustes oleksid kapitalistlikud wahekorrad wälja arenenud. Jõukam talupoeg, kulak kasutaks kõik nõõrimise ja kurnamise abinõud põhjalikult ära, katsuks maad jne. oma kätte tõmmata ja muutuks kapitalistlikuks maapidajaks ning isegi suurmaapidajaks, uueks mõisnikuks. Siit tekkiksid harilikud klassiwahed, hakkaks maad wõtma klassiwõitlus. Kujuneksid wälja harilikud kapitalistlikud wahekorrad.

Seda teed wõiks minna arenemine maal ka S. N. W. Liidus sel juhtumisel, kui töörahwawalitsus ja töörahwas oma mõju külas läbi ei wiiks, maal oma kindlat majanduspoliitikat ei teostaks, mis sihitud kapitalistlikkude wahekorrad tekkimise ärahoidmisele, põllumajanduse ümberorganiseerimisele uutal alustel, edendades sotsialistliku majanduse elemente ning luues kindlat sidet sotsialistliku suur-ööstuse ja põllumajanduse wahel.

Mitte üks nõukoguwalitsuse maapoliitika ei ole sihitud põllumajanduse edenemisele, waid kogu majanduspoliitikas peetakse piinlikult põllupidamise huwisid silmas. Põllumajanduse tõusule ei aidata kaasa mitte üks agronoomilise abi korraldamisega, põllumajandus-

liku krediidi andmisega, waid ka hindade reguleerimisega, maksu-poliitikaga jne.

Kuid põllumajanduse tõstmist teostatakse nii, et ära hoida kapitalistlikkude wahekordade väljakujunemist. Põllumajanduse wiljakuse tõstmine võib sündida põllutöö masinate, paremate töötamise wiiside ja laialiste agronoomiliste abinõude tarwitusele wõtmise alusel. Need on aga wõimalikud kas suurmaapidamises, wõi jälle wäikemaapida-jate talupoegade ühinemise juures. Suurmaapidamine wõiks praeguse wäikemaapidamise juures sel kombel tekkida, kui maad üksikute kulakute kätte koonduvad, mis praegustes tingimustes siis wõi-malik oleks, kui kapitalismile arenemise wõimaluse annaksime. Kuid see tähendaks uute mõisnikkude kihi tekkimist, uut talupoegade or-jastamist ja kurnamist. Selle tagajärjeks oleks töörahwawõimu häwi-nemine ja kodanlise walitsuse wõimule pääsemine.

Töölised ja suurem osa talurahwast seda lubada ei wõi. See-pärast ongi nõukoguwalitsuse püüe wõimaldada kõrgema tehnika tarwitamist ja kõikide teiste abinõude läbiwiimist põllumajanduse tõstmiseks talupoegade koopereerimise, nende ühistöö alusel. Talu-poegade koopereerimine sünnib wäga mitmel alal ja kujul, alates kommuunadega ja lõpetades masinatarwitajate ning suguloomade ühisustega.

Koopereerimine ei sünni mitte üksi seepärast, et kommunistlik partei ja nõukoguwalitsus seda soowiwad, waid seda nõuawad talu-poegade eneste elulised huwid. Ühistegewus aitab kaasa iga üksiku talupoja majapidamise tõstmisele ja seepärast on iga talupoeg koope-ratsioonist huwitatud.

Kuid nagu Lenin tähendas, on ühistegewusel tööliste diktatuuri, töörahwa wõimu juures teine tähtsus ja teised ülesanded, - kui kapi-talistlikus korras. Ta ütles omas kirjatöös «Toitlusmaksu kohta» järg-mist: «Ühistegewus kergendab miljonite elanikkude ja pärast kogu rahwa ühendamist ja organiseerimist. Sellel on aga omakord määrat-suur tähtsus üleminekus riiklikult kapitalismilt sotsialismile». «Ühis-tegewuse kordaminek lubab meil wäikemajapidamist tõsta ja kergen-dab ta üleminekut määramata aja jooksul suurwalmistusele wabataht-liku ühinemise alusel», mille põhjal palju kergem on üle minna lõpu-likult ühendatud majandusele, s. o. sotsialismile, — tähendab sm. W. Mestsherjakow omas kirjatükis «Lenin ja kooperatsioon» *) sellele juure.

Sedasama ütleb Lenin weel selgemini ja üksikasjalikumalt omas wiimases töös «Koopereerimise kohta».

Nõnda on ühistegewus pääteguriks põllumajanduse tõstmises ja teerajamises sotsialismile.

Ühistegewus peab etendama kõige tähtsamat osa kehwiki ja kesktalupoja elus. Mitte ainult, et nad selle abil oma majapidamist wõiwad tõsta, waid tarwitawad teda ka kui tugewat wõitlusabinõu kulaku wõimu vastu. Ühinemist wõiwad kehwikud ja kesktalupojad hädalistel juhtumistel üksteist toetada maaharimises, tööriistade ja muude abinõude saamiseks pääseteed leida. Nõukoguwalitsus toetab ka pääasjalikult koopereeritud talupoegi. Kui kehwemad talupojad ilma kulaku «abita» läbi saawad, siis kaob ka igasugune pind kur-namiseks, jõukama talupoja kulakuks väljakujunemiseks ja üldse

*) Ajakiri „Красная Новь“, № 2.

kapitalismi arenemiseks maal. Nõnda on ühistegewus wastukihwtiks kapitalismile ja aluspõhjaks töörahwa wõimule.

Muidugi, põllumajanduse edenemine, ta jalulesäädmine ning ümberloomine sotsialistlikul alusel sünnib käsikäes suurtööstuse edenemisega. Suurtööstus wõib põllumajandusele masinaid anda, ta mehhaniseerimist, elektrofikatsiooni läbiwiimist wõimaldada jne. Kui põllumajanduses traktor, paremad põllutöömasinad ja mehaaniline jõud hakkawad maad wõtma, ning kui sellele weel agronoomia abiks tuleb, siis on ühistöö läbiwiimine kindlustatud ja kindel alus pandud põllumajanduse sotsialiseerimisele. Siis sünnib tõelisena loodud liit tööliste ja talupoja wahel, sest siis kaob ära nii majanduslik kui ka kultuuriline wahe maa ja linna wahel.

Ühes suurtööstuse edenemisega kujunewad ka lahedamad maaolud. Praegu tundub peaaegu igas S. N. W. Liidu osas (pääle Siberi, Lõuna-Ida ja mõne teise raiooni) maakitsikust, maapuudust. Selle põhjuseks on Wenemaa tööstuse nõrk edenemine, mis ei suuda suuremaid rahwahulke maalt ära tõmmata. Kuna, näituseks, Inglismaal ainult 12% kogu rahwast ennast põllutööst elatab, on meil põlluharijaid vähemalt 80% rahwast. Rahwa arwu vähenemisega maal kaob ära üleliigne maatükeldus, proletariseeritud talupoegadel ei ole tarwis oma «maalapikest» iga hinnaga kinni pidada ja kulaku küüsi langeda. Siis tõuseb ka talupoja töowiljakus, sest siis ei pruugi suurel hulgal tööjõul ilma suuremate tagajärgedeta wäikestel maalapikestel urgitseda, et omale ülespidamist saada. Siis läheb «üleliigne» rahwas maalt linnadesse, kuna külla järele jäänud maaharijad masinaid ja üldse paremat tehnikat saawad tarwitusele wõtta, mis iga üksiku maal töölawana isiku töowiljakust tõstab.

Majanduslise edenemise üldine säädus seisabki selles, et valmistusabinõude valmistamine laieneb, masinate, tööriistade, liikumisabinõude, tooresainete jne. valmistus suureneb. Selle tagajärjel kasvab tööstus kiiremini kui põllumajandus, temasse mahutatakse ikka suuremad ja suuremad kapitaali hulgad ja ta tarwitab alatasa rohkem tööjõudu.

Meil on põllutööstuse jalulesäädmise ja edenemise alal ainult esimesed sammud astutud. Wahepääl takistasid seda käiku wiljaikaldused. Wiimaste aastate jooksul saawutatud tagajärjed tõendawad kindlasti, et Oktoobrirewolutsioon soodsa pinna lõi põllumajanduse tõusule uutes ühiskondlistes wahekordades, rajades teed sotsialismile.

A. S.

Eelolewate ridade järele otsustades peaks suurmaapidamise loomtamist nagu Kominterni üldiseks juhtnööriks lugema. Nii ü h e k ü l g n e see asi siiski ei ole. Eespool nimetatud resolutsioon (Komint. 2. kongr. wastu wõetud) ütleb otsekohe: «Enam edenenuid kapit. maade kohta tunnistas Komm. Internatsionaal õigeks, et suurmaapidamine pääasjalikult alalhoitaks. Niisamuti on otstarbekohane kollektiivset maapidamist, see on maapidamise ühisuste wõi kommuunade asutamist toetada». Ja suurmaapidamise alalhoidmisel ei ole kaugeltki ainult majandusline tähtsus, nagu sm. A. S. püüab kujutada. Kominterni resolutsioon — kordame: selle kokkusäädja oli Lenin — ütleb selle kohta:

«Suurmaapidamise alalhoidmine kindlustab kõigeparemini maaelanikkude rewolutsiooniliku kihi, maata põllutöölise ja poolproletaarliste pisimaapidajate huvisid, kes oma ülespidamist pääasjalikult palgatööga suurmaapidamises teenivad. Pääle selle wabastab suurmaapidamise natsionaaliseerimine linna elanikud toiduainetega walrustamise asjus vähemalt osaltki talupoegade mõju alt».

Mõlemad põhjused, mis siin ette toodud, on just rewolutsiooni-ikud, mitte majanduslikud. Kuid ka sääl, «kus suurmaapidamine aotuse alla läheb, peab kõige päält maaproletariaadi huvisid silmas pidama». (Seesama resolutsioon. Kõik wäljawõtted — 6. protokollist).

Niipalju eelolewa artikli teise külje walgustamiseks. See näitab, kuiwõrd ettewaatlik peab olema ka maajaotuse otsustamises. Just Lenin ise oli see, kes seda wiisi, kuidas maaküsimus Wenes otsustati, mitte igale poole eeskujuks ei pidanud. Muu seas tõendab seda — pääle Kominterni resolutsiooni — tema oletus Nõukogude 3. kongressil: et näit. Eestis maaküsimus teisiti wõib otsustatud saada kui Wenes.

Toimetus.

Suur aeg.

Aegadest saabunud ülimald ajal
wõidelda, elada, olla ja surra;
wõimsasti kõlawad Oktoobrikajad,
noorsugu järel meil, keda ei murra
mingi wõim. Kuigi weel püüaks meil wastu tulla
saatanlik leegion — rõhuda püüdja,
pihuks ja puruks me jaigade alla
tallame tema... Oktoober nüüd hüüdja:
— Suurimaid wõitused Töö weel wajad!
Kapitaal eest nüüd — wao ajaloo merre...
— Töörahwast tuleb! — Lahti maailma rajad!
Muidu su matame su enda werre.

* * *

Aeg tulnud ajal,
nüüd igal majal
las' plagisewad wõitluslipud
ja wastu kajastuwad orud, mäetipud
Töö wõidu auks.
Me kapitaali jaoks
nüüd saeme ju wiimseid kirstu laude
ja kaewame tal' lõpuliku une haude,
et käidud saaks kord wanailma eluring.
Suurt wõimsat wõitlust õõtsub meie hing:
Et kaoks ka teistel maadel raske orjussund
ja saabuks üleilmne wabastuse tund.
Aeg tulnud ajal,
me lõpuwõidu rajal.

Kusta Ühspere.

Scheelima triiphoonest.

„Eesti suurtööstus... oli triiphone, mida üles upitati riigi kulla- ja valuutatagawarade kaasabil; ja kui siis see toitja jõuetuse tõttu enam abi ei suutnud anda, sattus kogu hoone kõikuma“.

Nii kirjutas üks Kilula ajaleht 8. VIII. 1924 a. Wõiks arwata, nagu oleks see kirjutatud ikka nende kurjade bolshewickude wõi teiste „wõõra rahaga äraostetud agentide“ poolt. Kes siis muud, kui ainult enamlased, Eesti wabariigi kohta niiwiisi räägiwad? Aga ei. Seekord laimas Eestit niiwiisi Eesti walitsuserakonna leht ise, „Waba Maa“ nr. 180.

Mõni aeg hiljem kirjutab „Nädal“ üldisest Eesti raskest majanduslisest seisukorrast, „millest wäljapääsu näha ei ole“. Ja „Nädal“ on ju Eesti pangameeste „Päewalehe“ esmaspäewane wäljaanne. Egas siis ometi ka pangamehed ise waletama ju ei hakka. 22. IX. 24 a. kirjutas see „Nädal“: „Teatakse ainult seda, et praegune silmapilk on raske, kuid teatakse ka seda, et eelolewad kergendusi ei too. Kõsitakse ainult, „kuna tuleb täieline lõpp“. (Sõrendused minu. — R. W.).

Tähendab ikka, et Eesti wabariigi asjad on tõepoolest nii räbalad, et härrased isegi enam kergendusi ei looda ja ainult lõppu ootawad. Ruttasid ju sotsidki alles hiljuti lorikogus walitsusele kiiresti tugesid andma, et see mitte hoopis upakile ei kukuks (kui nad hääletamisel Strandmanni aruande puhul oma resolutsiooni poolt ei hääletanud, et mitte walitsuswastaseid häáli omadega suurendada).

Niisugune seisukord Kilula walitsusel on tekkinud, härrasmeeste eneste arwamise järele, mõne wiimase kuu jooksul. Säälnattisid omakeskis mitmesugused majanduspoliitikud, „ump“ wamp'iga“, „imp“ emp'iga“ ja siis weel kõik üksteisega ning lõppude-lõpuks lõppes asi sellega, et „uus majanduspoliitika on seisukorra loonud, mis loomuwastane ja ebamäärane“.

See Kilula walitsuse uus majanduspoliitika seisis selles, et walitsus keeras Eesti panga kraanid kinni ja ei lasknud säält enam mitte piiskagi laenu kellegile, waid hakati isegi warem antud laenusid tagasi nõudma. Siis tuligi awalikuks, et saadud laenusid keegi tagasi maksta ei suuda. Laenusajad hakkasid üksteise järele ponkrotti jääma. Eestis oli kuulus ärimees Custaw Pihlakas. Seesama Pihlakas, kellel pangamajas suur raamatukauplus, kes suwedel kodanikka sõidutas Kadriorust Piiritalle ja mujale oma mootorpaatidega, kes Soomega paberiäri ajas ja keda üheks „kainemaks“ ärimeheks peeti kartulimaal. See pidi laskma oma isiklise waranduse oksjoni alla minna. Endine haridusminister ja pärasine kõrtsmik ning ärimees Kartau putkas hiljuti Eestist Brasiliasse, maha jättes 4 miljoni maksmata wõlgasid. Isamaaline tehas „Ilmarine“ läheb haamri alla. Pank „Pung & Co“ pani oma ukse kinni, niisama ka „Eesti-Prantsuse pank“. „Dwiigatelilt“ müüakse oksjoni teel spindelpressa, et aga wõlga tasuda. „Warraku“ kirjastus hakkab 12 miljoni wõla puhul likwideeruma. Sedasama teed läheb Hanko ja Komp. laewaselts 40 miljoni puudujäägiga, kaasatõmmates ka kuristikku „Sakala“ panka ja palju teisi ettevõtteid. Wiimase aja pankrottijääjate nimekirju trükib „wabariigi“ walitsus igas oma „Riigi Teataja“ numbris pikad jorud.

Eesti pank käänas oma kraanid kinni sellepärast, et tal enam midagi nendest kraanidest anda ei olnudki. Kuid riigil (õlguigi ta ainult tibatiluke kartuliriik) oli siiski waja oma ülewahoidmiseks kuskilt sissetulekut saada. Weel suwel olid selle riigi walitsusel suured lootused wälislaenu pääle. Aga need lootused hakkasid tumenema. Isegi ühe ülemere naabrimaa kuningas tuli wiimaks otsusele, et Eesti riik end ikkagi mitte kui-

dagi tasa ei tee, enesega „wälja ei tule“ ja et, lõpuks, Eestile laenu andmine olla — raha andmine enamlaste kätte. Pätsust „kroon mata ase-
kuningat“ Eestisse ei saanud.

Eestil hakkas wäga traagiline aeg. Walitsus leidis ühe parunite tõugu pankiiri, kes pidi riigile laenu muretsema mujalt. See oli Tallinna pangahärra Scheel. Saadeti siis isand Scheel laia maailma kaema, kas ei saaks ehk kuskilt laenunatukestki. Scheelilt oodati palju. Riigitegelastel ja muudel isamaalastel tärkasid uued lootused. Tekkisid igasugused jutud uutest laenusaamistest. Ka börsespekulatsioonid läksid jälle märksa elawamaks. Eestimaa sai kuulsaks Scheelimaa nime all. Kuid ka Scheel ei leidnud kogu Euroopas kapitalisti, kes oleks usaldanud Eestile laenu anda. Walitsus otsustas siis järeljäänud kobedamad metsatukad maha müüa. Wõeti arwele müügi jaoks 6.000 tiinu metsa, kuue aasta ports korraga. See müümine anti jällegi sellesama Scheeli hooleks, kes neid metsatukakesi käis wäljamaadele pakkumas. Senini pole aga ka sellele metsale ostjat leitud.

See Scheelimaa lugu näitab piltlikult, kuiwõrd madalalt wäliskapitaal Eesti demokraatia majandust hindab. Scheel ükski kaalus wälisilma kui ka Eesti oma ministrite silmis rohkem, kui kogu Eesti wabariik kokku. Kui riigil vähematki lootust laenusaamiseks ei olnud, siis leiti seda olema üksikul pangakontori omanikul. Niikaugele on jõudnud Eesti oma kuueaastase „iseseiswusega“. — Wabandage, wiimane samm ei olnud see siiski weel. Kui kadunud oli lootus isamaad otsekohe wõi saksast pangahärra kaudu ära sahkerdada, siis — pöörati „rahwasteliidu“ poole ja paluti säält — oksjonile ostjat. Ja nüüd ootab „iseseisew ja rippumata wabariik“ pikkisilmi, millal selle „liidu“ armsad sõbrad oma toapoiisi Eestit walitsema saadawad.

Kuid Scheelimaaks saades oli Eestil siiski mõnesugune edu laenu saamises. Nimelt sai Tallinna linn omale laenu 100.000 naelsterlingit. Riik tahtis küll selle laenuga ühes ka omale (riigile) laenu saada teist 100.000 naelsterlingit, kuid temale seda ei usaldatud. Riigile laenata ei usaldatud. Linnale aga usaldati. Sellepärast, et linn on käegakatsutaw asi. Sellepärast, et linna warandust wõib igal ajal oksjonile saata, riigil aga mingisugust warandust enam ei ole. Seda tunnistas see laenu äraütlemise lugu.

Tühja riigipanga kraanid kellegile enam pennigi ei anna ega anda ei saagi. Oma wõlgasid riigipangale peaaegu keegi tasuda ei suuda. Laenu riigil kuskilt saada ei ole. Metsa keegi osta ei taha. Niisugune ongi see seisukord, „millest wäljapääsu näha ei ole“. 1. maist kuni 1. oktoobrini on tööliste arw kogu Eestis enam kui 30% wähenenud. Ja ärimehed räägivad peaaegu lausa, et „parem juba nep (Wenemaa uus majandusline poliitika), kui pankrott.“

Kuid kõige selle juures tõuseb Eestimaa marga kurs, wõrreldes wäliswaluutaga. See ollagi see Eesti waluuta terwenemine, nagu riigiisad seletawad. Millest see oleneb, et üldise lagunemise juures mark „tõuseb“? See tõus on haiguse palawiku tõus. Pääle kraanide sulgumist, laenude sissenõudmist jne. on igal ärimehel märkasid rohkem waja, kui kunagi enne. Algab ju sügisel weel igasuguste maksude hooaeg. Iga kodanik katsub omale märkasid muretseada, et aga kuidagi maksusid maksta, wõlgasid tasuda, weksleid lunastada, mis protesteerimisele lähewad jne., sest wastasel puhul ähwardab pankrott. Müüakse maha wäliswaluuta, wäärtasjad, hõbe, kuld (Eesti Pangale müüakse praegu kriisi ajal erakordselt palju wana kuldraha). Päälegi wähenab Eesti Pank ise liikumasolewa raha hulka. Sellest see marga ajutine „tõus“ tulebki. See on nälg marga järele.

Aga ükski majandusmees ei nimeta seda haigust majanduspoliitikaks ega ka terwenemiseks. See margapoliitika on riigi wiimane häda.

Selle marga „terwenemise“ (põua) juures aga tõusewad toidu- ja tarbeainete hinnad, eestkätt leiwa hind. See tõus on ju tegelikult, sisuliselt marga kursi langemine. Mark ikkagi langeb. Langeb päälegi kiirelt ja selle langemise seisumajäämist ei ole ette näha.

Eesti majanduse terwenemine seista aga weel selles, et kaubandus on augustist pääle aktiivne. S. o., Eesti väljavedu on praegu suurem, kui sissevedu; Eesti müüb välismaadele rohkem, kui ta neilt ostab. Kuid ka see on tegelikult ainult kriisi üks tundemärkidest. Eesti turg on kaupasad üleliia täis. Eesti kodaniku ostujõud on nullini langemas: osta enam ei suudeta. Välja aga weetakse seda wiimastki waranatukest, mis weel järele on jäänud.

Äga mis siis niisugusel riigil tuleks teha? Kuidas pääseb Scheelimaa umbkotist, „millest väljapääsu näha ei ole“, nagu härrad ise ütlevad? Walitsuserakonna leht tunnistab ju ise, et Eesti suurtööstus oli triiphooone. See tööstus oli osa Wenemaa tööstusest, Wenemaa jaoks ja kohaselt loodud. „Iseseiswus“ püüdis seda kunstlikult Wenemaast lahutada. Tagajärg on see, et need iseseiswuslased nüüd ise tunnistawad, et see katse oli triiphooone katse, mis kogu hoone kõikuma pani.

Looduslised ja ajaloolised tingimised on Eesti kubermangu niiwõrd köitwalt Wenemaa külge sidunud, et ükski jõud neid sidemeid murda ei suuda. Kui Eesti-Scheelimaa saaks oma maalapikest Naroowa—Peipsi—Walga—Pärnu kohalt lahti kraawitada ja mujale purjetada, wast siis pääseks ta Wenemaa külgetõmbamise jõust. Siis aga peaks ta end mõne teise suurriigi külge ankrusse heitma. Eestit ei upita jalule ja ei päästa pankrotist ei ükski Kullamaa maaalune kullamägi ega majade all olevad hõbedaämbrid („Waba Maa“ nr. 246), ei põlewkiwi ega piiritus, ei kullaliiw ega nafta (mis ikka weel leidmata). Eesti kained ärimehed teawad seda aabitsatõde. Ei päästa Eestit „iseseiswuse“ surmast ka ükski rahwaste-liidu kommissar.

Kuid siiski väljapääs sellest umbkotist on, kuhu iseseiswus sattus ja pidi sattuma. Seda väljapääsu näewad ka ärimehed ise hästi. Juba suwel seletas Eesti kaupmeeste liit oma märgukirjas walitsusele, et Eesti on loodud Wene turu jaoks ja et Eesti peab töötama Wene tooresainega, et Eesti peab Wenemaaga tihedat majanduslist sidet pidama. Ja nüüd ohkab suurem osa isamaalasi: „parem juba nep, kui pankrott“.

Kapitalistline Euroopa käsib aga Eestit iseseisew olla ega ei salli ühinemist SNW Liiduga. Selle wastu, ta õhutab Eestit sõjajalale Wenemaaga. Ja Eesti kodanlus isegi kardab enamlust. Ei wõi olla lootust, et Eesti kodanlus ise ühineks SNWL-ga.

Eestil jääb üks tee. See on proletaarline rewolutsioon. Tõepoolest muutubki klassiwõitlus Eestis iga päewaga terawamaks ja tööliklassil ei jää muud üle, kui wiimaks kodanluse poolt Eestimaa kuristikku sõidutamist wägiwaldselt takistada. See rewolutsioon wiskaks troonilt kõik riigiwargad, spekulandid, kurnajad ja kaotaks senise rööwmajapidamise. Teisest küljest ühendaks see rewolutsioon Eesti tööstuse Nõuk. Wenemaa turuga ja annaks Eestile ta majanduslise arenemise loomulikud tingimised tagasi. See on ainuke wõimalik tee, mida mööda Eesti uuele ühiskonnale wastu wõib minna.

R. Wakman.

Piip.

Elias Ehrenburg.

On olemas palju ilusaid linnu, kuid ilusam neist on Pariis. Sääl wal-
latlewad muretud naisterahwad, joowad rubiinipunaseid jookke moodinarrid
kastaanipuude all ja wilguwad läbisegi tuhanded tuled awarate platside
peeglitasandikkel.

Müürisepp Louis Roue oli Pariisis sündinud. Ta mäletas weel „Juuli
päiwi“ 1848 aastal. Ta oli siis olnud seitsme aastane ja süüa tahtnud. Nagu
waresepoeg awas ta waikides suu ja ootas... Ja ootas asjata, sest leiba
isal, Jean Roue'l, ei olnud. Tal oli ainult püss, kuid püss ei kölbanud süüa.
Louis mäletas suwist hommikut, mil isa oma püssi puhastas ja ema, põllega
nina pühkides, nuttis. Siis jooksis Louis isale järele, — ta mõtles, et
puhastatud püssiga tapab isa pagari ja wõtab omale kõige suurema leiwa,
suurema kui Louis, — nii umbes maja suuruse. Kuid isa seltsis teistele
nukratele inimestele, kellel ka püssid käes olid. Nad hakkasid koos laulma
ja kisendama: „leibal“

Ja waikides ootas Louis, et seesuguste imekenade laulude pääle sada-
wad akendest saiad, koogid, kringlid alla. Ent selle asemel kostus käre
pragin ja tibasid wäikesed kuulid. Üks salgast, kes oli karjunud „leiba“,
hüüdis nüüd: „ail“ Ja kukkus maha. Siis tegid isa ja teised inimesed midagi
arusaamatut: nad paiskasid kaks pinki küljeli, tassisid lähemast hoowist suure
waadi, katkise laua ja koguni suure kanakuuri siia. See kõik pandi kesk
uulitsat ja ise heideti küljeli. Louis sai aru, et nukrad inimesed mängisid
peidumängu. Seejärele hakkasid püssi laskma ja neid lasti ka. Pärast
tulid teised inimesed. Neil olid ka püssid, kuid nad naersid lõbusalt, nende
mütsidel särasid suured ilusad tärnid ja neid kutsuti „kaardlasteks“. Need
inimesed wõtsid isa ja wiisid ta Saint Martin'i bulwaari mööda ära. Louis
mõtles, et lõbusad kaardlased ehk annawad isale süüa ja käis nende järele,
olgugi et aeg juba hiline oli. Bulwaaril naersid naisterahwad, joid rubiini-
punaseid jookke moodinarrid kastaanipuude all ja wilkusid läbisegi tuhanded
tuled awarate platside peeglitasandikkel. Saint Martin'i wärawate juures
hüüdis üks kohwimajas istuw muretu naisterahwas kaardlastele:

„Mis te tast nii kaugele tassite? Ta wõib ju ka siin oma portsjoni
saada.“

Kohe jooksis Louis naerwa naise juure ja ammutas waikides kui wa-
rese poeg suu. Üks kaardlane wõttis püssi ja laskis jälle. Isa karjatas ja
kukkus, ja naine naeris. Louis jooksis tagasi isa juure ja haaras ta jalust
kinni, mis weel tõmblesid, justkui tahaks isa küljeli-maas minema hakata, ja
hakkas hirmsasti lõugama.

Siis ütles lustiline naisterahwas: „Eks laske juba koerapoeg ka maha.“

Kuid moodinarr, kes lähema laua juures rubiinipunast jooki jõi, lausus:
„Kust siis kord tööloomi saame.“

Ja Louis jäi ellu. Öudse juuli järele tuli waikne august, keegi ei
lalnud enam, ja keegi ei lasknud. Louis kaswas suureks ja näitas, et häa
härä eksinud polnud. Isa Jean Roue oli olnud müürisepp ja selleks sai ka
Louis Roue. Laiades sammetpükstes ja sinises linases tööbluusis ehitas ta
maju — suwel ja talwel. Kena Pariis tahtis olla weelgi kenam, ja Louis oli
igalpool, kus tekkisid uued uulitsad — seitsmekürelisel Tähe-platsil, laiadel
Haussmann'i ja Malherbes'i bulwaaridel, mida kastaanipuude read palistasid
ja Ooperi paraadiprospetil. Sääl olid hooned weel telingute all, kuid kan-

natamatud kaupmehed olid juba wiinud sinna oma imeasjad — kallid nahad, pitsid ja kalliskiwid. Ta ehitas teatriteid ja poode, kohwimaju ja pankasid; ehitas imekenu maju, et siis kui tuul Lamanche'i poolt puhub ja tööliste keldrites ihu nowembri udus wõpatab, muretud lustilised naisterahwad wõiks endiselt mureta kilgata; ta ehitas trahterisi, et moodinarrid pilkaspimedail tähtetuil õil oma ruubiinipunaseid jooke wõiks juua. Kangutades raskeid kiwimürakaid, ehitas ta kõigist kõige kenama linna — Pariisi — kergemat pidurüüdi.

Tuhandete teiste bluusimeeste hulgas oli üks, nimega Louis Roue, lubjaga määrinud sammepükstes, laia madala kaabuga, sawist piip hambus. Ja nagu tuhanded teisedki, higitsetes ta ausalt Teise Keiserriigi hää käekäigu eest.

Ta ehitas imekenu maju, olles ise päewal telingutel, ja lamades öösel haisewas kambriurkas Musta Lese uulitsal, Saint Antoniuse eeslinnas. Kamber haises lubjast ja mustast odawast tubakast; kogu maja haises kassisitast ja pesemata pesust, kuna Musta Lese uulits ise, nagu kõik Saint Antoniuse uulitsad, — raswastest pannidest, mille pääl turukauplejad kartulid praadisid, karnides rippuwate siniste hobuse kehade werest, heeringatest, solgikastide jäänustest ja ahjude kibedast suitsust haises. Kuid muidugi mitte Musta Lese uulitsa pärast, waid laiade bulwaaride, piibelehtedega, mandariinidega ja lõhnaõlidega lõhnawa Rahu uulitsa ja seitsme kiirelise Täheplatsi pärast, kus ööd kui päewad bluusimehed telingutel õõtsusid, — nende pärast loetakse Pariisi kõige kenamaks linnaks.

Louis Roue ehitas kohwimaju ja trahterisi, ta tassis kiwa „Regendi Kohwimaja“ jaoks, kus malemängijad aega wiitsid, „Inglise Kohwimaja“ jaoks, kus tähtsad wälismaalased wõidusõidu hobuste omanikud ja muud rikkad rahamehed koos käisid, „Madriidi Kõrtsi“ jaoks, mis oma seinte wahele koondas üle kahekümne teatri näitlejad, ja weel paljude muude hääde hoonete jaoks. Kuid iialgi pärast isa surma polnud ta warem ehitatud kohwimajadele lähenenud ja kordagi polnud ta maitsenud rubiinipunaseid jooke. Kui juhtus, et ta kümniku käest mõned wäiksed walged rahad sai, siis wõttis need rahad kõrtsimees Musta Lese uulitsalt, andis talle nende wastu mõned suured mustad rahad ja walas peekrisse sogast wedelikku. Ühe söömuga jõi Louis absendi wälja ja läks oma kambriurkasse magama.

Siis aga, kui polnud ei walgeid ega musti rahasid, ei absenti, leiba, ega tööd, siis kraapis Louis taskupõhjast tubakapuru, wõi otsis uulitsalt mõne pooleni suitsetatud paberossi, toppis oma piibu täis, ja hulkus mõruda meelel Saint Antoniuse eeslinna uulitsal. Ta ei laulnud ega karjunud „leiba!“, nagu kord tema isa Jean Roue tegi, sest tal polnud ei püssi millega lasta, ega poega, kes waresepojana oleks ammutanud suu.

Louis Roue oli teinud mis wõinud, et Pariisi naistele muretut naeru wõimaldada, kuid nende naeruheli kuuldes pööras ta alati ehmunult kõrwale, — just nii oli lõkerdanud kord naisterahwas Saint Martini bulwaari kohwimajas kui Jean Roue uulitsa kiwidel lamas ja lamades weel nagu jookstagi tahtis. Üldse polnud Louis 25 aastani oma lähedal noort naisterahwast tunnud. Kui aga 25 aastat täius ja ta ühest Musta Lese katusekambrist teise kolis, siis juhtus temaga midagi, mis warem-hiljem kõigi noorte inimestega juhtub. Kõrwal, teises katusekambris, elas noor naistööline Juliette. Louis kohtas Juliettet õhtul kitsal keardtrepil, astus tema poole sisse, et tikku küsida, sest kulunud kiwi ei lõõnud tuld, ja tagasi tuli ta alles hommiku eel. Teisel päewal tõi Juliette oma kaks särki, kruusi ja harja Louise kambri ja — Louis oligi naisemees. Aasta pärast ilmus kitsasse katusekambrist uus külaline, keda linnawalitsuses Paul Maria Roue nime all registreeriti.

Nõnda õppis Louis wiimaks naisterahwast tundma, kuid koguni teist-sugusena, kui kõik teised naised, kellega Pariis uhkustab. Iialgi ei naernud Juliette muretult, olgugi et Louis teda palawalt armastas, nagu kunagi armastada wõib üks müüri-sepp, kes ränku kiwa kannab ja ilusaid hooned ehitab. Wististi ei naeratanud Juliette iialgi, sest elas ta ju Musta Lese uulitsal, kus ainult üks ainus kord oli muretult naernud wana pesunaine Marie, kui teda hullumaija wiidi. Wististi ei naernud ta ka weel sellepärast, et tal ainult kaks särki oli ja Louis, kellel tihti polnud ei walgeid ega musti rahasid ja seepärast piibuga mõrudalt mööda Saint Antoniuse uulitsaid lonkis, talle ainustki kollast raha uute riiete ostmiseks anda ei wõinud.

1869 aasta kewadel, kui Louis Roue 28 ja ta poeg Paul 2 aastane oli, wõttis Juliette oma kaks särki, kruusi ja harja ja kolis lihuniku korterisse, kes Musta Lese uulitsal hobuse lihaga kauples. Ta jättis Pauli mehe juure, sest et lihunik, kes noori naisi wäga himustas, lapsi sugugi sallida ei wõinud. Louis wõttis poisi sülle, õõtsutas teda weidi, et ta ei nutaks, õõtsutas oskamatult, sest oskas tõsta ainult kiwa, kuid mitte lapsi, ja sammus, piip hambus, pikki Saint Antoniuse eeslinna uulitsaid. Ta armastas Juliettet kangesti, kuid sai aru, et Juliette oli õieti talitanud, sest lihunikul on palju kollast raha, ta wõib isegi tarbekorral teise uulitsale kolida ja tema juures õpib Juliette wiimaks muretult naermagi. Tal tuli meelde, kuidas isa Jean, juulihommikul puhastatud püssiga kodust minnes, emale oli ütelnud:

— Minu kohus on minna ja sinu kohus — mind tagasi hoida. Kukk otsib kõrget ört, laew — lahtist merd, naine — nägusat kodukollet.

Isa sõnu meeletuletades, mõtles Louis weel kord, et tal õigus on olnud Juliettet tagasi hoida, kuid et ka Juliettel õigus oli olnud tema juurest rikka lihuniku juure minna.

Selle järele ehitas Louis uuesti maju ja äiutas last. Kuid pea tuli sõda ja kurjad preislased piirasid Pariisi. Keegi ei tahtnud enam maju ehitada ja poolwalmis hoonete telingud olid tühjad. Preislaste suurtüki kuulid purustasid palju ilusaid Pariisi maju, mille kallal Louis Roue ja teised olid waewa näinud. Louis'l polnud ei tööd ega leiba, 3 aastane Paul aga oskas juba wagusi kui waresepoeg suud ammutada. Siis anti Louis'le püss. Püssi wõttes ei läinud ta laulma, ega „leiba!“ karjuma, waid asus nagu tuhanded teisedki müüri-sepad, sepad ja puusepad, Pariisi, ilusamat linna, kaitsma kurjade preislaste wastu. Wäikse Pauli wõttis üks häa naisterahwas, würtspoe pidaja, proua Mono, oma juurde. Louis Roue weeretas ühes teiste sinise-blusemeestega Saint Wincenti kantsi juures, talwise pakasega, palja jalu, kuule suurtüki juure, ja suurtükiga lasti kurje preislasi. Mitu pikka päewa ei söönud ta, sest Pariisis oli nälg, ta külmetas omal jaladki, sest piiramise talwel olid kanged pakased. Preisi kuulid langesid Saint Wincenti kantsile ja blusemehi wähenes alatasa, kuid Louis Roue ei lahkunud omalt kohalt wäikese suurtüki kõrwalt, sest ta kaitses Pariisi. Ja ilusam, kaunim linn oli selle kaitse wäärt. Nälja ja pakase pääle waatamata särasid tuled Itaalia ja Kaputsini bulwaaridel, jätkus rubiinipunaseid jooke moodinarridele ja ei kadunud muretu naeratus naiste palgelt.

Louis Roue teadis, et keisert enam ei ole ja et Pariisis on wabariik. Suurtüki kuulidid weeretades ei saanud ta mõelda selle üle, mis tähendab „wabariik“, kuid blusemehed, kes Pariisist tulnud, kõnelesid, et bulwaaride kohwikud, nagu ennegi, on täis ilutsewaid moodinarre ja muretuid naisi. Nende pahast nurinat kuulates, mõistis Louis Roue, et Pariisis midagi pole muutunud ja et „wabariik“ mitte Musta Lese uulitsal ei asu, waid seitsme-kiirelise Tähe laiul prospektel, ja et siis, kui müüri-sepp preislased koju on peksnud, wäike Paul uuesti suud ammutama peab. Louis Roue teadis seda,

kuid oma kohta suurtüki kõrwal ta ei jätnud, ja preislased Pariisi ei pääsenud.

Kuid ühel hommikul kästi teda suurtükk jätta ja koju Musta Lese uulitsale minna. Inimesed kes hõiskasid „Wabariik“ ja, kes wististi olid moodinarrid ning muretud naisterahwad, lasid kurjad preislased Pariisi. Piip hambus, hulkus nukker Louis Roue Saint Antoniuse eeslinna uulitsal.

Preislased tulid ja läksid jälle, kuid maju keegi enam ei ehitanud. Paul ammutas aga suud kui waresepoeg, ja Louis Roue hakkas püssi puhastama. Siis kleebiti seinale käre käsk, et blusemehed andku oma püssid ära, sest moodinarridel ja muretuil naistel, keda nimetati „Wabariigiks“, olid weel meele 48. aasta juulipäewad.

Louis Roue oma püssi ära anda ei tahtnud, samuti kui kõik Saint Antoniuse eeslinna ja teiste eeslinnade blusemehed. Nad läksid püssidega uulitsale ja lasksid. Oli üks soe õhtu, mil kewad Pariisis alles algas.

Teisel päewal nägi Louis Roue, et uulitsal woorisid toredad tõllad, kaetud kraamikoormad ja wankrid. Wankrid olid täis kõiksugu kolu, kuna tõldus istusid inimesed, keda Louis oli ennem alati näinud suurte bulwaa-ride kohwikuis ja Boulogne'i metsas. Oli siin tillukesi kindralisi tumepunaste nokkmütsidega ja kurjalt allaripnewate wurrudega, oli noori naisi laius seelikuis, mis pitsidega kaunistatud, oli wanu elumehi mustade, liiwkollaste ja pruunide torukübaratega, oli noori ohwitseere, kes üialgi polnud ei Saint Wincenti kantsi ega teisi kantse kaitsenud, oli tähtsa ilmega kiilaspäiseid toapoisse ja siledaks soetud siidwillaseid koeri, kel slipsud kaelas, ja oli isegi käratsejaid paabukoisid. Kõik nad pühkisid Versailles wärawate poole. Ja kui Louis Roue õhtul Operi platsile läks, nägi ta tühje kohwikuid, kus moenarrid enam punaseid jooke ei joonud, ja naelttega kinnilöödud kauplusi, mille ümber muretuid naisi enam kilkamas polnud. Kõik inimesed Elisée Wäljade, Auteli ja Saint Germain'i linnaosadest olid väga pahandanud blusemeeste pääle, et need oma püsse ei tahtnud käest anda, ja lahkunud kaunist Pariisist. Isegi kõnniteede kiwipeeglid mustendasid nukralt, et olid kustunud magasiinide tuled.

Louis Roue nägi oma silmaga, et „Wabariik“ tõldus jooksu läks. Ta küsis teistelt blusemeestelt, mis „Wabariigi“ asemele on jäänud. Talle wastati, et „Pariisi Kommuna“, ja Louis Roue aimas, et Kariisi Kommuna kusagil Musta Lese uulitsa läheduses elab.

Kuid moenarrid ja naisterahwad, kes Pasiisist lahkunud, ei wõinud unustada seda kaunimaist kaunimat linna. Nad ei tahtnud teda jätta müüriseppadele, puuseppadele ja seppadele. Ja jälle purustasid kuulid maju, ent nüüd ei saatnud neid mitte kurjad preislased, waid „Inglise“ ja teiste kohwikute hääd päewawargad. Siis mõistis Louis, et ta jälle oma wana kohale Saint Wincenti kantsile peab minema. Kuid würtspoepidaja, proua Mono, polnud ainult hää naisterahwas, waid oli ka tõsine katoliiklane. Ta ei lasknud enam tuppa poissi, kelle isa üks neist „paganais“ oli, kes Pariisi piiskopi surmanud. Siis haaras Louis Roue piibu hambu ja Pauli õlale ning sammus Saint Wincenti kantsi poole. Ta weeretas suurtüki kuule, kuna Paul padruni kestadega mängis. Ööseti magas poiss Saint Wincenti pumbawahi majas. Pumbawaht kinkis Paulile tüki seepi ja uue sawipiibu, just samase nagu isal oli. Nüüd wõis Paul, kui ta paukude kuulamisest ja kuulisid sülitawa suurtüki wahtimisest tüdinud oli, weel seebimullisi puhuda. Päälegi olid mullid mitmewärwilised — sinised, roosad, lillad. Nad olid nende põite sarnased, mida moenarrid ja muretud naised Tuilleri aias toredasti rüetatud poisikestele ostsid. Olgugi, et blusemehe poja mullid ainult silmapilgu püsisid, Elisée wälja ümbruse laste põied — terwe päewa, kuid nad olid ühtemoodi kaunid ja said ühtemoodi otsa. Paul unustas suudki ammu-

tada ja leiba küsida. Lähenedes inimestele, keda kõik „kommunaarideks“ hüüdsid ja kelle hulgas ka Louis Roue oli, pigistas ta hambus tühja piipu, nagu ta isa nägi tegewat, kuna inimesed, silmapilguks suurtükki unustades, lahkelt sõnasid:

— Sa oled täiskommunaar.

Bluusemeestel oli aga vähe suurtükka ja vähe kuulisid, ja ka bluusemehi endid oli vähe. Kuid need, kes Pariisist lahkunud ja endises kuningate asukohas — Versaille'is elasid, need wedasid päew-päewalt uusi soldatise juure — waeseid ja waimuwaeseid Prantsuse talupoegi ja uusi, preilaste annetatud suurtükka. Nad tulid linna ümbritsewatele kaitsewallidele järjest lähemale. Juba olid paljud kantsid nende käes, ja surnud suurtükimeeste asemele, kes Louis Roue'ga Saint Wincenti kantsi olid kaitsenud, ei tulnud enam kedagi. Müüri-sepp weeretas nüüd ise kuulisid, laadis ise ja laskis ise, ja ainult kaks ellu jäänud bluusemeest aitasid teda.

Prantsuse kuningate endises elukohas oli löbu suurepärane. Rutuga kokkulöödud laudkohwikud ei suutnud kõiki punaste jookide tahtjaid mahu-tada. Sinililla mantlitega preestrid pidasid pidulikke palweteenistusi; pikki ripnewaid wurrusid silides lobisesid kindralid lõbusalt preisi ohwitseridega. Ja kiilaspäega toapoisid talitasid härraste kohwrite ümber, walmis tagasi tulema Pariisi — kaunimasse linna. Suurepäraline park, mis 20.000 töölise higit ehitatud, kes selleks, et Kuninga-Päikse poolt määratud tähtjaks walmis saada — ööd-päewad läbi olid maad kaewanud, sihte ajanud, soid kuiwatanud, — suurepäraline park oli wõidu auks lippudega ehitud. Päewal punitasid waskised pasunamehed omi põski, kuna 9 suure ja 40 väiksema purtskaewu kiwist tritoonid silmakirja pisaraid walasid, öösel aga, kui werest tühjaks jooksnud Pariisi uulitsad pimenesid, loitlesid siin puulehtede wahel pidulikult sugukonna wappide kujul kokkusaetud raswakausside read.

Rahwuswäe leitnant Francois d' Emogniant tõi oma pruudile Gabriele de Boniwettele kimbukese õrnu liliad, mis tema tunnete süütust ja puhtust pidid tähendama. Lilled olid asetatud kullast kandikusse, mis safiiridega ilustatud ja Pariisi Rahu uulitsa kalliskiwide kauplejalt oli ostetud, kes esimesel mässupäewal oma wäärtasjad oli jõudnud wälja wedada. Lillekimp tähendas ka weel wõidu pühitsemist, — Francois d' Emogniant oli nimelt sedapuhku üheks päewaks wäeliinilt siia sõitnud. Ta jutustas pruudile, et mässajad puruks löödud. Homme wõtawat tema soldatid Saint Wincenti kantsi ära ja marssiwat linna.

— Millal algab Ooperis hooaeg? — küsis Gabriele.

Siis andusid nad wastastiku õrnuste awaldamisele, mis täitsa loomulik wäeliinilt tulnud peigmehe ja talle sammetist tubakotti õmmelnud pruudi wahel. Ja usalduse kõrgemal tipul sõnas Francois, raskest sõjakäigust osawõtnud käega Gabriele abrikooskollast korsetti surudes:

— Mu kallis, sa ei teagi, kui metsikud need kommunaarid on. Ma nägin binoklist, kuidas Saint Wincenti kantsi juurest pisikene poiss suurtükki laseb. Ja kujuta omale ette, — see tillukene Nero suitsetab juba piipu.

— Kuid teie tapate nad kõik ära, ühes lastega tükis, — sädistas Gabriele õnne tundel ja ta rind wajus sügawale sõjakäigust osawõtja käe all.

Francois d' Emogniant teadis, mis ta rääkis. Järgmise päewa hommikul said tema polgu soldatid käsu Saint Wincenti kantsi ära wõtta. Kuid sääl oli Louis Roue kahe terweks jäänud bluusemehega ja laskis soldatite pääle. Siis käskis Francois d' Emogniant walge lipu üles tõsta, ja Louis Roue, kes kuulnud oli, et walge lipp rahu tähendab, katkestas laskmise. Ta arwas, et soldatitel on kahju kaunist linnast ja nad seepärast Pariisi Kommuunaga ära leppida tahawad. Naeratades ja piipe suitsetades ootasid kolm bluusemeest

soldatise, kuna väike Paul, kel mullide puhumiseks enam seepi polnud, siiski piipu suus hoidis ja naeratas. Kui soldatid juba Saint Wincenti kantsini olid jõudnud, käskis Francois d' Emogniant kolmel paremal mäekütil need kolm mässajat maha lasta. Väikse kommunaari aga tahtis ta elusalt kaasa võtta, et teda oma pruudile näidata.

Muidugi oskasid juba kütid lasta, ja kui soldatid lõpuks kantsile jõudsid, nägid nad kolme piipudega inimest, kes suurtüki kõrval lamasid. Soldatid olid palju tapetuid näinud ja see neid ei imestanud. Kuid nähes suurtüki pääl väikest poisikest, piibuga, läksid nad vähe segaseks ja tuletasid meele — ühed püha Jeesust Kristust, teised tuhat kuradit.

— Kust sina ilge lutikas siia said? — küsis üks küttidest.

— Ma olen täiskommunaar, — vastas Paul Roue naeratades.

Soldatid tahtsid teda tiku otsa tõsta, kuid korporaal tähendas, et kapten Francois d' Emogniant on käskinud väikse kommunaari elusana ühte neist üheteistkümnest punktist tuua, kuhu wangisi kokku aeti.

— Kui palju ta meie mehi maha on tapnud, see jumala inglikene, — urisesid soldatid, Pauli püssipäradega tagant tuupides.

Ja väikene Paul, kes kunagi polnud tapnud, waid ainult piibust seebimullisid lasknud, ei suutnud aimata, miks need inimesed teda söimawad ja talle haiget teewad.

Walitsusewäe soldatid wiisid wangistatud „mässaja“ Paul Roue, kes 4 aastane oli, ärawõidetud Pariisi. Põhjapoolseis eeslinnades oli veel laskmine, — sääl taganesid ja surid veel blusemehed. Kuid Elisée Wäljade ja Ooperi ümbruses ja samuti uues seitsmekiirelise Tähe linnaosas olid inimesed juba lõbu maitsemas. Oli juba maikuu, kastaanid laiul bulwaarel õitsesid ja nende all, kohwikute marmorlaudade ümber, jõid moenarrid punaseid weinisid ja naised naersid hooletult. Kui tilluke kommunaar nende eest mööda wiidi, karjusid nad, et ta nende kätte antaks. Kuid korporaal ei unustanud kapteni käsku ja kaitses Pauli. Selle eest anti neile teisi wangisid — meeste- ja naisterahwaid. Nad sülitasid neile näkku, peksid neid toredate keppidega ja wiimaks torkasid neid, ärawaewatuid, tääkidega, mis seks otstarbeks mõne möödaminewa soldati käest laenati, surnuks.

Paul Roue toodi Luxemburgi aeda. Sääl oli lossi ees suur plats ära eraldatud, kuhu mässulisi wange kokku koguti. Tähtsa näoga kõndis Paul oma piibuga nende keskel ja, tahtes mõndagi kibedalt nutwat naist trööstida, ütles:

— Ma oskan seebimullisid lasta. Mu isa Louis Roue suitsetas piipu ja laskis suurtükki. Ma olen täiskommunaar.

Kuid naised, kel kuhugile Saint Antoniuse eeslinna lapsed maha olid jäänud, kes, wõib olla, ka seebimullisid oskasid lasta, hakkasid Pauli kuulates veel kibedamini nutma.

Siis istus Paul murule ja hakkas seebimullide üle mõlgutama, — kui ilusad nad ometi olid: sinised, roosad, lillad... Aga et ta kaua mõtelda ei suutnud ja tee Saint Wincenti kantsist Luxemburgi aiani pikk ja waewaline oli, siis uinus Paul pea, piipu kõwasti peos hoides.

Kuna ta magas, sõitis Versailles maanteel kerge lahtine kahehobuse tõld: Francois d' Emogniant sõidutas oma pruuti Gabriele de Boniwette kaunisse Pariisi. Ja iialgi polnud Gabriele de Boniwette nii ilus olnud kui sel päewal. Ta peened näojooned tuletasid wanade Florentsi meistrite maalisisid meelde. Seljas olid tal tsitronikarwa riided pitsidega, mis Melcherini kloostri töö. Tillukene päewawari kaitses ta õunapuuõite-karwa näonahka maipäikese kiirte eest. Ta oli tõepoolest ilusaim Pariisi naisterahwas ja, teades seda, naerateles ta hooletult.

Linna jõudes küsis Francois d' Emogniant wastutulewalt oma polgu soldatilt, kuhu on wang Saint Wincenti kantsist wiidud. Ja kui armastajapaar Luxemburgi aeda astus ja wanu kastaaniaid õitsemas, wäätkaswu Medici purtskaewul ja muusträästaid puisteel hüplemas nägi, — siis täitus Gabriele de Boniwette süda hellusest ning peigmehe kätt surudes sosistas ta:

— Kui hää on ometi elada, mu armas!..

Wangidele, kelle hulgast iga tund mõned mahalaskmisele wiidi, ajasid kapteni hiilgawad pagunid hirmuwärinad pääle — igaüks mõtles, et järg tema kätte on jõudnud. Kuid Francois d' Emogniant ei pööranud neile tähelepanu, — ta otsis wäikest kommunaari. Teda magawana leides, äratas ohwitser ta kerge jalahoobiga. Üles ärgates hakkas poiss esiteks nutma, kuid nähes Gabriele rõõmsat, naeratawat nägu, mis sugugi teiste naiste nukrade nägude taoline polnud, pistis ta piibu suhu, naeratas ja sõnas:

— Ma olen täiskommunaar.

Lõbusa rahuldustundega lausus Gabriele:

— Tõesti, niisugune pisikene! Ma arwan, et nad juba mõrtsukateks sünniwad ja et tarwis nüüd kõik ära hukata, isegi wastsündinud.

— Oled nüüd teda näinud ja seega wõib talle lõpu teha, — ütles Fransois ja kutsus soldati.

Ent Gabriele palus teda natuke oodata. Ta tahtis selle lõbusa päewa mõnusat meeoleolu pikendada. Tal tuli meele, et kord laada ajal, Boulogne metsas jalutades, oli näinud kuurialust, nõõri külge riputatud sawipiipudega, millest mõned kiiresti keerlesid. Noored mehed lasid piipude pihta märki. Gabriele de Boniwette oli pärit küll ausast aristokraatlisest soost, kuid lubas omale mõnikord naljaks lihtrahwa ajawiidet ja seepärast palus ta peigmeest:

— Ma tahan laskma õppida. Rahwawäe ohwitseri naine peab oskama püssi käes hoida. Luba mind selle wäikse timuka piibu pihta katsuda märki lasta.

Francois d' Emogniant ei keelanud oma pruudile üalgi midagi. Hiljuti weel kinkis talle pärlikee, mis 30.000 franki maksis. Wõis ta siis teda keelata selle lihtrahwa ajawiitega meelt lahutamast? Ta wõttis soldati käest püssi ja ulatas oma pruudile.

Noort tüdrukut püssiga nähes, põgenesid kõik wangid laiali ja jooksid ümberpiiratud aia teise nurka hunnikusse. Ainult Paul oma piibuga seisis rahulikult ja naeratas. Gabriele tahtis ainult liikumat piipu trehwata ja seepärast sõnas ta poisile sihtides:

— Noh jookse siis ometi! Ma lasen!..

Kuid Paul oli küllalt tihti näinud, kuidas inimesed püssi lasewad ja seepärast jäi ta rahulikult paigale. Gabriele ei püsinud enam kannatada ja laskis, ja et ta esimest korda elus laskis, siis on täitsa andeksantaw, et kuul mööda läks.

— Mu kallis, — sõnas Francois d' Emogniant, — teie oskate osawamini südant nooltega läbi lasta, kui sawipiipu kuulidega. Näete nüüd, tapsite selle raipepoja ära ja piip jäi ikkagi terweks.

Gabriele de Boniwette ei wastanud. Waadates wäikese punase täpi pääle, muutus ta hingamine äkki sagedaks ja ennast kõwemini Francois wastu surudes ja, tundes et nüüd peigmehe palawaid kallistusi wajab, pani ette koju minna.

Paul Roue, kes ainult 4 aastat oli maa pääl elanud ja kõige rohkem armastanud sawipiibust seebimullisid lasta, lamas surnult maas.

*

*

*

Hiljuti kohtasin ma Brüsselis wana kommunaari, Pierre Lautrac'i. Ma sain temaga sõbraks ja üksildane wanamees kinkis mulle oma ainukese waranduse — sawipiibu, millest 50 aastat tagasi wäikene Paul Roue seebimullisid puhus. Sel maipäewal, mil Gabriele de Boniwette 4 aastase mäsaja tappis, oli Pierre Lautrac wangina Luxemburgi aias. Versaillased lasid pea kõik aias olijad maha. Pierre Lautrac pääsis sellepärast, et mõned moenarrid wiimaks mõttele tulid, et keegi ju ometi peab tööd tegema, ja et kaunis Pariis, mis weel kaunimaks tahab saada, wajab müüriseppi, seppi ja puuseppi. Pierre Lautrac saadeti wiieks aastaks sunnitööle, põgenes Cayenest Belgiasse ja kandis läbi kõiksugu hädade piibu, mille ta Paul Roue surnukeha juurest üles korjanud. Ta andis piibu mulle ja jutustas, mis siin kirjutatud.

Tihti puudutan ma wihast kuiwanud huultega seda piibu. Temas tundub õrna ja süütut hingepuhangut ja wõib olla, weel ammu lõhkenud seebimullide jälgi. Kuid see kõige kaunima linna, Pariisi, ilusama naisterahwa Gabriele de Boniwette käe läbi tapetud wäikse Paul Roue mänguriist kõneleb mulle suurest ja sügawast wihast. Ja huultega teda puudutades palun ma ühte: walget lippu nähes mitte püssa alla lasta, nagu tegi waene Louis Roue, ja kogu eluõnne nimel mitte käest anda Saint Wincenti kindlust, kus weel wastu peawad kolm meeletut blusemeest ja seebimullisid puhuw laps.

Tõlkinud Ed. Jürginfeldt.

* * *

*Tule, tõuka, tugew tuuli,
puhu purjed paisumaie,
purjepaelad kisu pingu,
lükka laewa lendamaie,
kiigu laewa kõikumaie.*

*Wahus walgeilla woodella,
mühisewal mereweella
laewa liugleb luigelennul
kergetiwse kajakana,
wibust wisatud noolena.*

*Silmapiiri sinerdused,
udu hõbejad udemed,
kauged kaljused käärikud,
suured suitsused sadamad —
wõtke wastu walge tuwi.*

Ain Rannaleet.

W. I. Lenini kirjad A. M. Gorkile

1908—1913 a.

(Jena — Pariis — Kraakow — Bern — Poronin).

II.

16. III. 08.

7 KIRI.

Kallis A. M.

Mul on paha meel, et ei õnnestanud Teie poole sõita. Brüsselist tuli wastus ja ka siin ei ole peatust. Kuid ei ole raha, ei aega ja ei tohi ajalehe juurest ära minna.

Teil on meeleolu häa, mõttekäik õige ja elu normaalne, nagu ma selle järele arwan, et Teil kits on ja et see on fakt. Aga meil ei klapi hästi. Selle mõtteteaduse pärast oleme Al. Al. (Bogdanowiga) nagu riius. Ajalehe jätan ma hooletusse oma mõtteteaduse pärast: täna loen üht empiriokriitikut ja sõiman alatute sõnadega, homme teist jämedalt. Aga Innokenti (Dubrowinski) sõimab töö ja hooletuse pärast „Proletarii“ wastu. Ei lähe üksmeelselt.

Noh, teisiti ei saa. Aega läheb — asja saab.

Oleks ülihää, kui saaksite „Proletarii“ jaoks kirjutada ilma, et see suurtele töödele kahju tooks.

Surun kätt ja palju terwisid Anatool Wassiljewitshile ja Maria Feodorownale.

Teie Lenin.

Isiklik Al. M—le.

8 Kiri.

24. III. 08.

Kallis A. M.!

Sain Teie kirja minu riiu üle machistidega kätte. Täiesti saan aru Teie tundest ja austan, ja pean ütleva, et Piiteri sõpradelt saan midagi selle sarnast, kuid olen sügawalt selles arwamises, et Teie eksite.

Teie peate aru saama ja muidugi saategi aru, et kui kord partei inimene teatud jutlustamise ebaõige seisukoha ja kahju üle kindlale arwamisele on jõudnud, siis on ta kohustatud selle wastu välja astuma. Ma ei oleks kära tõstnud, kui ei oleks tingimata kindlale arwamisele jõudnud (ja selles arwamises muutun igapäewaga, Basarowi, Bogdanowi ja Ko. tarkuse esiallikatega tutwunedes, ikka kindlamaks), et nende raamat on algusest lõpuni, okstest juurteni, Machi ja Awenaariuseri, mõttetü, kahjulik, wilistrilik ja papilik. Sisuliselt on Plehanowil täiesti õigus nende wastu, ainult et ta ei oska, wõi ei taha, wõi on laisk seda konkreetset, lihtsalt, ilma et publikumi mõtteteaduse peensustega üleliigselt hirmutaks, ütleva. Olgu mis on, aga ma ütlen seda oma wiisi.

Kallis A. M., missugune „lepitus“ wõib siin olla? Andke andeks, sellest on isegi naljakas kõnelda. Lahing on absoluutselt möödapääsematu. Ja parteilised inimesed ei pea oma jõudu selle poole sihtima, et

W. I. Lenin.

(1921 a. üleswõtte järel).

peita, wõi edasi lükata, wõi kõrwale pöikleda, waid selle pääle, et tarwilik parteiline töö praktiliselt ei kannataks. Teil on tarwis ka selle eest hoolitseda ja üheksa kümnendikku Wene enamlastest awitawad Teid selles ja ütlewad suure aitäh.

Kuidas seda teha? „Erapooletusega?“ Ei. Säärases küsimuses ei wõi ja ei saa olla erapooletust. Kui wõib temast rääkida, siis ainult tingitud mõistes; tarwis on lahutada kogu seda kisklemist fraktsioonist. Seni kirjutati „kõrwal“, wäljaspool fraktsioonilisi wäljaandeid, kirjutage ka edaspidi nii. Niiwiisi ei saa fraktsiooni mängu tõmmata, ei saa asjasse segada, ei ole tarwis homme wõi ülehonne otsustada, hääletada, see on kisklemist alatiseks, pikaldaseks ja wäljapääsematuks muuta.

Seepärast olen ma igasuguse mõtteteaduse kuukirjasse mahutamise wastu¹⁾. Ma tean, et mind selle eest sõimatakse: tahab teistel suud kinni sulguda, aga ise ei ole suud lahtigi teinud! Aga teie mõelge külmawereliselt.

Kuukiri mõtteteadusest № I. — Bazarowi, Bogdanowi, Lunatsharski kolm kirjatükki Plehanowi wastu. Üks minu kirjatükk, kus räägitakse, et ülewaated marksismi mõtteteaduse üle on berdjäewlikkus ja papilikkus.

№ 2 — kolm korda kolm Bogdanowi, Bazarowi ja Lunatsharski kirjatükki Plehanowi ja Lenini wastu üleskruwitud toonis. Üks minu kirjatükk, kus teiselt poolt tõestatakse, et „Ülewaated marksismi mõtteteaduse üle“ on papilikkus.

№ 3 — hulumine ja sõimamine!

Ma wõin kuus wõi kaksteist kirjatükki „ülewaate“ wastu kirjutada, kirjatüki iga autori ja iga nende waate wastu. Kas see wõib nii edasi kesta? Kui kaua? Kas ei tee see lõhe möödapääsematuks lõpmatuseni terawamaks ajamise ja wihasemaks tegemise tõttu? Kas see ei seo fraktsiooni otsusega: otsusta, aruta, lõpeta „waidlus“ hääletamisega...

Mõelge selle üle hästi järele, kui kardate lõhet. Kas praktikud wõtawad säärase „wõitlusega“ raamatut laialilaotamiseks? Kas teine tee ei ole parem: kirjutage wanawiisi kõrwal, wäljaspool fraktsioonilisi wäljaandeid. Kiskuge kõrwal ja las' fraktsioon seni ootab. Kui on wõimalik nõrgendada möödapääsematut wiha, siis minu arwates ainult niiwiisi.

Teie kirjutate: wähehlased wõidawad kisklemisest. Eksite, sügawalt eksite, A. M.! Nad wõidawad siis, kui enamlaste fraktsioon ei lahuta ennast kolme enamlaste mõtteteadusest. Siis nad wõidawad lõpulikult. Aga kui mõtteteaduslik waidlus läheb wäljaspool fraktsiooni, siis saab wähehlasi lõpuliselt poliitika pääle wiia ja siin on nende surm.

Ma räägin: lahutada kisklemist fraktsioonist. Muidugi, elawate inimeste juures on raske ja walus seda lahutust teha. On tarwis aega. On tarwis hoolikaid seltsimehi. Siin aitawad praktikud, siin peate Teie awitama, — siin on „hingeelu“, siin on Teie ala. Ma mõtlen, et Teie wõite siin palju awitada, kui Teie pärast minu raamatukese läbilugemist „Ülewaadete“ wastu mitte säärasesse meeletusse wihatujusse ei sattu, kui mina nende wastu. Mõelge hästi kuukirja üle ja wastake mulle rutemini. Ma natuke kahtlen, kas maksab meil nüüd üheskoos²⁾ Teie poole sõita? Milleks siin üleliia närwisid teritada? „Kauged sõidud“... ilma kisklemi-

¹⁾ Siin on jutt kuukirjast, mida mõtles A. M. Gorki enamlaste kaastööliste abil wälja anda. Kuukirja wäljaandmine ei teostunud.

²⁾ See tähendab üheskoos Bogdanowiga.

seta mööda ei lähe. Kas ei ole parem ilma pikkade läbirääkimisteta ja pidulikkude ja asjatute kongressideta lihtsamalt kuukirja küsimust otsustada? Ma ainult säen Teie küsimused üles, et Teiega nõu pidada.

Suur terwitus M. F. Kapri saarele ma siiski tingimata sõidan ja katson ka naise kaasa tassida, kuid ainult tahaks seda väljaspool mõtteteaduslikku kiskumist teha.

Surun kõvasti kätt.

Teie Lenin.

P. Lisan tähtsa teate kaasa sala üle Teie juures.

(Aprill 08¹⁾)

9 KIRI.

Mis see tähendab, armas A. M., et Teilt teateid ei tule? Ammu, nagu kirjutasite, lõpetasite suure töö ja mõtlesite meid „Proletariis“ awitada. Millal siis? Mis oleks, kui Teie kirjutaksite följetooni Tolstoist wõi midagi selle sarnast? Kirjutage, kas selle üle mõtlete.

Al. Al. (Bogdanow) sõitis Teie poole. Ma ei wõi ajalehte käest wisata ega tööst lahti saada. Noh, see on ainult edasilükkamine, kuid sõidan tingimata.

Kuidas on Teie arwates „Proletarii“? Ilma järelwaatusetu. Ma ei ole ialgi nii oma ajalehte tähelpanuta jätnud: loen terwed päewad põlatud machistisid, aga kirjatükid ajalehte kirjutatan suure rutuga.

Surun kätt.

Teie Lenin.

M. F—le tuhat terwist! Ma sõidan jalgrattal tema juure.

Tellige ka Anatool Wassiljewitshi „Proletariisse“ kirjutama. Laske mind mõtteteaduse kallal haukuda ja häwitage seni „Proletarii“d.

16. IV. 08.

10 KIRI.

Kallis Al. M.

Sain täna Teie kirja kätte ja ruttan wastusega. Mul on sõita kasutu a kahjulik westa juttu inimestega, kes hakkasid teadusliku sotsialismi ühendamist usuga jutlustama, ma ei wõi ja ei saa. Heftikeste²⁾ aeg on möödas. Waielda ei saa ja asjata on närwisid waewata. Tarwis on parteilistest (fraktsioonilistest) asjadest lahutada mõtteteadust: seda kohustab meid ka enamlise keskkoha³⁾ otsus tegema.

Ma saatsin juba formaalse sõja kuulutuse trükk⁴⁾. Diplomaatial ei ole siin koht, — muidugi ei räägi ma siin halwas, waid hääs mõttes diplomaatiast.

¹⁾ Kiri on ilma kuupäewata kirjutatud. Tähenatud kuu on antud sisu järele.

²⁾ „Heftikeste“ all tuletab ta siin meele kirjawahetust enese ja A. Bogdanowi wahel, millest wiendas kirjas jutt oli.

³⁾ Enamlaste keskkohat — tol ajal weel vähemlastega ühte parteisse kuuluwa enamlise fraktsiooni keskkomitee. Enamlik keskkohat waliti enamlaste fraktsioonilisel nõupidamisel Londoni kongressi ajal 1907 aastal ja seisis koos sm. Leninist, Sinowjewist, Bogdanowist, Dubrowinskist, Kamenewist ja teistest.

⁴⁾ Siin kirjutab Wladimir Iljitsch oma kirjatükist „Marksism ja rewisjonism“, mille nimelt sel ajal enamlaste grupp (W. Worowski, L. Kamenew, Sinowjew, Roshkow) Peterburis välja andis. Oma raamatule tegi Wladimir Iljitsch järgmise märkuse: „Waata Bogdanowi, Bazarowi ja teiste raamatut „Ülewaated marksismi mõtteteadusest“. Siin ei ole koht seda raamatut arutada ja ma pean piirama oma ülesastumist järgmise teadaandega, et lähemas tulewikus näitan terve rea kirjatükkides wõi broschüüris, et kõik, mis on tekstis öeldud neokantistlikkude rewisjonistide kohta, käib sisuliseit ka nende „uute“ rewisjonistide kohta.“

Kallis A. M., „hää“ diplomaatia Teie poolt (kui Teie ka ei ole jumalasse uskunud) peab selles seisma, et meie üleüldiseid (see on ka mind selle hulgas) asju mõtteteadusest lahutada.

Nüüd ei tule teistest asjadest pääle mõtteteaduse midagi wälja: ei tule loomuliselt. Muuseas — kui teisi mittemõtteteaduslikke asju wõib edasi lükata, siis nõuab, näituseks, „Proletarii“ nimelt nüüd jutuajamist; ma wõiks sõita (ei tea, kas leian raha: just praegu on raskusi), kuid kordan: ainult sel tingimusel, et mõtteteaduse ja usu üle ei saa juttu ajama.

Aga Teie poole mõtlen ma tingimata wabal ajal sõita, kui töö lõpetan, et juttu westa.

Surun kõwasti kätt

Teie L (e n i n).

Suur terwitus M. F—le; loodetawastl ei ole ta weel jumala poolt?

19. IV. 08.

11 KIRI.

Kallis A. M.!

Sain Teie ja M. F. telegrammi kätte ja saadan täna wõi homme oma äraütlemise. Weel kord kordan, et mingil juhusel ei ole luba aw kirjameeste waielusi mõtteteaduse üle parteilise (s. o. fraktsioonilise) asjaga segada. Kirjutasin juba sellest Anatool Was. ja igasuguste wõõriti arutuste ja ebaõigete järelduste ärahoidmiseks minu sinnasõidust äraütlemise asjus kordan weel kõigile seltsimeestele. Meie peame oma fraktsioonilist asja endistwiisi sõbralikult ajama: selles poliitikas, mida meie rewolutsiooni ajal ajasime ja läbi wiisime, ei kahetse meist keegi. Tähen-dab, meie kohus on teda partei ees kaitsta ja teda lõpuni kaitsta. Seda wõime meie teha ainult kõik üheskoos ja peame seda tegema „Proletariis“ ja kogu parteilises töös.

Kui seejuures A B—d wõi B A—d mõtteteaduse pärast sõimab, siis p e a m e seda eraldi tegema, nimelt asjale mitte kahju tehes.

Tungiwalt palun Teid ja seltsimehi minu sõidust äraütlemist mitte halwas mõttes arutada. Wabandan wäga, kuid üleüldise asjade seisukorra ja toimetuse töö tõttu ei saa sõita.

Surun kõwasti kõikide käsi

Teie L e n i n.

Ootame Anat. Was. (Lunatsharskilt) lubatud kirjatükki Rooma streigi üle.

Kõigilt kirjameestelt ootame abi „Proletariile“: kõik meie oleme wastutawad wenemaalaste ees, kes temaga rahul ei ole.

Las Al. Al. (Bogdanow) h o o l i t s e b hästi raha eest! Wenemaal huluwad rahapuuduse pärast.

Instituudis olewate kirjade kogus on pärast seda kirja suur waheaeg, mis wältab täitsa kaks aastat. Kas Wladimir Iljitsh tol ajajärgul Gorkile kirjutas, wõi on selle ajajärgu kirjad ära kaotatud, see on meile teadmata. Wõib oletada, et kirjawahetuses neil aastatel waheaeg tekkis. Wõitlus Wladimir Iljitshi ja Bogdanowi grupi wahel, millest eelmistes kirjades jutt, läks just järgnewatel aastatel terawamaks. 1908 aasta sügisel lõpetas Wladimir Iljitsh just oma raamatu „Materialism ja empiriokritsism“, mis Bogdanowi, Bazarowi, Lunatsharski ja t. wastu oli sihitud. 1909 aasta

algul lõpetas „Proletarii“ oma waikimise mõtteteaduse küsimustes ja awaldas L. Kamenewi kirjatüki „Mitte teed mööda“, mis Bogdanowi ja teiste waadete wastu oli kirjutatud. Bogdanow, kes enamlike keskkoha liige oli, protesteeris selle wastu. Samal ajal algasid Bogdanow ja Lunatsharski Gorki ligemal kaasabil kooli organiseerimist Kapri saarel Wenemaalt sinna wälja kutsutud tööliste jaoks. Selles koolis nägi Wladimir Iljitsh ja ka teised loomuliselt katset, kus püüti Bogdanowi pooldajate fraktsioonilisele organisatsioonile alust panna. Wladimir Iljitsh ütles ennast ettelugemistest selles koolis lahti. 1909 aasta juulis oli Pariisis enamlike keskkoha nõupidamine (niinimetatud „Proletarii“ toimetuse laialdasem nõupidamine), kus lõpulik lõhe tekkis enamlaste-leninlaste ja Bogdanowi pooldajate wahel. Resolutsioonid, mis Wladimir Iljitshi lähemal osawõtul wälja töötati, puudutasid teatud määral ka siin kirjades puudutatud küsimusi.

Resolutsioon „jumalaotsijate kalduwuste kohta sotsiaaldemokraatias“ ütles: „Arwesse wõttes, et praegu ühiskondlike liikumise langemise õhk-konnas kontrrewolutsiooniliku kodanliku haritlaskonna usklike meeleolude kasw seda tõugu küsimustele tähtsa ühiskondliku tähtsuse andis ja et praegu käsikäes usklike meeleolude kaswuga üksikute sotsiaaldemokraatide poolt katseid tehakse usu ja jumalaotsemise jutlust sotsiaaldemokraatiaga siduda ja teaduslikule sotsialismile usu iseloomu anda, teatab „Proletarii“ laiendatud toimeetus, et ta seda woolu, mida iseäranis selgesti propageeritakse seltsimees Lunatsharski kirjatükkides, wooluks peab, mis marksismi alustest lahu läheb, oma jutluse sisu, mitte ainult terminoloogiaga rewolutsioonilikele sotsiaaldemokraatlikele tööle kahju toob tööliste hulkade walgustamises ja et enamlike fraktsioonil midagi ühist ei ole teadusliku sotsialismi säärase wõltsimisega“.

Tagapool konstateeritakse, et see wool wäikekodanlike kalduwuste wõitluswormiks on proletaarse sotsialismi wastu, aga kuiwõrd ta poliitilisi küsimusi arutab, sedawõrd loeb „Proletarii“ toimeetus kirjatüki awaldamise „Mitte teed mööda“ õigeks ja kohustab toimeetust ka tulewikus otsustawat wõitlust säärase woolude wastu pidama, walgustades nende antimarksistlikku iseloomu.

Resolutsioonis, mis Kapri saarel kooli kohta wastu wõeti, tähendatakse eestkätt, et see kool ilma „Proletarii“ toimeetuse teadmata on asutatud ja et ta kohe algusel ajalehe wastase seisukoha wõttis. Kõigest sellest tehakse järeldus, et kooli organisaatorid oma grupilise isikulise eesmärgi poole tüüriwad, mil mingisugust ühendust ei ole enamlike fraktsiooni eesmärgiga. Edasi tunnistatakse samas resolutsioonis, et kooli organisaatorid üksikute grupikeste eesmärgi taga ajawad, mida tol ajal meie parteiliikumises otsowismi, ultimatismi ja jumalaotsemise all tunti. Kõike seda arwesse wõttes, otsustas laiendatud nõupidamine, et ta mingisugust wastutust selle kooli eest oma päale ei wõi wõtta. See otsus trükiti ajalehes „Proletarii“ № 46.

A. Bogdanow ja tema pooldajad, wiimaste hulgas ka M. Gorki, esinesid pärast seda oma häälekandjaga „Edasi“, kus nad täiesti uue fraktsioonina wälja astusid. Pärast seda tehti kodanlikus ajakirjanduses suurt lärmi, mille tõttu Lenin ajalehes „Proletarii“ erilise kirjatüki kirjutas päälkirja all: „Kodanliku ajakirjanduse luulejutt Gorki wäljaheitmisest“. Säl kirjutas ta järgmist: „Juba mitmendat päewa plärawad kodanlikud ajalehed Prantsusmaal („L'Eclair“, le Radical“), Saksamaal („Berl. Tageblatt“) ja Wenemaal („Утро России“, „Речь“, „Русское Слово“, „Новое Время“) kõige sensatsioonilisemat uudist: „Gorki wäljaheime sotsiaaldemokraat-

likust parteist“. „Vorwärts“ awaldas juba õienduse selle rumaluse wastu. „Proletarii“ toimetus saatis samuti mitmesse ajalehte õienduse, kuid kodanlikud ajalehed ignoreeriwad teda ja jatkawad endistwiisi tühja juttu.

Selle tühja jutu allikas on selge: Keegi waimukehw kirjanik, kes ühe kõrwaga lahkuminekutest otsowismi ja jumalaotsimise alusel kuulis (küsimust arutatakse juba ületuldse ligi aasta awalikult ja eraldi „Proletariis“), muutis jumalakartmata teadete raasukesed ümber ja teenis luuletatud „jutuajamiste“ päält hääd raha.

Tühjajutu kampaania siht ei ole mitte vähem selge. Kodanlikud parteid tahawad, et Gorki sotsiaaldemokraatlikust parteist wälja astuks. Kodanlikud ajalehed jooksewad kas wõi nahast wälja, et lahkuminekuid s.-d. parteis sütitada ja neid weidras wärwis kujutada. Asjata aga püüawad kodanlikud ajalehed waletada. Seltsimees Gorki sidus enese oma suurte kunstitööde kaudu wäga kõwasti Wenemaa ja kogu ilma tööliste liikumisega ja wastab neile kisendajatele ainult põlgatusega.“

Pärast seda esines A. Bogdanow ühes oma pooldajatega, kelle hulgas ka Gorki oli, oma uute töödega.

Wõib olla, et need asjaolud kutsusidki nähtawale kaheaastase wahetaja M. Gorki ja Wladimir Iljitshi kirjawahetuses, mis siin meie ette kerkitab.

Al. Maks—1e.

12 KIRI.

10. IV. 10.

Kallis A. M.!

Ainult eile õnnestas mul Teie ja M. F. kirja saada, mille M. S. Botkini kaudu saatsite. Et mitte unustada: mulle wõib kirjutada ka isiklikul adressil (Oulianoff. 4 rue Marie Rose. 4. Paris XIV) ja partei adressile — siin parem kahes ümbrikus ja sisemise pääl isiklikult Leninile (110. Avenue d'Orleans. Mr. Kotliarenko. Paris. XIV).

Raamatud, mida soowisite, katsun homme Teile saata.

Kas ma sõimasin Teid ja kus? Arwatawasti „Waieluslehes“ № 1 (antakse keskhäälekandja juures wälja)¹⁾. Saadan selle. Kui need isikud,

¹⁾ „Waielusleht“ № 1 ilmus Pariisis 6. märtsil 1909 aastal. Temas on trükitud Wladimir Iljitshi kirjatükk „Publitsisti märkused“. Säääl kirjutatakse Gorkist: „Päälegi ei wõi öelda, et täiesti kahjulik oleks see reaalne sisu, mis on platwormi tsiteeritud sõnadel. Temas peitub ka teatud jaataw sisu. Seda jaatawat sisu wõib wäljendada ühe sõnaga: M. Gorki“.

Tõeliselt pole millegiks tarwis fakti warjata, millest juba kodanlik ajakirjandus karjus (teda wassides ja moonutades), nimelt seda, et M. Gorki uue grupi poolehoidja on. Aga Gorki on tingimata proletaarse kunsti suurem esitaja, kes palju tema jaoks tegi ja palju wõib veel teha. Sotsiaaldemokraatliku partei iga fraktsioon wõib sääduslikult sellega uhkustada, et Gorki tema hulka kuulub, aga sel alusel säada „platwormi“ „proletaarne kunst“, see tähendab selle platwormile waesuse tunnistus anda, see grupp kirjanikkude ringiks teha, kes nimelt ise oma „autoritaarsust“ paljastab. Platwormi autorid räägiwad wäga palju autoriteetide tunnistamise wastu, kuid ei seleta otsekoheisel, milles asi seisab. Asi seisab selles, et neile materialismi kaitsmine mõtteteaduses ja wõitlus otso-wismi wastu enamlaste juures üksikute autoriteetide töö paistab olewat (peenike piste jämeda asjaolu pihta), mida machismi waenlased pimedalt usuwad. Säärased wäljaastumised on muidugi lihtsalt lapsikud. Kuid just „Wperjod'i“ ringkond ei käi autori-teetidega hästi ümber. Gorki on kahtlemata proletaarse kunsti alal autoriteet. Katse (mui-

kes Teile teadustasid, mitte seda silmas ei pidanud siis — ma praegu midagi teist ei tea. Selle aja wältel ei kirjutanud ma midagi muud.

Nüüd siis ühinemise kohta. Teie küsite, kas on see fakt wõi anekdoot? Sellest tuleb kaugelt jutustada, selles faktis on minu arwamise järele ka midagi (rohkem wäikseid asju) „anekdootilist“ ja tõsist.

Parteilisele ühinemisele wiisid ja wiivad meid tõsised ja sügawad faktorid: tarwilikkus sotsiaaldemokraatiat ideelisel alal likwidaatorlikkusest ja otsowismist puhastada; partei ja kogu sotsiaaldemokraatliku töö hirmus raske seisukord ja uut tüüpi töölise-sotsiaaldemokraadi walmimine praktilisel alal.

Keskkomitee pleenumil¹⁾ („pikaldasel pleenumil“ — kolm nädalat wäsitas, wäsitas kõik närwid!) tulid neile tõsistele ja sügawatele faktoritele, millest mitte kõik aru ei saanud, pisitillukesed ja tühised, lisaks tuli juure „üleüldse kokkuleppimise“ meeoleolu (ilma selge arusaamiseta kellega, milleks ja kuidas), tuli juure meelepaha enamlise keskkoha wastu tema halastamatu ideelise sõja pärast, tuli juure skloka ja soow skandaali teha wähemlaste juures — ja nii sündis laps — paisetega.

Ja nüüd kiratseme. Hääl juhusel awame paised, laseme mäda wälja, teeme lapse terweks ja kaswatame üles.

Halwal juhusel sureb laps. Siis elame teatud aja lapseta (see on: säeme uuesti enamlise fraktsiooni jalule), aga pärast sünnitame terwema lapse.

Wähemlastest asuwad tõsise ühinemise juure (mitte täitsa teadlikult, aeglaselt, tuikudes, kuid tulewad ja, pääasi, ei wõi tulemata jätta) plehanoowlased, tulewad parteilased, tulewad töölised. Aga „Hääle“ mehed²⁾ põiklewad, segawad, rüwetawad. Neil kujuneb tugew legaalne oportunistlik keskkohut Wenemaal (Potresow ja Komp. kirjanduses: waata „Meie Koitu“ № 2, — waat missugune see Potresow on! — Mihail, Rooman, Jüri, 16 lahtise kirja autorit „Hääle“ № 19—20 — praktilisest organisatsioonilisest tööst).

dugi ideelises mõttes) seda autoriteeti machismi ja otsowismi kindlustamiseks „kasutada“, näitab just eeskuju, kuidas autoriteetidega ei tohi ümber käia.

Proletaarse kunsti alal on M. Gorki suur plus — hoolimata, et ta otsowismi ja machismi poole hoiab. Sotsiaaldemokraatlikus proletaarses liikumises aga on platworm, mis eraldab parteis otsowistide ja machistide grupi ja säeb üles grupi erilise ülesandena „proletaarse“ kunsti — miinus, sest platworm tahab suure autoriteedi tegewuses nimelt seda kinnitada ja kasutada, mis tema nõrk kül on, mis tema poolt proletariaadile toodawas suures kasus eitawa suurusena esineb*.

¹⁾ Siin on jutt keskkomitee täiskogu koosolekust, mida 1910 aasta algul Pariisis peeti. Sisuliselt samasuguse, aga ainult täielisema hindamise annab Wladimir Iljitsh sellele pleenumile kirjatükis „Publitsisti märkused, ühinemise kriis meie parteis“. Trükitud wenekeelses kirjatööde kogus XI anne, II osa.

²⁾ „Meie Koit“ — wähemlaste legaalne kuukiri Peterburis (1910—1914 a. a.) Kuu-kirjas № 2 ilmus 1910 aastal A. N. Potresowi kirjatükk „Sellest, mis pärast tühiastjad wõitu said“. See kirjatükk kutsus iseäranis pahameele enamlaste ja kõikide nende juures nähtawale, kes salajast parteid kaitsesid, sest kirjatükis tõsteti awalikult küsimus üles rewolutsioonilise pörandaluse töö likwideerimisest. Mihail (Jsuf), Rooman (Jermolajew), Jüri (Tsacki-Bronstein) — keskkomitee wähemlised liikmed — ütlesid keskkomitee ja salajase organisatsiooni jalulesäädmisest lahti ja purustasid sellega keskkomitee pleenumi otsuse.

Awalik kiri ilmus „Sotsiaaldemokraadi Hääle“ № 19—20 ja oli 16 seltsimehe poolt alla kirjutatud, kes Potresowi ja tema poolehoidjate seisukohal asusid. Potresowi kirjatükk, kolme wähemlaste keskkomitee liikme tegewus ja „Awalik kiri“, milles enamlased — üleskutset rewolutsiooniliku partei häwitamisele nägid, kutsusid Wladimir Iljitshi poolt ägeda päälütungimise likwidootorite wastu wälja.

Keskkomitee pleenum soovis kõiki ühendada. Nüüd langewad „Hääle“ mehed välja. See paise on tarwis kõrwaldada. See ei lähe ilma sklokata, skandalideta, waewata, mudata ja wahuta.

Meie istume nüüd selle skloka sügawuses. Wene keskkomitee kihutab „Hääle“-mehi taga, kõrwaldab neid tähtsamatest asutustest (näituseks keskhäälekandjast jne.), sest tarwis on fraktsiooni jalule saada.

Plehanow andis „Päewaraamatu № 11 pleenumi kohta säärase hindamise, mis selgesti näitas, et tal nüüd kirglik ja tõsine soov on wõitluseks oportunisti vastu endise pisitillukese ja tühise soowi asemel, kus ta „Hääle“ oportunistid enamlaste vastu kasutas. Ka siin on käimas keeruline wiiwitamine, kuid Wenemaal kujunenud legaalne likwidaatorite vähemlaste keskkohi tõukab paratamata tõsised sotsiaaldemokraadid eneste juurest eemale¹⁾.

Nüüd „edasilaste“ juure. Kord paistis mulle, et ka selles grupis kaks woolu on: partei ja marksismi juure — machismist, otsowismist tagasi ja — wastupidi. Parteiline ühendamine awaks esimesel juhusel tee kohaseks, mitte osawuseta ja parteilise tee käiguks otsowismi otsekoheste rumaluste jne. kõrwaldamiseks. Kuid nähtawasti wõtab teine wool neil ülekaalu. Aleksinski (kes poliitikas täiesti lapsuke, kuid lapsuke, kes wihab ühe rumaluse teise järele teeb) astus skandaaliga „Waieluslehe“ toimetusest ja partei koolikomisjonist välja. Wististi saawad nad jälle oma kooli asutama, jällegi fraktsioonilise, jällegi kusagil kõrwal. Kui nii läheb, siis wõitleme jälle ja wõidame neilt töölisid ära.

Waat nii tulebki välja, et „anekdoodilist“ elementi ühinemises nüüd enamuses on, et see esimesele plaanile astub, põhjust annab itsitamiseks, naljatamiseks jne. Räägitakse, et sotsialist-rewolutsionäär Tshernow kirjutanud sotsiaaldemokraatide ühinemise üle naljamängu nime all „torm weeklaasis“ ja et see naljamäng neil päewil ühes (mis himukas sentsatsioonil pääle) koloonias ette kantawat²⁾.

Istuda selle „anekdoodilise“, selle skloka ja skandaali, waewlemise ja wahutamise padrikus, on südame pääle käiw; seda kõike päält waadata käis ka südame pääle. Kuid lubamata on ennast meeoleu mõju alla anda. Emigrandi elu on nüüd 100 korda raskem, kui oli enne rewolutsiooni. Emigrandi elu ja skloka on lahutatamad.

Aga skloka kaob ära; skloka jääb $\frac{9}{10}$ wäljamaale; skloka — see on aksessuar. Aga partei arenemine, sotsiaaldemokraatliku liikumise arenemine läheb ja läheb edasi kõigist praegusaja kuradlikkudest raskustest hoolimata. Sotsiaaldemokraatliku partei puhastamine tema kardetawatest „kalduwustest“, likwidaatorlikkusest ja otsowismist läheb kõrwalokaldumata edasi; ühinemise raamides liikus ta tuntawamalt edasi, kui warem. Ideeliselt lõpetasime otsowismiga arwed juba sisuliselt enne pleenumi. Likwidaatoritega siis ei lõpetanud, sest vähemlastel õnnestas ajutiseks ussi warjata, aga nüüd tassisime ta päewawalgele, nüüd näewad teda kõik, nüüd materdame teda ja häwitame ta.

¹⁾ Mõni kuu enne seda kirja katkestas Plehanow oma sidemed vähemlastega, astus kõigi vähemlaste legaalse ja salajaste wäljaannete toimetusest välja ja algas uuesti oma isikliku häälekandja „Sotsiaaldemokraadi päewaraamatu“ wäljaandmist, milles rewolutsiooniliku põrandaaluse organisatsiooni kaitsjana esines. Nii tekkis wõimalus, et Plehanow ja Lenin üheskoos wõisid likwidaatorite vastu wõidelda. See üheskoos töötamine läks ka täide: Plehanow awaldas 1910—13 a. a., esimest korda pärast 1903 aasta lõhet, rea kirjatükki Lenin poolt redakteeritud kuukirjades ja ajalehtedes.

²⁾ Lugu sündis tõesti Pariisi koloonias. Naljamängu autor oli tuntud sots.-rewolutsionäär W. Tshernow.

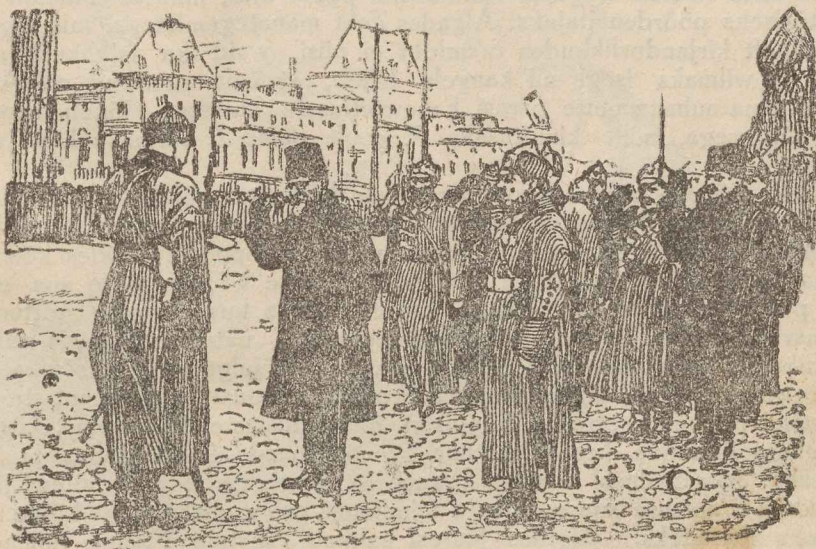
Ja see puhastus ei ole ainult „ideeline“ ülesanne, ei ole sugugi ainult „kirjanduslik“, nagu mõtleb... Potresow, kes samuti machistide eest välja astub, nagu vähemlased pleenumil „edasilaste“ eest välja astusid. Ei, see kiikumine on lahutamatu seotud töölisteriikumisega, kes praegusel raskel ajal sotsiaaldemokraatlikust tööst õpib, nimelt eitamise teel õpib, likwidaatorite ja otsowismi eitamise teel õigele teele välja jõuab. Ainult... Trotski kujutab endale ette, et sellest eitamisest võib mööda minna, et see üleliigne on, et see töölisi ei puuduta, et likwidaatorite ja otsowismi küsimused mitte elu üles ei säe, w a i d t igedate sullemeeste kirjad.

Wõin endale ette kujutada, kui raske on seda sotsiaaldemokraatliku liikumise rasket kaswamist neil tähele panna, kes rasket kaswamist 80-date aastate lõpul ja 90-date aastate algul ei näinud ega läbi ei elanud. Siis oli sääraseid sotsiaaldemokraate wast ainult kümned, kuid mitte üksikud. Nüüd — sajad ja tuhanded. Siit tekkib kriis ja kriisid. Oma üldkogus elab sotsiaaldemokraatia need awalikult ja elab nad ausalt üle.

Surun tugewasti kätt.

Teie Lenin.

(Järgneb.)

Oktoobripühad Moskwas.

Paraad Punasel platsil. S. N. W. Liidu kesktäidesaatwa komitee esimees sm. Kalinin wõtab paraadi juhatajalt sm. Basilewitshilt teadaande wastu. Tagapool grupis seisawad seltsimehed Budennõi, Trotski, Jenukidse.

Jacques Anatole France.

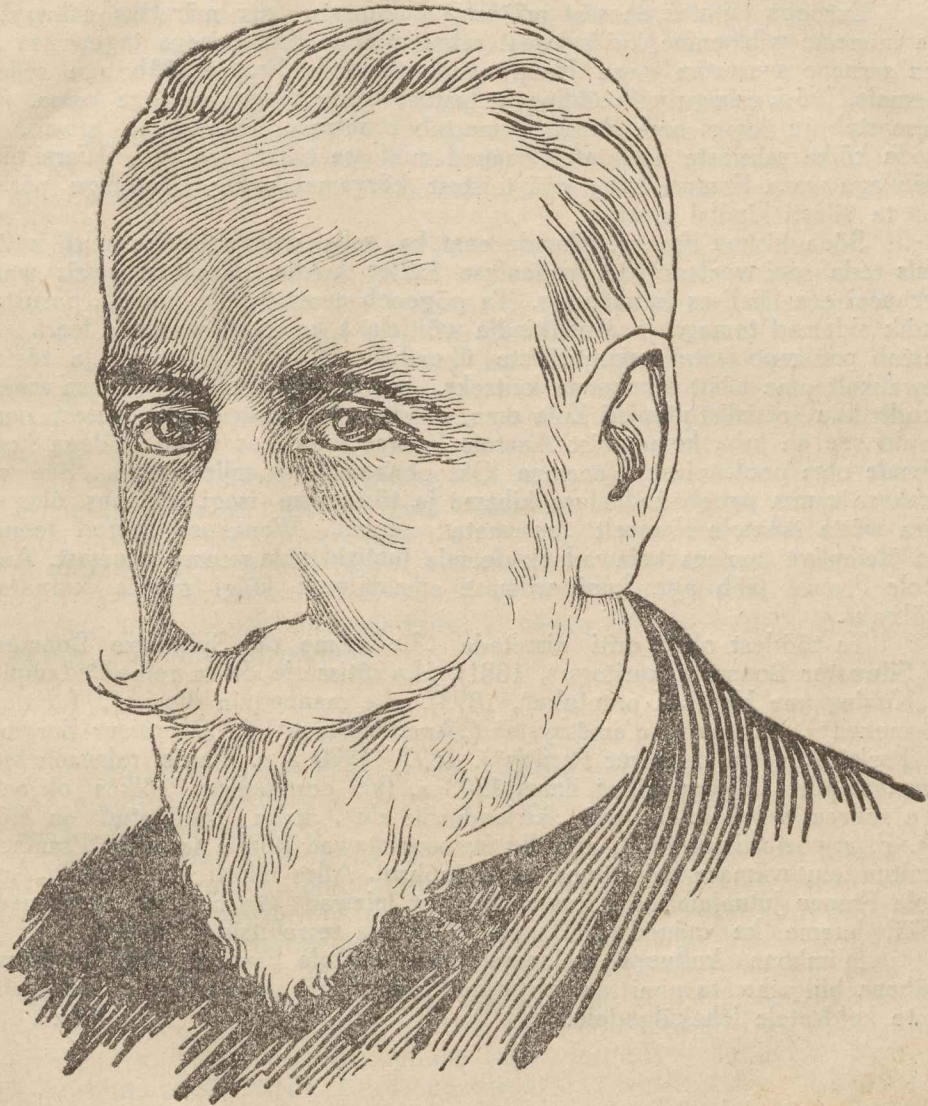
(Sündinud 16. aprillil 1844 a., surnud 12. okt. 1924.)

Ühes kolletanud sügislehtedega langes elupuult ka Anatole France, Prantsuse kirjanduse suurwaim, kogu kultuurilise ilma silmapaistew edustaja.

Sündides antikwari Thibaulti pojana Pariisis, oli noor Anatole lapsepõlwes piiratud inimeste ustawamatest tummadest sõpradest — raamatutest. Ta hakkab juba lapsepõlwes suurt huwi tundma kirjanduse wastu, loeb esiti kõike, mis kätte juhtub, hakkab aga warsi erilist tähelpanu pöörama luule ja ilukirjanduse pääle ja teeb isegi katseid oma tunnete awaldamiseks luules, töötades selle kõrwal ka proosas. Ta esimene teos — „Alfred de Vigny“ ilmus 1868 a. Anatole France warjunime all ning sellele järgneb warsi luuletustekogu „Les nocés corinthiennes“, millel palju sarnasust Goethe „Korinthuse pruudiga“. See teos andis arwustajatele põhjust Francei plagiaatoriks nimetada, mille puhul äge sulesõda algas Francei ja ta wastaste wahel. Pääsedes „Tempsi“ toimetusesse, awanes Franceil wõimalus oma wastastele sama terawa sõjariistaga wastata, nagu need kogu aeg teinud temale kallale tungides. Oma artiklis „Plagiati kaitseks“, kirjutab France muu seas, et ideed ja ained on kõikide omandus, siin on kultuurilistel inimestel wõimata wahet teha „sinu“ ja „minu“ wahel. Tähtis ei ole mitte „mis“, waid tähtis on „kuidas“. Ja France hakkab otsima seda „kuidas“, hakkab otsima uut wormi ja põrkab selle otsimise juures kokku Zola naturalismiga. Zola, kes tol ajal alles esimesi wagusid naturalismi põllul ajas, muutus Anatole Franceile tõsiseks pöördenäitajaks. Algades Zola mahategemistega, mis sagedasti mitte ainult kirjanduslikkudes raamides ei püsi, waid ka isiklikule alusele kaldub ja wiimaks isegi nii kaugele läheb, et Zola sunnitud on Anatole Francei oma auhaawamise pärast kahewõitlusele kutsuma, lõpeb see wiha tõsise sõprusega, mille kinnituseks F. poolt pääle Z. surma tehtud awalik kahetsus.

Selle pöörde põhjuseks oli Prantsuse kodanluse sõjakuse kasw laienewa sotsialismi wastu. Kodanlus hakkas tegeliselt wõitlema kaswawate proletaarse te organisatsioonidega, selle juures oma poole tõmmata püüdes kõiki waimulma esitajaid. France nägi ära, et sarnane wõitlus mitte aus ei ole, ta jäi peatama, waatas ümberringi, kas ei leiduks kusagil tema mõtteosalist. Siin märkas ta Zola'd, seda kõige „jämedamat“, „naturalismi poris püherdajat ussikest“, seda oma wihasemat wastast. Zola julge wõitlus sõjaka kiriku wasturewolutsiooniga, äratas Anatole Frances waimustust ja waenlastest saawad warsi paremad sõbrad. Sündis n. n. dreifuslaste lähenemine, kogu sarnase olluse liitumine, kes ei tahtnud Prantsusmaad ainult kirikus ja kasarmus näha. Samal alusel läheneb France ka Jaures'ile ning elu lõpuni jääwad need kolm Prantsuse suurwaimu ja inimkonna palawamat kaitsjat kõige intiimsemateks sõpradeks. Jälgides Jauresi hakkab Anatole France tollaegsest sotsialistlikust liikumisest elawalt osa wõtma. Ta wõtab sellest osa mitte kui poliitikategelane, waid kui kirjanik. Tal puudub kõneand, ja selletõttu ei saa ta kõnes seda ütelda, mis tahab. Kuid ka sellest saab ta üle — ta kirjutab oma kõned paberile ja kannab need miitingutel ette. Anatole Francei wäljaastumistel on alati suur mõju tööliste hulka.

Seda ajajärku, nimelt dreifuslusest ilmasõjani, tuleb Anatole Francei elus ära märkida ka kui tema kirjandusliku tegewuse intensiivsemat ajajärku. Nagu warem Honoré de Balzac asub ka F. romaani seeria kirjutamisele, kus kodanlikku Prantsusmaad halastamatult piitsutab. Tõsi, see piitsutamine on tihti liiga pehmesüdamlik, kuid siiski wõib tunnistada, et Anatole France

Jacques Anatole France.

oma ülesandega hiilgawalt toime saab — ta hoiab meie ees peegli kodanliku Prantsusmaa tundmaõppimiseks.

Wastuseks Prantsuse kodanluse isamaa hullustusele awaldab France oma „L'île des pingouins“ (Pingwinide saar, 1908 a.), kus meisterlik-terawmõtteliselt ja ühtlasi ka sügaw-kurblikult piitsutab oma isamaad.

Puhkeb lahti ilmasõda.

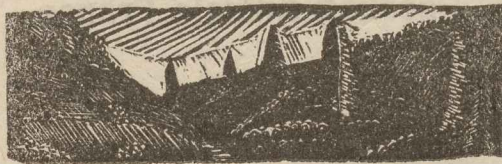
Euroopa kujutas enesest määratud hullumaja, kus māratses rahwuslusi ja inimeste wihkamine, kui rahwast rahwa kallale ässitamisega tegewuses oli ka sarnane suurwaim nagu Hauptmann. Anatole France jääb aga sellest eemale. Tõsi, esialgu wiib üldine hullustuse woog tedagi enesega kaasa. Ta armastab ju ikkagi oma Pariisi, armastab Prantsuse kultuuri, ta arwab, et seda kõike sakslaste naelutatud saapad mudasse tallata woiwad. Warsi tõuseb aga wana Francei kaine pää teistest kõrgemale ning silmapilgu pärast on ta täiesti kindlal maal.

Sõda kiskus Francei silmade eest ka selle wormaalse kultuuri katte, mis teda seni weel nõrgalt kodanluse küljes hoidis. Kapitaal seisis wana Francei ees täielises katmatuses. Ta põgeneb eemale selle juurest, purustab kõik sidemed temaga ja asub kindla wõitlejana kapitaali wastaste leeri. Ta astub pahempoolsete waimutöölise ühenduse „Clarté“ liikmeks ja tõstab awalikult oma häält inimkonna kaitseks. Ja see hääl ei ole mitte enam wäikekodanliku sotsialist-utopisti Zola oma, ei ole eklektik-tribüüni Jauresi oma, waid see on juba kommunist Anatole France oma, kes walju häälega kogu ilmale oma poolehoiust Wenemaa Oktoobrirewolutsioonile teatab. See wanakese samm paneb kodanluse kihama ja tõstetakse isegi küsimus üles — ära wõtta Anatole Francelt „suremata“ aunimi. Wanakese suured teened ja üleilmiline kuulsus hoiawad akadeemia juhtisid seda sammu astumast. Anatole France jääb aga kuni wiimase silmapilguni kõigi maade kurnatute sõbraks.

Ta töödest oleks eriti nimetada „Le crime de Sylwestre Bonnard“ („Silwester Bonnardi kuritegu“, 1881), „La rôtisserie de la reine Pedauque“ („Kuninganna Hanijala praetuba“, 1893), „Le mannequin d'osier“, („Pajune maneken“), „L'anneau d'améthyste“ („Amet. sõrmus“) ja „Monsieur Bergeret à Paris“ („Härä Bergeret Pariisis“). 1897—1900 a. a. Pariisi rahwaelu walgustaw pilt „Crainquebille“ ilmus 1903 a. (ka eestikeelses tõlkes olemas). Ta suurem wiiekõiteline töö „Kirjanduslik elu“, kuhu koondatud on kõik A. F. arwustuslikud tööd, etüüdid iseloomustawad kõige paremini Prantsuse kultuurielu wiimase wiiekümne aasta jooksul. Alles hiljuti ilmus weel „Anatole France jutujamised“, kus walgustust leiawad käesolewad sündmused. Sää! leiame ka mõned märkused Wenemaa rewolutsiooni kohta.

In imkonna kultuura ajaloosse jääb Anatole Francei nimi kustumata tähena hiilgama, ta nimi on kirjutatud ka töörahwa kultuurile alusepanete kuldsetele lehekülgedele.

K. Dixi.

Moskwa—London.

28. oktoobril, 1924.

Täna algavad Inglismaal parlamendivalimised.

See on omapäraselt silmapaistev ajalooline sündmus, kus keerd-sõlmes kokku põimub wana ja uus ilm, kaks wõitlewat ajajärku.

Inglismaa walimised seisawad «Moskwa» tähe all, tulipunktiks, mille ümber kogu wõitlus keerleb, on — «Moskwa».

Kõige wanem parlament ilmas, kõigi demokraatiate ja kapitalistilise ajajärgu walitsuste algkuju uuemal ajaloojärgul, langes ja kujuneb nüüd uuesti küsimuste kallal, mida üles säädnud uue tulewiku ajaloojärgu esitaja ühiskondlises arenemises — Nõukogude Wenemaa.

See on esimene juhtumine, kus Nõukogude riik, see kapitalistilise ilma ehitusmeistritest äratõugatud, kõrwale heidetud ja needuse alla pandud kiwi on saanud komistusekiwiks selle ilma wägewatele ja wõimsatele, kes tema otsa sattudes komistawad ja kukuwad.

See on esimene kord ajaloos, kus esimese järgu ilmariik, kapitalistlike maade eesrinnas sammuw riik oma walitsuse kukutab ja parlamendivalimiste kaudu uue loomise wõitlust peab — Nõukoguriigi pärast.

Ja selles seisabki praeguste Englise parlamendivalimiste ajalooline omapärasus ja tähtsus: weel enne kui Nõukoguriik kapitalistlike riikide poolt üldist tunnistamistki on leidnud, weel enne kui ta suuremal ulatusel rahwuswahelisse läbikäimisse on astunud, murrawad wägewamate ilmariikide walitsused ta kallal oma kaela.

See kiwi, mille hoonehitajad kõrwale tahtsid heita, on saanud ajaloosündmuste nurgakiwiks...

* * *

Kominterni wiimane kongress möödaläinud kewadel andis üleilmse poliitilise seisukorra ja selle lähema arenemisesihi kohta umbkaudu järgmise kujutuse:

Meie elame jälle kord demokraatlike pettekujutuste ajajärgus, kus kodanlus oma pahempoolseid esitajaid ja isegi igat wärwi sotsialiste selleks walitsusepunkti upitab, et need oma petlikkude lubadustega, eriti oma rahupasundamisega laiu hulke püüaksid ninapidi tagasi kodanluse sappa tassida, kust nad ähwardawal hulgal ja wiisil lahkuwad, et — kommunismi lipu poole rühhida. Meie seisame suurte demokraatlike sõnakõlksude ja laia rahulobina ajajärgus, mida kannab pääasjalikult terve kodanluse kilda läinud sotsialistide pere — «3. kodanline erakond». Kuid see ajajärk ei kesta kaua. Hulgad saawad peagi pettusest aru, rahu ja demokraatia jutlustajate lambanaha alt tulewad õige pea kodanluse kassiküüned ja hundihambad nähtawale. Hulgad lähewad uuesti punase wõitluselipu teed, ja tagurline kodanlus, kes aru saab, et «pahempoolsus» oma kõlksudega hulke kauem enam kõita ja ninapidi wedada ei jaksa, wiskab need petised uuesti troonilt ning jatkab, walitsust oma kätte wõttes, oma alasti werist kurnamise- ja surwepoliitikat.

Inglismaa oleks nagu meeeldi seda ennustamist (ettenägemist) tõendada ja kinnitada tahtnud. Kui Komintern oma hindamise andis,

seisis Macdonaldi täht taewa kõrgel silmapiiril. Inglise kommunis-
tidki arwasid, et ta weel mõnda aega wõib fõusta.

Ja Macdonald — püüdis. Kogu oma oskuse, mida ta pikkade
aastate wältel II Internatsionaalis õppinud, wiskas ta tegewusse. Ja
ei teinud häbi oma koolile, oma õpetajatele.

Ta oskas Hiinas, Indias, Mesopotaamias ja Araabias ajada po-
liitikat nii et lord Curzon kadeduse pärast kahwatas. Ta kõneles
suuri sõnu Wenemaaga kokkuleppimise wajadusest ja lootis loorber-
isi lõigata Inglise töörahwa miljonitelt. Ja, möödamannes, ei unusta-
nud endagi patust olemist: üheainsa baroneti eest kuueisimeline auto
ja selle puhastamiseks ning määrimiseks 30000 rubla eest äriaktsiaid —
ei Macdonald andis diplomiga oma eksami II Internatsionaali
koolist!

Ja korraga — plahwatus! Londoni City (pankade pesa) pani
parlamendi-wäntorila hüüdma ja laulis magusal häälel:

Adee, mu armas Macdonald..!

Jää jumalaga nüüd!

Mis oli ta pattu teinud kõigewäelise Inglise rahakoti ees? Ta
oli teinud kõige raskema süüteo — ainult silmapilgukski kumardanud
teist jumalat kõigewägewama ainujumala — kapitaali — kõrwal. Ta
oli ennast lahkteel tundes astunud ainsa sammu — fõöliste nõuete
järele. Ja see otsustas ta saatuse.

* * *

See samm oli Nõukogude Wenemaa lepingule alla kirjutamine...
wastu mammonapappide tahtmist.

Õieti ütelda — mitte allakirjutamise wastu ei olnud kroonimata
City. Just selleks City Macdonaldi walitsuse etteotsa upitaski, et tema
Wenega lepingu sõlmiks. Curzon oma kambaga ei tahtnud, pärast
mitmekordset ninakõrwetamist, jälle uuesti töörahwahulkade ees oma
kollaseid saagijanuseid kihwu paljastama minna. Milleks seisid siis
juudastest orjaparwed eskojas?! Las rühmata nemad oma pere-
meeste eest. Nad on weel fänulikudki, kui härrastelt raasukeši saa-
wad ja neile luba antakse kord wõi paar kuninga ees kintspükstes
selga paenutada.

See oli suurepärase kriika: las kisub Macdonald oma «sotsia-
listidega» kodanlusele kastaaniad nõukoguriigi küpsetustulest wälja!
Läheb see tal korda nii nagu seda Curzon ja City tahawad, siis õeru-
wad wiimased käsa; Läheb katse nurja, siis — õeruwad nad kah
käsa, ainult — Macdonaldi turjal, teda ministrikabinetist prii küüdiga
uulitsale sõidutades.

Macdonald, kui II Internatsionaali kooli magister, tundis oma
ülesannet ja fäitis härraste tahtmist kõigega, mis tal kintspükste wää-
rilist oli. Ta pani igas punktis Nõukoguriigi esitajatega läbirääkimisi
pidades City kõigewäeliste nõudmistele punktid taha kuni lõpuni. Ja
jäi kindlaks oma truualamluses wägewa walitseja pappide efekirju-
tustele isegi siis, kui Nõukogude esitajad kolid kokku panid ja koju
läksid.

Macdonald jäi truuks — Curzonile ja Cityle.

Kuid siis, õieti pärast lõppu, tuli saatuslik silmapilk... ta enda
tööerakonna kaaslaste näol, kes oma karjääri tööerakonna saatuse
külge kinnifasid. Need mehed panid Macdonaldi risttule alla: lähed

pahemat kätt — saanud City wiha alla; lähed paremat — ütleb sinust su enda partei lahti! Wali!

Ja Macdonaldi põlwed nõrkesid.

Ta teadis, et leping Nõukogu-Wenemaaga see redel oli, mida kaudu ta walitsusepukki oli roomanud. Inglise tööliklass ei olnud mitte nalja pärast kõik oma lootused selle walimislubaduse külge kinnitanud. Enam kui miljon töötatöölist ja suured hulgad poolikul töö — see maatab hinge eestkätt unionidel, ametiühisustel, kellest Labour Party (Tööerakond) koos seisab. Ja seda rõhuwat koormat kergitada võiks — kõik muud teed on läbi... petetud — võiks ainult Wenemaa awara kaubaturu awamine, mis Inglise aigutawad wabrikud ja tehased jälle tööle paneks.

Seda pilti oli Macdonald oma kambaga töörahwa miljonitele walimistel ette maalinud, seda pilti oli ta töötanud, kui pukki pääseb, teostada. Nüüd pisteti talle see weksel nina ette: maksa, wõi me kuulutame su pankrotiks!

Nagu poleks Macdonald seda teha tahtnud! Kuude wiisi oli ta lepingut wiilinud. Kuid ta oli wilistanud Curzoni ja City nootide järele, mis ei wastanud Nõukoguriigi töörahwa ja talupoegade mäguriis-tadele. Arusaadaw, et kokkumängust midagi wälja ei tulnud ja Nõukogude esitajad hääd õhtut soowima pidid.

Macdonald, kui II Internatsionaali silmamoondamise kunstnik, ei oleks kõssanudki, kui jutt ainult Inglise tööliste pehmisest oleks olnud. Selles oli ta, kui suurmeister, oma koolis (II Internatsionaalis) esimesele paigale tõusnud. Siin oli ta südametunnistus ja ta «sotsialistiline» parteimoraal tuhatkordse äraandmisepraktikaga iga «sentimentaalsuse» wastu pannetanud, nagu elewandi nahk sääse pirina wõi torke wastu.

Aga seekord oli ähwardus tõsisem — lähed paremat kätt, kukutab sind su oma partei walitsusepukilt!

Ja waene (!) Macdonald, kes küllalt lapsik oli seda «demokraatlikku» ähwardust kartma, kes oma «sotsialisti» riigitarikus kas ei teadnud wõi silmapilguks unustas, et ta tõeliselt mitte oma tööerakonna «demokraatia» tahtel, waid Curzoni ja komp. armust pukki oli pandud — nendele tagatrepi mustust koristama, waene Macdonald kaotas pää. Ta wankus pahemale poole, tahtis korraks, wõib olla ainukest korda elus, ka oma peremehi pehta, kahe-pere-koera osa mägida ja — istus selle juures kahe tooli wahel... kalossi, nagu wenelane ütleb.

Kõigewäeline City, kes ei salli teisi jumalaid oma kõrwal, kõige wähem töörahwa näol, andis talle jalamaid hundipassi.

Macdonald oli — «tehtud» (done), nagu inglane ütleb. Kaput!

* * *

Missugune saatus ootab nüüd senise walitsuse allakirjutatud lepingut Wenemaaga?

Waewalt wõib siin olla kahte wastust, olgu parlamendiwalimiste tagajärjed missugused tahes. Kuiwõrd leping sel kujul nagu ta alla kirjufati, niihästi wana- kui wabameelsele kodanlusele wastuwõetaw ei ole, sedawõrd raske on ta kinnitamist oodata, seda enam, et tööerakonnal enam lootust ei ole walitsuse pukile pääseda.

Macdonald on oma aja ära elanud, Macdonaldi poliitika ei rahulda kodanlust enam.

Meie ütlesime eespool, mis põhjusel ja missuguste eesmärkide ning ülesannetega kõigewäeline kodanlus tööerakonna «sotsialistid» nende poriste jalgadega «saksa tuppa» laskis. Siin on sellele ainult veel ühte tarwis juure lisada: Macdonaldi kamp pidi veel kord oma sildiga kodanlisi hüäänesid warjama, pidi veel kord oma kõlksudega föölisi petma ja uinutama selles suures rahutuselaines, mida wiletsus, tööpuudus woogama on pannud, ja millele kodanlusel mingid kaitsenõusid demokraatia wanakraamiladust wastu säada ei olnud.

Macdonaldi walitsus täitis sõnakuulelikult kõik, mida temalt kodanline peremees nõudis — niiwõrd kui jaksas. Ei olnud ainustki poliitikajoont, kus see eeskirjade täitmise püüd nähtawale ei oleks tulnud, kus neid eeskirju ei oleks täidetud — kuni wiimaseni, s. o. fööliste uinutamiseni.

Siin rebenes Macdonaldi ja tema II Internatsionaali kamba poliitiline naba otsustawal silmapilgul, kus raksatus kõige tugewam oli — samal pilgul, kus tuli otsustada Wenemaa lepingu allakirjutamise üle.

Macdonald oli, nagu tähendasime, lepingu kokkusäädmisel ja kaitsemisel fruiit täitnud City näpunäiteid wiimase silmapilguni. Kui aga tarwis oli seesugusele lepingule ka fööliklassi allkirja, siis selgus, et tööerakonna «sotsialistide» silmamoondamisekunst enam ei aidanud — föölised ei läinud enam oma juhtide järele, kes ise kapitalistide lõja otsas sammusid. Nad säädsid endid Nõukogu-Wenemaa, see on Wenemaa töö- ja talurahwa, oma Wene klassiwendade seisukohale.

Niisugust walitsust aga, kes töörahwast enam lõjastada ei suuda ei ole kodanlusel tarwis, ja ta andis Macdonaldile atstahwku.

Ei ole mingit eeldust oletada, et see põhjolu, mis Macdonaldi kukutamisel tähtsamat osa mängis, nüüd muutunud wõiks olla. Wastupidi: mõnesugused sündmused rahwuswahelises poliitikas, nagu Hiina sündmused, seisukorra arenemine Saksamaal, Prantsuse liginemise-poliitika Wene sihis jm. annawad põhjust arwata, et Inglise tagurlised kapitalistlikud ringkonnad nüüd jälle ise tüüri juure tahawad astuda, et tulewatel sündmustel ise otsekehe juhtimas olla.

See otsutab muidugi ka lepingu saatuse. Meie teame Curzoni ja City kamba seisukohta Nõukogude Wenemaa wastu ja nende poliitika kohta endile pettepilte ette maalida oleks kõige raskem eksisamm.

* * *

Oli see siis ainult unenägu, mahawisatud armuwaew Inglise petlikkude sotsialistide meelitamisel?

Ammugi mitte. Ka siis kui ta kinnitamata arhiwi maetakse, jääb ta tähtsa werstasambana ajalukku seisma. Inglise tagurline kodanlus wõib ju katset teha maha kustutada seda asjaolu, et kapitalistlike ilmariigi walitsus walmis oli Nõukogu-Wenemaa wõlgade eest wastutama, wõib katsuda wähendada nõukoguriigi ametliku tunnustamise tähtsust; kuid seda suurema tähtsuse omandab leping kapitalistlike ilma seisukoha selgitamisel. Ta püüab aga ei ulata ükski Curzon ega ta killamees wähendama ja see seisab Inglise tööerakonna juhtide, ehk teiste sõnadega II Internatsionaali juhtide sõnade ja tegude tuleproowis, kus Nõukogude Wene leping neid juuda-seid küpsetas.

See oli Nõukogude Wene leping, mis selge, kindla ja otsustawa wahe tegi töörahwa huwide ja Macdonaldi Curzoni-poliitika wahel. See oli leping, mis ühelt pool Macdonaldi jäädawalt naelutas City ja Curzoni kandade külge, ja teiselt pool kristalliseeris ühistunde ja ühiste huwide pinna Inglise ja Wene töörahwa wahel.

Ja see võib ajaloo kaalulauul enam wäärt olla kui paberline leping, mis tuhandegi Macdonaldi allkirjaga ei oleks kindlustust annud, et — City seda täidaks. Ja Inglise poliitikat ja majandust ei juhi Macdonald, waid City.

Leping võib minna rahwuswaheliste wahakordade puhastustulde, aga oma esimese suure ülesande on ta täitnud — Inglismaa töörahwa on ta suure tüki teed edasi wiinud kindla klassiwõitluse ja rewolutsiooni poole. Ja kes seda hinnata ei oska, see ei oska midagi hinnata meie päewade ajaloo.

* * *

Eelolewad read olid juba kirjutatud, kui teade tuli, et Prantsuse walitsus Nõukogude Wenemaad ametlikult ja täiel ulatusel tunnustanud.

Huwitaw on märkida, et see samal päewal sündis, mil Inglismaa kodanlus Wenemaa lepingu pinnal oma fööerakonna walitsusele parlamendiwalimistel otsustawa lahingu andis.

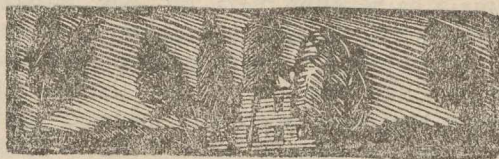
Sisuliselt see asjaolu muidugi seda kahte sündmust ei seo, ja mitte sellepärast ei tahtnud meie liita Moskwa—Londoni sappa ka weel Pariisi. Ja ometi on side selle kolmnurga wahel käega katsutaw. Wenemaa tunnustamine ja seega otsekoheste tee awamine Prantsuse-Wene majanduslisele lähenemisele ei sündinud kahtlemata mitte juhtumisi sel silmapilgul, mil Inglise kapitaal Wene lepingule sõja kuulutas.

Kumb neist kildkondest paremini oma huwisid oskas kaitsta või kas mitte lõppude lõpuks Morgani huwid kõige paremini kaitstud ei ole, selle jätabe nende omawaheliseks arutuseks; kuid selge on, et Nõukogude Wenemaa selle sammuga suure tüki teed rahwuswahelises poliitikas edasi astus.

Ja kui Curzon ning Londoni City kamp Wene-Inglise lepingule sõda kuulutades Prantsuse kodanlust kiiremale Wene töörahwawalitsuse tunnustamisele kihutas, siis on see ainult tõenduseks, et ajalugu tahmataltki selle kasuks töötab, kelle päralt tulewik.

Käesolewal juhtumusel — Nõukogude Wenemaa kasuks.

H. Pöögelmann.

Batouala.

Neegriromaan

René Maran. Prantsuse keelest R. W.

(Järg).

Polnud siis ime, et Bissibingi nüüdki hõiskega vastu wõeti. Päriti, kellega ta wiimati elanud. Kas tõsi, et algul ühe ja hiljem teisega ma-ganud. Küsiti kõige intiimsemate üksikasjade järele...

Naljade pääle wastamata wõtab Bissibingi mokundshi piibu, topib sellesse kuiwe lehti, asetab sõe pääle ja lühikeste sõõmudega popsides wiskab ta end matile pikali.

— Naistega peab ettevaatlik olema, tähendab Jassigindsha. Küll tuled weel korra niisuguse kassirriga, et hoia alt.

Häämeele pärast puuse patsutades puhkewad teised mokundshi nai-sed naerma.

— Ehe—e, ehh—ee... Eh—eh—eh—hee! Jabao Jassigindsha! Ehe—ee!

— Kassirri, see pole midagi, jatkas Jassigindsha, kuid kui sa, sõber Bissibingi, weel millegi hullemaga kokku sattud, waat siis on asi räbal... Siis pudened põrmuks, wäikesteks raasukesteks. Kõige päält saad paised selga — lähed kirjuks kui panter. Hiljem pudenewad sul hambad suust, juuksed pääst, isegi sõrmed kukuwad otsasi. Mäletad Jakelepet, kes kolm, neli, wiis täiskuud tagasi suri...

Naised kilkasid weel kõwemini. Naer kestis Batouala tulekuni.

Seletati temalegi lõbusa meeoleolu põhjust.

Batouala wiskas omalt poolt nalja sekka ja lõbu tõusis tipuni. Nai-sed hoidsid puusadest kinni ja peksid tagumikku vastu maad. Nutsid.

— Ehee!... eh—hee... eh—eh—ehhee... Oi seda Batoualat. N'—

Gakura!

Wahepääl wajus päike madalale.

Taewast, katsid wäikesed kähärad pilwed. Suur punane päikseketas, nagu mõne hiiglalille lõõmaw kroon, millest kiirgawad walguse wiirud hõõguwad, on alla minemas. Lõpuks kaob see tühjuse haigutawasse kidasse.

Imelik waikus, millega kogu loodus päikese surmawõitlust jälginud, laieneb üle maa. Taewale ilmunud tähed nagu wärisewad tühjuses.

III.

Ülal tähtede põllul longib kuu. Ganza pidu hakkab pääle.

Missugune õnn! Walgete päälikule tuli suurepäranane mõte just pidu ajaks kodunt ära Bamajassi ümbruses asuwaid külasid waatama minnal... Kogu komendandi maja esine suur plats on täis musta wäge. Mõnede märkide järele otsustades töotab pidu suurepäranane saawat.

Laiali pillatud linghad just kui ootaks märki pääle hakkamiseks. Maas on suured korwid hirse ja tõukudega, munade ja kaladega, manieki pirukate ja tomaatidega. Lademes seisawad tapetud metshärjad ja antilooped. Suur-tes pudelites seisab hirsest ja maisist aetud wiin. On isegi mõni pudel dshini päämeeste jaoks muretsetud.

Tuleriidast tõusew paks kibe must suits näitab kaugelt tulijatele teed.

Missugune peen seltskond on kokku tulnud! Pidule on ilmunud kõik m'bisid ja n'gapud päälikutega.

Batouala istub oma wanematega päämeestest ja sõjaülematest moodustunud ringi keskpaigas ja peab kõnet.

— Räägitakse, et mõned walged on Bangis surnud... et Banderresse tuleb kuberner... et M'Putus, sääl, Prantsusmaal, frandshed*) on saalemane**) lõõnud...

Katkendilisi lauseid edasi karjudes täidab Batouala piibu, tõmbab mõne mopsu ja annab, nagu komme nõuab, selle teistele edasi.

— Tead, Batouala, tähendab Pangakura, mandshide suur päalik, ma wast alles tulin Krebedshest. Teel kuuled aga mõndagi, kas wõi näituseks seda, et walged isekeskis riidu on läinud. Waat', üks lugu tõendab seda iseäranis selgelt... Ma pidin walgete päalikulile ühe portugallase pääle kaebuse andma. Jutustasin talle, muidugi wähe liialdades, oma loo. „Pangakura, tähendas päalik, sa oled lollem kui loll. Kas sa wana tainapää weel ei tea, et putrekeesisid arwesse ei wõeta? Tea siis, — kui walgete N'Gakura maailma löi, wõttis ta kõige parema käepärast olewa materjaali ja löi sellest walged inimesed. Kui see materjaal otsa sai, kogus ta walgete wäljaheited ja löi sellest sinusugused neegrid. Hiljem, kui weel edasi lüta ja portugallast teha tahtis, waatas ringi — ei leidnud aga enam midagi pääle neegrite wäljaheite. Sellest tegigi siis esimene „putrikeesi“.

Naerdi laginal.

Kas pole teiegi arwates kautshuki halb minek meile õnneks, tähendas Batouala. Muidu oleks meil isegi walgete päaliku ärasõidu puhul wõimata olnud siin oma pidu pidada.

— Su sõnad on otse kui puhas wesi, kostis Jakidshi. Tuleb N'Gakurat tänada meile õnneliku ja neile halwa äri eest. Kärwaks need kaupmehed suud ammuli haiswasse porri.

— See pole weel kõik, Batouala. Kaugeltki mitte! tähendas keegi. Walged saalemanid ja walged frandshed on isekeskis riius ja wäga wõimalik, et meiegi peremehed siit sõtta lähewad.

— Jabae! pomises Batouala wana isa. Juba kolm wihmaaga sõidwad frandshed saalemanidega, kuid meie oma ei mõtlegi ärasõidu pääle. Oh ei! Sääl on ju hädaohtlik ja igauks hoiab oma nahka!

Naer kõlas weel kõwemini.

— Sul on õigus nagu alati, isa, kuid hää oleks siiski kui saalemanid frandshedale peksta annaks.

— Sa oled alles rumal, mu poiss. Saalemanid, frandshed — ühed walged kõik. Waewalt on nende wahetamisest midagi kasu. Frandshed on korra meid alla heitnud ja mängiwad meiega kui Miau hiirega. Miau mäng lõpeb aga alati hiire nahkapanekuga. Tähendab — warem ehk hiljem tapetakse meidki wiimaseni maha ja pannakse nahka — milleks siis üht miaud teisega wahetada.

Kõne muutus üldiseks.

— Õigus! Milleks wahetada. Uued on ehk wanadest weel hullemad.

— Walged ei salli meid, nii kui meiegi neid.

— Walged oleks waja ära häwitada.

— Oieti öeldud.

— Küll tuleb aeg, kui me nad korra kõik maha notime.

— See tuleb wast siis, kui omawahelistele riidudele lõpu teeme.

*) Prantslased.

**) Sakslased.

— Mitte warem, kui Bamba wastumäge jooksmata hakkab ja Macoudé kuu oma kaissu wõtab.

— Emb-kumb, kas olete kõik koerakutsikad, wõi olen mina teist kõige enam purjus, kisendas joobnud häälega Batouala. Olete te mehed wõi mis? Wõi on teid senusiiti bazi'ngerid ära kohitsenud, Mina aga, ütlen teile, ei salli walgeid silma otsas!...

— Mäletan aegu, jatkas Batouala, mil m'bisid Niubangi kallastel õnnelikult asusid. Hiljem, kui walged tulid meie jumalaid, katlaid, matte, kanu, kitse, koeri, lapsi ja naisi rööwima, asus suurem osa meist Krebedshi. Ma olin siis alles poisike. Rasked olid ajad. Tuli uuesti põldu harima ja ütta ehitama asuda... Tühi töö... Walged tulid sinnagi järele... Meie mehed panid jällegi kompsud kokku... Leidsime uue asupaiga Grikos. Tuli uuesti uudisimaa asuniku raskused läbi elada... Mõtlesime, et nüüd oleme korra walgetest pääsenud. Waewalt said aga ütid wal-mis, kui walged kohale jõudsid. Meie — Grimari. Siin, Bamba ja Pomba kallastel, leidsime kohase maapinna ja lootsime lõpuliku koha leidnud olewat. Kauaks? Walged uuesti järel. Meeltheites ja kartes sugupuudusse lõppeda — maad sõjariistega kaitstes oli palju meist tapelustes langenud — otsustasime alla anda ja silmakirjaks walgetega leppida...

Asjata oli meie alandlikkuski, jatkas Batouala. Walged püüdsid häwitada kõik meie kombed. Tahawad meid oma pilli järele tantsima panna. Keelati ära raha pääle mängimine. Ei tohi enam purju juua. Meie laulud ja tantsud segawad walgete unerahu. Nagu armu poolest lubatakse seda wahest suure maksu eest. Ainus, mida meid teha lubatakse, on see maksusid maksta. Ametnikud ei saa iial täis. Ja kuidas nad meiega ümber käiwad! Paar täit kuud tagasi peksis lojus Oorro purjus pääga üht oma jassit. Tõtt öeldes peksis tublisti: jassi oli üleni haawu täis ja siniseid muhke. Kuid ega see wiga ei tee — kes meist poleks oma jassit peksnud. See loll läks walgete päälilikule kaebama. Päälilik käskis Oorrot türmi wiia. Miilitsamees ei suutnud aga nii ruttu tema käsku täita. Wihaga paiskas walge päälilik miilitsamehele pudeliga pähe. Werest nõretawa näoga lohises õnnetu maha ja kiskus walu pärast nagu kokku. Kõik ümberolijad walged itsitasid aga naerda, nagu oleks see nali olnud.

Batouala muutus ikka wihasemaks. Weri walgus silmadesse. Wahu-tawal suul kisendas ta edasi:

Igawesti neetud olgu walged, ma sõiman neid eluotsani. Kõige enam põlgan ma neid nende silmakirjalikkuse ja waleikkuse pärast. Mida nad kõike meile ei lubanud! „Te peate isegi tunnistama, tõendati, et me teid tööle sunnime ainult teie eneste kasuks. Rahast, mida te teenima peate, wõtame me ainult kõige wäiksema osa enestele. Ülejääk läheb aga kõik teie kasuks. Me ehitame teile külad, teeme teed ja sillad, toome masinad, mis tulega raudrööpaid mööda jooksewad...“ Kus on nüüd need teed ja sillad ja tulised masinad? Mitte midagi. Wiimase me teenitud sou rööwiwad nad oma kaukasse. Me oleme ainult lojused, kes maksusid maksmata ja walgete kaukaid täitma peawad. Lojused? Me ei ole isegi lojused. Koerad? Walged toidawad neid ja hobuste eest kannawad nad hoolt. Aga meie? Me oleme neile wäheha wäärtusega kui lojused. Allapoole on wõimata langeda. Pikkamisi tapawad nad meid wiimaseni.

Kuuldub sõim ja needmine. Batoualal on õigus, tuhat kord õigus. Kunaagi ammu, kui weel walgeid ei olnud, elati õnnelikult. Tööd tehti wähe ja sedagi ainult eneste jaoks. Söödi, joodi ja magati; wähe pääl peeti weriseid sõdasid, kus langenud waenlasel maks wälja rebiti ja ära söödi, et sedasi tema waprust enesele saada. Õnnelikud päewad olid siiski!

Nüüd oleme aga kõik orjadeks tehtud... Ja mida võime oodata rahvalt, kel südant rinnus pole? Walgetel aga ei ole seda. Oma mustadega tehtud lapsed jätsid nad siipaika ja panid ise minema.

Walgete naistest ei maksa aga rääkida. Algul mõeldi, et need on midagi iseäralist. Neid kardeti ja austati kui ebajumalaid. Asjata. Selgus, et nad meie naistest veel lodewamate kommetega. Pääle selle on neil haigused, mis meie naistel tundmata. Ja meie peaksime neist lugu pidama!

Batouala isa sirutas käe välja. Kõmin waikis kui nõiduse wael, ainult laul ja muusika kostis endiselt.

— Lapsed, sõnas wanamees, — kõik, mis räägite, on ju sula tõsi. Kuid näete isegi — siin pole parata midagi. Tuleb alla heita. Kui lõwi mõirgab, waikiwad teised loomad. Te olete nõrgad ja sellepärast — suu kinni. Ja pääle selle — me ei tulnud siia ju mitte walgeid sajatama... Mina olen ju wana. Seni kui te söimasite, on keel ära kuiwanud. Kisame vähem ja joomerohkem. Dshin on ainuke hää asi, mis walged välja mõelnud. Mul on küll nõrk nägemine, kuid kui ma ei eksi, paistab sääl paar pudelit wiina. Wõi tahad sa, Batouala, neile uusi juure haududa?

Wanamehe kõne rahuldab ärewat meeleolu. Prahwatas naer ja mokundshi rahuldab kawala wanamehe wiinajanu.

IV.

Tõusis üldine kisa. Grimari poolt kostub kõwa kõmin — läheneb parw noori poisse ja tüdrukuid. Nende alasti, karwadest lagedaks aetud mustad ihud on tuha ja maaniokiga puuderdatud — surmanuhtlus ootab igäihte, kes selle wana kombe wastu eksima peaks. Wälkuwail silmil, nagu metsikust wihast aetuna, läheneb parw.

Tormine rõõm waldab rahwast. Sõjamehed haarawad sõjariistad kätte, koerad hauguwad, lapsed karjuwad ja purjus naised kisawad kui meeletud:

Ga'nza... Ga'nza... Ga'nza!...

Korraga hakkab tamtam põrisema, ja sõjamehed piike käes hõljutades ja kilpe kõrgel hoides pistawad Bamba poole jooksu. Jõe le jõudes tehakse täiel jooksul järsk käänak ja pööratakse kõrwalukustawa kisaga tagasi.

Ga'nza tantsitakse koha pääl. Tamtamide müra, kisa, laul ja karjumine täidab õhku. Tantsiwad mokundshid. Pikad linnu suled on neil käharatesse juuksetesse põimitud, käte ja jalgade ümber kõlisewad kuljused. Käsa õhku pildudes ja jalgu üksteise wastu pekstes esitab kolm neist pantomiimi. Näomoonutused kutsuwad rökkawa naeru esile.

Elewus suureneb. Närwid pingunewad ja üldine äritus tõuseb tipule. Ikka kirglikumalt ja kirglikumalt plaksutatakse käsa ja laksutatakse keelt. Ikka kõwemini ja kõwemini kõlisewad kuljused ja kelluksed. Nüüd alles algab tants! Nüüd alles algab tants!

Kerge wärin käib rahwamurrust läbi. Algul tantsiwad lapsed. Meeletult käsa ja jalgu laiutades ja nägu moonutades püüawad nad täiskaswanuid järele aimata. Laste järele tulewad naised.

Täiesti alasti, juuksed kastoori õliga wõietud, ninasõormetes, huultes ja kõrwestades wärwilised klaaskillud, käed ja jalad läikiwate wõrudega kaetud, moodustawad naised käsa üksteise õladel hoides elawa ringi. Tamtamide märguandel awaneb ring ja üks higist nõretaw roidunud naine, silmad poolsulunud, erineb poolringi keskele. Muusika takt kiireneb. Rah-

wamurru rütmilisel kisal — üks, kaks, kolm — astub ta kolm sammu ettepoole, et paremini end mehele pakkumise liigutusi teha. Mehelt eita-wat wastust saades taganeb ta rahwa üks-kaks-kolm kisal endisse paika tagasi. Nii kordub see kuni naine wäsimusest ja tagasilükkamishäbist nõrkenuna maha langeb. Kohe erineb ringi teisest otsast uus tantsija, kes omakord õnne katsub...

Kui kord meesteni jõuab, algab mingi metsik, hullumeelne kisa. Näod lõõmawad higist, suud on karjumisest kõrwuni ammuli. Ümber-ringi müdiseb maa nende ägeda tantsu all.

Missugune kisa! Kus alles naer! Ja missugused liigutused!

Hulga meeste ja naiste kooswiibimine, õlu ja wiin, lõbu ja tants on kõikide kired wiimse wõimaluseni ülespiitsutanud.

Tantsib kümme alasti noort neegert. Kõige ilusam ja tugewam neist on Bissibingi. Silmad põlewad tal pääs kui tuld lõõmaw kulu. Tuge-wad musklid on pinewil. Oma kõrge, sihwaka ja peene kaswu ja när-wilise tugewa kehaga on ta nagu teistele juhiks.

Tātuweerituult nahkadelt woolab higi ojana. Tõuseb wänge hais. Tantsijad ei tunne aga seda. Nende mõtted on koondatud naistesse, nende silmad luurawad ainult nende järele.

Elu on üürike. Tuleb päew, kus mees enam kuhugi ei kõlba. Isegi naise waldamiseks mitte. Iga uus päikene wiib surmale lähemale. Ja sellepärast, eks pole tõsi, on tarwis lõbutseada niipalju kui suudad. Ja nad teewad seda.

Noorte salga taga seisab wanamees wäitsega. Ta on üleni amulet-tide ja talismaanidega kaetud. Neitsite taga seisab samuti eit noaga. Ülemad on end eide ja taadi ette rühmitanud ning kahjurõõmsalt waatle-wad nad tantsiwaid noori, keda kannatused ootawad.

Ga'nza... ga'nza... ga'nza!...

Saate naisteks õhtul täna kõik.

Saate meesteks õhtul täna kõik
kannatades ga'nzat...

Ga'nza... ga'nza... ga'nza...

Wanamees ja eit ergutawad.

„Ühe täiskuu ja teise täiskuu wältel peitsite end metsapadrikus, paastusite ja suretasite ihu. Ühe täiskuu ja teise täiskuu wältel hoidsite end wõõra silma eest ja puuderdasite oma ihu, et surm teid mitte oma maale ei wiiks. Te toitsite end rohu ja juurtega, elasite kaugel teistest surelik-kudest. Ühe täiskuu ja teise täiskuu wältel magasite kus ja kuidas juh-tus. Te hoidsite end kõrwale naeru ja lõbu eest. N'Gakural on häämeel teist. Teie kannatustel on lõpp. Nüüd wõite lõbutseada, wõite naerda ja tantsida, wõite minna kuhu tahate, wõite kõneleada ja magada omadel asemel. Warsti saate täismeesteks. Warsti saate täisnaisteks. Veel wiiwuke ja teile tehakse ga'nza. Lõpp on nüüd kannatustel. Nüüd wõite tantsida, naerda ja lõbutseada.

Ga'nza... Ga'nza... Ga'nza...

Ga'nza... Ga'nza... Ga'nza...

Balafoonid, linghad ja kündeed mürisewad kui äikene. Nii nõuab seda wana komme, et lümmatada walukisa, mis nõrgemate huuledelt kosta wõib.

Algab pühalik talitus.

Wanamees ja eit sülitawad luisule ja ihuwad weel kord nuge.

Rahwas on kepid lõõgiwalmis üles tõstnud, et tormata kallale igale, kes ga'nzat wälja ei peaks kannatama ja maha kukub. Sest kes meheks

saamise walu wälja ei kannata, pole mehe nime wäärt. See peab keppide all surema! Nii nõuab wana komme.

Päältwaatajate lootused mahalöömise pääle petawad aga alati. Röömsalt astub uus ga'nza kisawasse rahwahulka. Weri walgub haawast mööda sääri ja pritsib hüppamisel naabreid. Sest komme nõuab, et ümberlõigatu peab walu maha surudes röömsalt laulma ja tantsima.

Kurt kisale jatkab wanamees hoolsalt tööd. Ta ei näe ega kuule midagi — töötab pea masinlikult. Ta tuletab meele põlluäärel ühtsoodu edasi sammuwat rukiõikajat.

Wähe emal tantsiwad kahwatanud neitsid ringtantsu. Waatamata kõige pingutuse pääle hirmu alla suruda, on neil siiski wõimata wäriinat peita. Läheneb eit ja kutsub kord ühte, kord teist tantsijat. Jalgu laioli litsudes haarab eit, mis tarwis, sõrmede wahahele ja ühe ropsuga — trah! — langeb see noa tera all. Pääd pööramata heidab ta üle õla kuuma werise liha tüki, mis wahest mõnele ümberolijatest näkku lendab.

See pole tähtis. Kukulub tükk maha, tõuseb saagi pärast riidlewate koerte lārin.

Ga'nza... ga'nza... ga'nza...
Ainult korra elus peetakse ga'nza.
Rutake siia mehed ja naised.
Nüüd olete te ga'nza...
Ga'nza... Ga'nza... ga'nza...

Wanamees ja eit, kes lõikanud wiimselt tantsijannalt, mis tarwis ja lõpetanud wiimse tantsiwa poisi ümberlõikuse, kuiwatawad omi werest nõretawaid nuge. Rahwa ärewus on nüüd wiimsele tipule jõudnud. Kõik see kisa ja karglus oli ainult eelmänguks pidu tähtsamale osale — armastuse tantsule, mida ainult kord aastas tantsitakse õöl, mil igasugune liiderlikkus lubatud.

Linghad, balafoonid ja kunded wõistlewad ägedalt, kuid nende müra kustub meeletu rahwahulga metsikusse kiasse.

Esineb kaks naist. Üks — Jassigindsha, mokundshi Batouala naine, teine — neitsi, kel mehega weel tegemist pole olnud. Mõlemad on üleni paljad. Mõlemil on wiimne ihukarw wälja kitkutud. Kaelas on klaasist kaelakeed, kõrwades ja ninas rõngad. Käte ja jalgade ümber kõrisewad keed. Mõlemate ihu on tumepunase wärwiga kaetud.

Pääle hariliste pidupäewa ehete ripub Jassigindsha puusadelt hiigla fallus (suguosa). See kõhu all tolknaw mehe jõu sümbool peab tähendama osa, mis ta tantsus etendab. Algul liigutab Jassigindsha ainult puuse ja rinde. Jalad püsiwad paigal. Iga ta liigutusega kargleb puupamp ta kõhu all.

Wähe hiljem läheneb ta hilju kui liugeldes oma wastase poole. See taganeb: ta ei taha mehe ihale järele anda. Nagu moonutades hüpleb ta, nagu hirmust aetuna, eemale. Pettunult tuleb isane Jassigindsha tagasi. Wihaselt taob ta jalaga wastu maad.

Wahepääl, nagu toibudes oma meeletust hirmust, annab wastaspool eemalt märku, et ta nüüd walmis oleks anduma. Jassigindsha läheneb uuesti ja tahab teda nüüd kaissu wõtta. Neitsi paneb weelgi wastu, kuid nõrgalt. Armupalawik on tedagi tabanud ja ta sulab kui udu päikese paistel. Kätega kord silmi, kord kõhu alust peites tuletab ta kinnipüütud metslooma meele.

Weel wiiwukese pingutab ta isase kirge, selle rahuldust edasi lükates.

Jassigindsha aga haarab ta keskelt kinni ja näitab rõwedalt, et tal võimata kauem oodata ja naine annab end mehe meelega alla.

Tantsu rütm on nüüd wiimse pinewuseni tõusnud ja sulab ühte kire rahulduse krampidega: wärin jookseb üle mõlemate tihedalt kokku põimitute kehade. Täis kirjeldamata õndsust jääwad nad liikumata lamama.

Seda pilti nähes waldab metsik kirk ümbritsewat rahwamurdu. Mehed heidawad nende suguosa warjawad põlled eemale, naised teewad samuti. Rind litsub end rinna wastu. Lapsed aimawad wanemate liigusi järele. Ninna tungib alasti ihu, kuse, higi ja piirituse wänge hais. Imuwad paarid. Etendatakse samat tantsu. Mehed ja naised wõitlewad. Kuulduwad kähisewad hüüded ja paarid kukuwad maha, kuhu aga juhtub. Tantsus ettetulnud armastusakti sümboliseeriwad liigutused kantakse üle tõsiellu.

Joowastuw alkohol suurendab armastuse joowastust.

Kohati kuulub sõim. Kusagil woolab weri.

Kõigi üle walitseb meeletu kirk.

Tantamid waikiwad. Waikiwad kundeed ja balafoonidki. Muusikamehed tahawad ka osa wõtta kirede möllust, mida nad kaasa aidanud ellu kutsuda, ülewal pidada ja lõõmama panna.

Kõik tantsiwad...

Weel üks paar kukkus maha.

Samal silmapilgul tungib mokunshi Batouala kirglikult nuga pihku pigistades neile kallale. Huuled wahutawad tal wihast. Kāsi tõuseb lõögiks...

Metskassist kiiremini kargab aga Bissibingi Jassigindshaga üles ja panewad jooksu wõsastikku. Batouala järele.

See häbemata lita hoorab mehe silmi all! Maha tapab ta tema! Bissibingi kohitseb ta aga ära! Küll naerawad aga naised kōhi üle!

Küll on aga Jassigindsha! Kas ei maksnud ta tema eest seitse põlle, kast soola, kolm waskset kaelakeed, ühe koera, neli katelt, kuus kana, kaksteist kitse, nelikümmend korwi hirset ja ühe noore orja?

Waat' kuidas! Hää küll! Las' joob ta siis kannatusekarika põhjani...

Korraga kostab waikusest hüüd:

Walge päalik!... Walge päalik!...

Algab metsik põgenemine.

— Walge päalik!... Walge päalik!...

Piduplatsile on maha jäänud kustuwad tuled, põlled, toidumoona jätised ja keegi wanamees. See on end ühe lingha najale toetanud ja näib kōwasti magawat.

V.

Mitte iga päew pole pidu päew. Põuale järgneb wihmade hooaeg, lõbulauludele nutulaulud, naerule pisarad.

Batouala isa on läinud külla, mis nii kaugel, et säält weel keegi pole jõudnud tagasi tulla.

Surra purjus! Pole ilusamat surma! See on kõige lihtsam tee unest igawikku. Tee tusata, kannatuseta. Pole kahju millegist. Lõpuks on ometi wõimalus end täielikult wälja puhata kusagil säält N'Gakura, kui mitte Kolikongbo, mail. Säält pole moskiitosi, ei udu ega külma. Säält pole tarwis tööd teha ega pakkisid kanda. Säält ei ole mingisuguseid maksusid. Trahwidest aga ei wõi säält juttugi olla. Kõike on säält hinnata külluses, isegi naisi.

Sestsaadik, kui walged neegrite hulka asusid, pole wiimastel enam mingit muud pelgupaika kui surm. Ainult surm päästab orjusest. Ainult säält kaugeil tundmatuil hauatagusil mail, kuhu walgetel juurepääs kōwasti keelatud, wõiwad mustad weel õnne leida...

Kaheksa ööd ja päewa hulusid puu külge seotud surnukeha juures nutunaised. Ümberseisjad laulsid nutulaule:

Ainult sina, Baba, oled õnnelik.

Nutta tuleb meil,

kes sinu järel leiname.

Tõeliselt nutsid ja leinasid nad aga ainult wana kombe nõudel. Surm iseenesest on wähe huwitaw. Mis on surnult wõtta ehk loota? Ta ei maksa enam midagi. Suguharule on ta kasuta kui mädanud leht ehk äränäritud kont. Kuid wanemad ja komme nõuab, et tundmatuid teid N'Gakura ehk Koli-kongbo maile rändajat laulu ja tantsuga saadetakse.

Ja, isa Batouala on paratamata surnud. Säälnud enam kahelda. On ülim aeg teda mulda istuma panna. Kibedam jahiaeg on kätte jõudnud ja sellepärast on tarwis kiirelt wana komme täita ja jahile rutata.

Üldse see komme! Kes teda meie päiwal weel austab! Noorsugu ja kõik, kes walgete juures teeninud, ei hooli sellest enam midagi. Nae-rawad ainult. Pilkawad wanade tarkust.

Kuid ometi on komme esiwanemate ja nende wanemate kogemusele rajatud. Mitte asjata ei nõua see, et surnu kaheksa ja enam päewa väljas peab seisma. Esiteks jõuawad siis omaksed lahkunud waatama tulla. Nagu teada, on neegri perekond laiali pillatud. Sureb aga keegi, hakkawad tamtamid põrisema. Selle kõmin kõlab külast külla üle orgude ja mägede, läbi metsade ja padrikute, üle rabade ja soode, ühest külast teise ja teatab kõigile kurba sõnumit. Ja see, keda ta taga otsib, kiirustab sammu koolnu juure.

See pole aga ainuke põhjus.

Esiwanemad olid ammu tähele pannud, et paljud, keda algul surnuks peeti, ei mõelnudki surra. Surnukeha tõusis mõnikord üles. Sellest järeldati, et inimene wõib wahest mitu päewa magada ja siiski üles ärgata. On aga keegi tõesti surnud, hakkab ta hajunema. Surnu ei saa keelt tarwitada ja sellepärast annab ta haisu läbi märku, et ta mulda tahab minna.

Nii mõtleb Batouala ja teatab sellest kõrwal istuwale Bissibingile.

Ju teisel päewal päale ga'nza pidu olid nad leppinud ja näisid weel suuremad sõbrad olewat kui warem. Üks wabandas oma meeletut kirge joodud wiinaga, teine oma werejanu purjusolekuga.

Bissibingi teadis aga wäga hästi, et Batouala kättemaksu haudub. Batouala omakord tundis, et Bissibingi seda aimab.

Walgemees awaldab otsekohe oma wiha ja kättemaksu himu. Teisiti teeb neeger. Kättemaks pole kuumalt õgitaw roog. Wiha tuleb katta südamliku sõprusega just kui tuld tuha alla. Tuleb igate wiisi petta wihamehe walweiolekut, kaotada iga kahtlust. Talle tuleb ohwerdada walgeid ja kollaseid kitsesid, walgeid ja kollaseid kanu, neid südamlikumana sõpruse sümboole.

Niisugune sõprusemäng wõib mõnikord aastaid kesta. Tuleb ainult oodata. Kättemaks seisab kannatlikkuses.

Lõppude-lõpuks tuleb ometi kord kaua oodatud juhtumine, kus wõib kihwti anda sellele, kes nii kaua sõbraks, pea wennaks olnud. Wõib kihwti anda ehk panterit tehes maha tappa.

Ja, ja — panterist teha! See on ka midagi, millest walgetel aimugi pole! Haa! Panteri surma waliski Batouala sõbrale Bissibingile.

Muru-panter — see on kuuwalgetel öödel padrikus möirgaw werejanuline metslane. Saagi jälgile jõudes ja seda kinni püüdes mängib ta julmalt oma ohwriga. Ta kisub ta pikkamisi tükkideks, peidab oma karwase koonu werest aurawatesse haawadesse ja joowastub werelõhnast.

Panteri tegemiseks tuleb end tihnikusse teerajale, mida mööda wiha-mees tuleb, ära peita ja sääal kannatlikult oodata.

Tuleb! Äkilise hüppega lüüakse ta pikali, kägistatakse pool uimaseks ja hammustatakse ehk lõigatakse noa wõi muu terariistaga kaela-sooned läbi, rebitakse pool elusalt liige liikme järele lahti, kistakse ta tükkideks. Pea samasugune oli Bissibingigi plaan... Oi, kuidas meelitab waenlase rai e nägemine!

Batouala tõusis üles ja andis matusetalituse alguseks märku. Sõjawangidest orjad panid wanamehe surnukeha ühele ta niinemattidest. Linghade tume põrin liitus nutunaiste haleda kisaga.

Nüüd wiime sind
su uude korteri,
oh isa Batouala.
Ära nuta elu üle:
Küll Kolikongbo maal
weel elad paremini:
küllalt süüa saad sa sääal,
küllalt juua saad sa s ääl —
enam pole tarwiski.

Matusepaigaks waliti koht isa Batouala wiimase üti läheduses. Siia oli kaewatud kaks sügawat auku, mis maa all üksteisega kanaali kaudu ühendati. See oligi haud.

Surnukeha lasti ühte auku, kuna ori teise pugese, surnukeha jalgu-pidi kanaali tõmmas ja niimoodi istuma pani.

Nüüd wõib siis isa Batouala, selga mullamüüri wastu toetades, puhata. Istub ja puhkab. Ja missugune kõwa uni tal on! Augud täidetud puuprügi ja liiwaga, kuid wanamees ei näi nagu tundwatki teda rõhuwat niisket raskust. Mõlemate haudade pääle pandi niinematt, kaeti mullaga ja tambiti jalgadega kõwasti kinni.

Isa Batoualal pole sellega aga enam midagi tegemist. Ta magab. Ja kui inimene kord nii kõwasti magama jääb, ei huwita teda enam seegi, et ta puhkepaiga pääle ta riided, pajad, piip ja muud tarbeasjad pagutati. Kõik see on tühi töö. Sest prügi ja liiw ei lase teda ka siis üles tulla, kui peaks tahtmagi korraks maa pääle minna. Pääle selle on tal ju hauaski kaasas pajad ja põlled juhtumiseks, kui tal sääal igaw hakkab ja tuju tuleb kord elawate juure hulkuma tulla ja sääal oma nälga ja janu kustutada ehk külma eest end katta. Kuid see kõik näib siiski nii wõimatu olewat. Päälegi magab ta nii kõwasti!

Nüüd oled Kolikongbo mail
Esiwanemate man.
Sääal korra kohtame kõik sind.
Kõik on lõpetud jäädawalt, igawesti.

Tantsiti weel wiimne tants surnuhaua, põletati tuleriidal lahkunu warandus ja mindi laiali.

* * *

On möödunud mõni päew. Lahkunu hurtsiku katus lõhuti maha ja sugukonna päämehe korteri ees maa sisse löödud fallus häwitati ära. Kui päämees surnud, tuleb ta asupaiki ära lõhkuda. Kolikongbo maile lainud mees ei tee enam sugu ja sellepärast — löödi katki tema mehejõudu kehas-taw falluski. Surnut ennast ei tuletanud aga keegi enam meele. Oli muudki tähtsamat mõelda. Kõige päält on tarwis üles leida, kes oma nõidusega isa Batouala siit ilmast minema saatis.

Me oleme sündinud selleks, et elada. Peaks keegi surema, siis tuleb see nõidusest. Tähendab — tarwis süüdlane üles leida. (Järgneb).

W. J. Brüssow.

(Luuletaja autobiograafia).

Mina sündisin 1. detsembril (w. k. j.) 1873 aastal Moskwas. Minu wanaisa oli pärisori Kostroma kubermangus. Isa sündis ka (1848 a.) pärisorjana. Pärastpoole sai wanaisa „priiuse“ ja hakkab kauplema ning õige edukalt. Isal neid omadusi ei olnud, pidi wanaisa surma järele kauplemise lõpetama ja astus linna kodaniku seisusse. Wanaisa ema poolt, A. J. Bakulin, oli linnakodanik, iseõppimise teel hakkas tema tegutsema kirjanduses, kirjutas ja osalt trükki andes luul-tusi ja jutustusi.

60. aastatel asus minu isa, üldise meeleolu surwel, eneseharimisele, luges palju, ühtlasi kuulates ettelugemisi Petrowski akadeemias. Siis tutvunes minu isa ka säälse rewolutsionääride ringiga. Muu seas oli tema 70. aastatel lähedane N. A. Morosowile (pärasine Schlüsselburgi wang), kelle kuju mina mäletan oma warasest lapsesõlwest. Kuni oma elu lõpuni hoidis isa oma laua kohal Tshernõschewi ja Pisarewi portreesid.

Mina õppisin alguses era gümnaasiumis, pärast Moskwa ülikoolis, mille ajaloo osakonna kursuse 1899 aastal lõpetasin. Rohkem teadmisi kui koolist omandasin mina lugedes; 3 aastaselt lugema õppides. neelasin mina alalõpmata raamatuid, juba enne gümnaasiumi astudes neid määratu wirna läbi

kasin mina oma töid trükki andma 1894 aastal, kui ilmus esimene wäike kogu minu luuletusi. Sellest pääle lasksin mina trükki igal aastal wähemalt ühe raamatu, mõnel aastal ka kaks ehk kolm, nii et praegusel ajal on raamatuid, mis minu nime kannawad, mitu kümnet. Nende hulgas luuletuste ja jutustuste kogusid, roomane, draamasid, teaduslikke uurimisi, kirjatükkide kogud ja pikk rida tõlkeid luules ja proosas.

90. aastate lõpul hakkasin mina kaastööliseks mitmesugustele ajalehtedele. 20 aastat olin mina kaastööliseks suuremale osale sel ajajärgul ilmuatele wäljaannetele, ajakirjadele, almanahidele j. m. Mitmel korral wõtsin mina osa sarnastest wäljaannetest kui toimetaja, selle liige, ehk mõne osakonna juhataja. Iseäranis lähedalt wõtsin mina osa „Nowõi Putj“, „Wesõi“ ja „Russkoje Mõsl“ toimetusest. Imperialistliku sõja ajal olin mina „Russkoje Wedomosti“ sõnumisaatja wäerinnal. Samal ajajärgul olin mina pea kõigi Moskwa kirjanduslikkude ühingute liige ja paljudes neist olin mina kas esimees ehk juhatus liige.

W. J. Brüssow.

lugedes, nii puht kirjanduslikke, kui ka teaduslikke, eriti huvitasid mind loodusteadus ja astronoomia. Gümnaasiumis menutsesin mina kõige enam matemaatiliste teadmistega — millist kirge mina weel praeguseni alal hoian. Ülikoolis tegin palju tegu filosoofiaga.

Kirjutama hakkasin mina õige warakult, lapsena, poisikesena luuletades salme, jutustusi ja kirjatöid. Oma kirjutatud ridu nägin mina esimesena trükitult 80. aastatel, salme — 90. aastatel. Enam järjekindlamalt hak-

Minu kirjatööd äratasid tähelepanu väljamaal. Palju neist tõlgiti suurema osa Euroopa keeltesse (peaegu kõigisse) ja mõnedesse mitte-Euroopa keeltesse. Mõlemad minu romaanid ja jutustuste kogud ilmusid eriwäljaannetena Saksa keeles.

Osa minu töist, nende hulgas ka luuletused, trükiti Saksa, Prantsuse, Ladina, Poola keeltes; teine osa veel Inglise, Itaalia, Rootsi, Hollandi, mitmesugustes Slaawi, Armeenia, Jaapani jne. keeltes. Paljudele minu luuletustele loodi viisid mitmete komponistide poolt.

Minu draamasid ja nende tõlkeid on teatrites sagedasti etendatud.

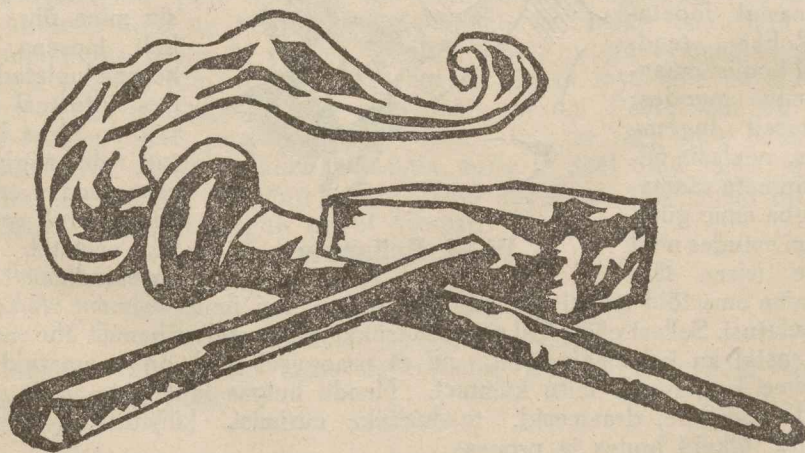
Oma elu ajal olen mina mitmed reisirid teinud Lääne-Euroopas ja Wenemaal. Olin mitmel korral Prantsusmaal, Belgias, Itaalias, Saksamaal, Austrias, samuti ka Rootsis, Hollandis, Hispaanias. Sõitsin veel Wolgal, Krimmis, Kaukaasias (sõja aastatel sõitsin kuni Etshmiadsini).

Olen kohtanud paljuid oma aja tähtsamaid mehi, kelledest erilise armsa mälestuse jättis minusse Verhaeren.

Päale Oktoobrirevolutsiooni, juba 1917 aasta lõpul, pakkusin mina oma võimisi Nõukogude walitsusele teenistusse ja sellest päale töötan Rahwahariduse Kommissariaadi mitmesugustes osakondades.

W. Brüssow.

W. Brüssow, kes 1920 aastast saadik Wenemaa Komm. Partei liikmeks astus ja wäsimatult proletariaadi kultuuri tõstmiseks ja süwendamiseks töötas, suri 9. oktoobril s. a. Moskwas kopsupõlendikku.

Eesmärgi poole...

Maksim Gorki.

Raudlauakese taha restoraani ukse juure istus walkjas ülikonnas inimene, kuiwetanud ja habematu — justkui mõni ameeriklane, istus ja hüüdis wenitawalt

Ke..l...ner...

Ümberringi õitsewad akaatsiad — walged ja kullawärwilised; igal pool helgiwad päiksekiired. Maa pääl ja taewas walitseb waikne kewad-rõõm. Keset uulitsat jooksewad kapju plaksutades wäiksed karwaste kõrwadega eeslikesed, pikaldaselt sammuwad tüsedad hobused ja ruttamata kõnniwad inimesed — selgesti näed, et kõik mis elab, tahaks wõimalikult kauem päikse käes olla ja õhu käes, mis täis õitswate akaatsiate mesilõhna.

Mööda wilksatawad lapsed — kewade kuulutajad; päike wärwib nende riided heledatesse wärwidesse, taarudes lähewad kirjult riidetud naisterahwad, — neid on sama tarwis päikselisel päewal, kui tähti öösel.

Walkja ülikonnaga inimene näib olewat nii iseäraline: näib, nagu oleks ta wäga porine olnud ja ainult täna teda puhtaks pestud, kuid selle eest ka nii hoolikalt, et otse jäädawalt tema küljest kõik elurõõm maha hõõrutud. Tuhmunud silmadega waatab ta ringi, justkui loeks ta päikese täppe majade seintel ja kõigel, mis mööda mustendawat teed ja trotuaari laiu kiwisid liigub. Tema närtsinud huuled on õietaoliselt torru tõmmatud, tasa ja hoolikalt wilistab ta imelist ja kurblikku wiit, walge käe pikad sõrmed trummeldawad laua kõmisewat äärt mööda — tuhmilt läigiwad küüned, ja teises käes hoiab ta kollast kinnast, millega põlwe pääl takti lööb. Näo järele on ta tark ja otsustamiswõimeline inimene — kui kahju, et temast midagi karmi ja rasket üle on käinud.

Aupaklikult kumardades asetab teener tema ette tassikese kohwi, pisikese pudelikese rohelist likööri ja biskwiidid. Kõrwalolewa laua taha istub rinnakas, punaste silmadega inimene, kelle põsed, kael ja käed suitsust mustunud—ise on ta kogu poolest nurgeline, metalliliselt tugew, justkui mõne suure masina jagu. Kui puhtalt riidetud inimese silmad wäsinult ta pääl peatuwad, puudutas ta ennast wähe kergitades — käega kübarat ning sõnas läbi paksude wurrude:

— Tere hommikust, härra insener!...

— Ah, wõi see olete Teie, Trama!

— Jah, mina see olen, härra insener.

— Tarwis sündmusi ära oodata, ah?

— Kuidas on lood Teie tööga?

Wäike muige peenikestel huultel, ütles insener:

— Mu sõber, mulle näib, et ei wõi üksi küsimustega kõnelda...

Tema kaaskõneleja aga lükkab kübara kõrwa pääle, naerab waljusti ja räägib läbi naeru:

— Oo, muidugi! Au sõna, nii wäga tahaks teada...

Kõrb eeslike, keda söega laaditud wankri ette oli rakendatud, jäi pisut seisatama, ajas kaela õieli ning kisendas kurwatooniliselt, kuid arwatawasti ei meeldinud talle sel päewal oma hääl sugugi, — ja äritatult oma kisa kõrgesse tooni säädes raputas ta oma karwaseid kõrwu ning, pääd longu lastes, jooksis kapjade plaginal edasi.

— Ma ootan teie masinat samasuguse kannatamatusega, nagu uut raamatut, mis mind targemaks töötab teha.

Insener rüüpas kohwi.

— Ma ei saa sellest wõrdlusest just täiesti aru...

— Kas teie siis ei mõtle, et masin inimese füüsilise energia samuti wabastab, nagu hää raamat tema waimu?

— Aa! — ütles insener pääd kõrgemale tõstes.

— Wõi nõnda? Muidugi, wõib olla... wõib olla...

Ning tühja tassi lauale pannes, küsis ta:

— Teie algate muidugi kihutustööd?

— Juba algasingi...

— Uuesti tekkiwad streigid, korratud — kas pole tõsi?

Teine aga kehitas õlgu, pehmelt naeratades.

— Kui oleks wõimalik ilma selleta!...

Mustas riides eit, karmide näojoontega justkui nunn, pakkus wai- kides insenerile sinilillesid. See wõttis kaks lille ja ulatas ühe neist oma jutukaaslasemale, kusjuures ta ise, mõttesse wajunult, sõnas:

— Teil, Trama, on hää aju ja päris kahju on, et Teie idealist olete.

— Tänan lille ja komplimendi eest... Teie ütlete — kahju?

— Muidugi. Teie olete tõepoolest luuletaja ning teil tuleb õppida, et tubliks inseneriks saada.

Trama naeratas waikselt, oma walgeid hambaid paljastades.

— Oo, see on õige! Härra insener on luuletaja, selles weendusin ma juba siis, kui teiega ühes töötasin.

— Teie olete wäga suurepärase inimene...

— Mina aga mõtlesin — miks härra insener mitte sotsialistiks ei wõiks hakata? Sotsialist peab ju ka luuletaja olema.

Nad naeratasid ühtewiisi targalt iksteise otsa waadates, mõlemad haruldaset isesugused — üks kuiwetanud, närwiline ja elutormidest wintsutatud, tuhmunud silmadega, teine aga — justkui eile alles wälja taotud ja weel lihwiwata.

— Ei, Trama, ma tahaksin, et mul oleks töökoda ja kümmet kolm niisuguseid tublid poissa nagu teie... Oo, küll meie siin siis midagi ära teeks!

Ta lõi kergesti sõrmedega wastu lauda ja ohkas lillesid nõõpauku pistes.

— Kurat wõtaks! — hüüdis Trama erutatult, — missugused tühjad asjakesed takistawad elamist ja töötamist...

— Teie, meister Trama, nimetate siis inimkonna ajalugu tühiseks asjaks? — küsis insener peenelt naeratades. Tööline tõmbas kübara pääst, lõi sellega õhku ning hakkas elawalt ja tuliselt rääkima:

— Oo, ei — minu esiwanemate ajalugu...

— Teie esiwanemate? küsis insener, esimest sõna weel terawama naeratusoga alla kriipsutades.

— Muidugi minu. On's see häbematus? Olgugi häbematus! Kuid mispäraast Giordano, Bruno, Vico, Madzini mitte minu esiwanemad ei wõi olla, kas ma ei ela nende ilmas, kas ma ei kasuta seda, mida need suured talendid meie ümber on külwanud?

— Ah, wõi selles mõttes!

— Kõik, mis lahkunud ilmale on annud, seda on nad ka mulle annud!

— Ja kõik, mis tehtud enne mind, enne meid, — seda on teinud käsi, mida me teraseks peame tegema — kas pole õigus?

— Mispäraast mitte? See on arusaadaw!

— Nagu meie töölisel, nii elate ka teie, õpetlased, möödunud aegade mõistuste töö arwel!

— Ma ei waidle mitte wastu, ütles insener pääd longu lastes. Tema kõrwal seisis närustes riides poisike — wäike justkui pall, mis mängu läbi räbaldunud; oma mustade käte wahel lille kimpu hoides palus ta tungiwalt:

— Ostke minult lille, sinjoor...

— Mul on juba!

— Lillesid ei ole kunagi küllalt...

— Õigus, väikseke! — ütles Trama. — Õigus, anna mulle kaks...

Aga kui poisike talle lillesid andis, kergitas ta kübarat ning pakkus insenerile:

— Kas soovite?

— Tänan!

— Imeilus päew, kas pole õigus?

Möttes waatas insener ümber, silmi pilgutades ning ohkas:

— Arwan, et teie iseäranis peaksite tundma kewadpäiksemängu soontes, ja seda mitte ainult sellepärast et noor olete, waid, — nagu näen, — elu tundub teile teistsugusena kui mulle, — eks ole tõsi?

— Ei tea, ütles teine naeratades, kuid elu on imeilus!

— Oma töotustega? küsis kahtlewalt insener. Seegi küsimus nagu oleks riiwanud tema jutukaaslast, kes kübarat pähe pannes ruttu sõnas:

— Kõik on elus ilus, mis mulle temas meeldib! Kurat wõtaks, minu kallis insener, mulle ei ole raamatut lugedes sõnad mitte ainult tühjad hääled ja tähed, ja kui pilti waatlen — tundub see imeilusana, tunnen, nagu oleks ma selle kõik ise loonud!

Mõlemad hakkasid naerma, üks kõwasti ja wabalt, pääd selga wistes, ja laia rinda ette ajades, justkui kiideldes oma laia naeruga, teine aga — waewalt kuuldawalt, kihistades ja hambaid paljastades, milledesse kulda kleepunud, nagu oleks ta seda weel hiljuti närinud ning rohekad hambatüükad puhastamata unustanud.

— Teie olete tubli poiss, Trama, teid on alati meeldiw näha, sõnas insener ja silmi pilutades, lisas ta juure — kui teie aga mitte ei mäss...

— O, ma mässan alati! Ja tõsist nägu tehes ning põhjatu sügawaid musti silmi pilukile surudes küsis ta:

— Arwatawasti pidasime tookord endid wäga korralikult ülewal?

Õlgu kehitades tõusis insener üles.

— Oo, jaa! Teie teate, et see lugu ettewõttele kolmkümmend seitse tuhat liiri maksis...

— Oleks mõistlikum olnud kui selle tööpalgale lisaks oleksime saanud...

— Hm? Teie rehkendate pahasti... Mõistlikkus? Igal kiskjal on see oma taoline...

Ta sirutas kuiwa, kolletanud käe, ja kui tööline seda surus, jatkas ta!

— Ma kardan siiski weel, et teil on tarwis õppida ja õppida...

— Ma õpin iga minut...

— Teist saaks wast hää fantaasiaga insener...

— Eh, fantaasia ei takista mind praegugi elamast!

— Jällenägemiseni, kangekaelne!

Insener sammus akaatsiate all eemale, läbi päiksekiirte wõrgu, astudes tasahilju pikkade kuiwetanud jalgadega, hoolikalt kinnast parema käe peentele sõrmedele tõmmates. Wäikene sinikasmust teener lähenes restoraani ukselt, kust ta seda juttu kuulanud ning ütles töölisele, kes rahakotti soris, kust ta waskrahasid wälja wõttis:

— Meie kuulsus jääb juba üsna wanaks...

— Ta on weel mehe eest wäljas! — hüüdis tööline kindlal toonil. — Tal on weel palju tuld pääajus...

- Kus teie järgmisel korral kõnega esinete?
- Ikka säälsamas, töbörsel... Teie olete mind kuulmas käinud?
- Korda kolm, seltsimees...

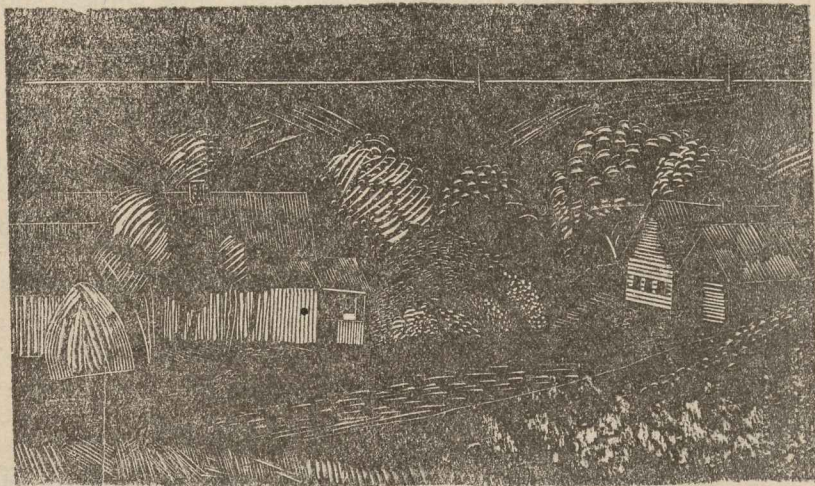
Kõwasti üksteise kätt surudes lahkusid nad naeratawal näoi; üks läks restoraanist insenerile wastupidises sihis, teine hakkas mõttes laulu ümisedes, laudadelt sööginõusid koristama.

Walgeis põlledes koolilaste salk — poisikesed ja tütarlapsed — marsib keset teed; nendest lendawad sädemetena naer ja kisa, kaks esimest puhuwad kõwasti paberist keeratud torupilli; akaatsiatelt langeb neile lumena walgeid õiehelbeid.

Alati — aga iseäranis ahnelt kewadel — waatad lapsi ja näib, et nad kõik, kõigil maakera teedel lähewad ühe suure eesmärgi poole...

Kogust „Сказки“ tõlkinud

Arno Kewade.

Küla majad

A. Bium.

Mõni sõna raamatu ja selle tarvitamise kohta*).

Missugune oli proletariaadi geniaalsema juhi, Lenini, ja wanema kirjan-
duse wahakord?

Klara Zetkin oma mälestusis kordab Lenini mõtteid selle kohta:

„Kõik ilus tuleb alles hoida, seda peab eeskujuks ja lähtekohaks wõtma. Ma ei saa aru, miks peaksime meie uue kui mingisuguse jumala ees põlwitama, end selle ees kumardama ja alandlikult allaheitma. Kas ainult sellepärast et „see on uus?“ Jaburdus, mõttetu jaburdus.“ Lunatsharski omalt poolt teatab, et Lenin oli suur wanema kirjanduse ja klassikute austaja. Kõige suuremas lugupidamises olid tema juures Wene klassikud Pushkin, Turgenew (see on ta armsam kirjanik olnud), Gogol, Tolstoi. Lenin oli realismi poolehoidja kirjanduses, kuna aga modernistid, Majakowski eesotsas, talle pole meeldinud nende weiderduste pärast. „Mina ei saa kuidagi ekspressionistide, futuristide, kubistide ja teiste istide, kui kunsti paremate esitajate pääle waadata,“ kõnelenud Lenin. „Ma ei saa neist aru. Mulle ei walmista nad mingit rõõmu... Nende uute ismide tagaajamisel mängib suurt osa kunsti silmakirjateenistus, alateadlik lõimitamine Läänes walitsewate kunstiwoolude ees.“

Millega seletataw sarnane grotesk, pentsik nähtus: „rewolutsiooniline“ Majakowski ja seitsmet sorti kõige uuemad ismid jätawad kõigi aegade suurema rewolutsionääri poliitikas ja ühiskonnateaduses kunstiliselt täiesti külmaks, kuna aga „kodanlised“ Turgenew, Gogol, Tolstoi ja teised talle rõõmu walmistawad?

Ja mitte ainult Leniniga polnud lugu nii. Liebknecht, Luxemburg, wana Marx ja lugematud teised proletariaadi silmapaistwamad juhid kumardawad päid Goethe, Tolstoi, Shakespeare ja isegi Dante ees.

Kas pole siin ehk mitte lihtsa attawismiga tegemist?

Lenin samuti kui paljud teised töörahwa andelised juhid waatasid tõsiselt kirjanduse ja selle tähtsuse pääle. Kirjandus polnud neile ainult kunstilise mõnumaitsemise hallikaks, waid paremaks kooliks inimese ja ta tegutsemise impulsside tundmaõppimisel.

Kirjandust lugedes tuleb terawalt eraldada selle üldist kultuurajaloolist, poliitilist ja puhtesteetilist ehk kunstilist külge. Raske on öelda, kas kunsti-
töö püsiwaks jäämisel suurem tähtsus sisul wõi wormil. Juhtumusel kui seda kannab tendents, mis ju ta tekkimisel õhus liikus ehk hiljem maksu-
wusele pääsis ja kui see ühtlasi kunstiliselt wälja töötatud, on kunstitöö püsiwus aastakümneteks ja sadadekski kindlustatud. Kuid teisest küljest kandku kirjanduslist tööd kõige elulisem ja uuemgi aade, kui ta aga kunstiliselt wäljatötamata, ei jää ta iial kauaks püsima. Kuid kunstiliselt kõige täielikumagi koore all tuleb hoiduda kihwti proletaarsesse ilmawaat-
tesse imbumise eest.

Kirjanduslikkude kunstitööde nautimisel ja nende tundmaõppimisel tuleb hoolega wahet teha sisu ja koore wahel. On see sisuliseltki wastuwoetaw materialistlik-marksistlikule ilmawaatele, seda parem — wõib nautida nii sisuliselt kui wormiliseltki. Wastasel korral tuleb aga loobuda sisust ja rahulduda ainult wormiga ehk waadelda sisu puhtajaloolisest küljest.

*) Waata „Oras“ nr. 1 (7).

Oleks aga meeletus waadata üldse wanema kirjanduse kui kodanlise kultuuri saaduse pääle, millest õige proletaarlane end kui mingisugusest tarduwast taudist eemal peab hoidma. See oleks sama jabur nähtus kui marksist, kes kardab tegemist teha läinud aegade majandusliku arenemisekäigu ja üldse ajalooa. Kirjandus on minewiku hää. Kusagil mujal ei kajastu läinud aegade kõikide kihtide ja klasside elu ja olu nii peegliselgelt, kui just ilukirjanduses. Päälegi on kirjandus, eriti just Wene kirjandus, progressiivse ja rewolutsioonilise mõtte kandjaks olnud.

Rosa Luxemburg iseloomustab seda:

„Wene kirjanduse iseloomustawamaks jooneks üldse on ta teraw opositsioonlikkus walitsewa korraga, ta wõitluse kihk. See opositsioon kandis Wene kirjandust läbi kogu üheksateistkümnenda aastasaja. Sellega on ka seletataw ta sisu hingelik sügawus ja rikkus, kunstiline wormitüus, ta iseäralikkus ja eriline loow, liikwele panew ühiskondlik jõud. Ühelgi teisel maal, ühelgi teisel ajajärgul pole kirjandus olnud sarnaseks ühiskondlikuks jõuks, kui Wene kirjandus tsaristlikuil surweaastail. Wene kirjanduse teene on, et ta kaswatas suureks wõitluseks tarwisminewaid iseloomu, et ta uuristas absolutismi alt selle psükoloogilised juured. Pushkini ja Lermontowi päiwist pääle, kui Wene kirjandus järelaimamata hüilgega oma lipu ühiskonna ees lehwima pani, on see alalõpmata sõda pidanud surwe, kultuuriwaesuse ja pimeduse wastu. Meeleheitliku jõuga raputas ta ühiskonda suruwaid raudklambreid, millede wastu ta end lugematu kordadel weriseks õerunud; neid lahinguid on ta kallilt maksnud oma südame werega. Nii ühendas Wene kirjandus kõrget wõitluspaatost inimtunnete kogu heliredeli käsitusega ja lõi selles suures wiletsas wangimajas, missugune oli tsaristlik Wene-maa, waba kultuuririkka waimlise riigi, milles oili nii kerge hingata ja mille kaudu ta ühendusse astus kogu ilma kultuuriliste püüete ja wooludega, Sellepärast oli kirjandus Wenemaal tugewamaks ühiskondlises jõuks, mis kaswatas wabaduswõitlejaid sugupõlwest sugupõlwe. Ja sel omal wahipostil püsis ta kuni masside reaalne jõud asemele astus, kuni sõna teoks sai. Poolaasialiku, despotismimaa kirjandus omas kõrge koha üldilmses kultuuri ajaloo, ta paiskas põrmu absolutismi poolt ehitatud hiinamüüri, mis Wenemaad pidi lahutama Läänest, millega ta sidemed lõi, sellelt mitte üksnes kultuurilisi wäärtusi wõttes, waid omakord andes, sellelt mitte ainult õppides, waid ka õpetades. Nimetame ainult Tolstoid, Gogoli, Dostojewskit.“

Nii on Wene wanema kirjanduse, samuti ilmakirjanduse paremate esitajate tundmaõppimine, ühtlasi rewolutsioonilise liikumise ajaloolise käigu tundmaõppimine.

Politiiliselt seisukohalt kirjandusele lähenedes säeme kunstitunde rahulduseks tawaliselt nõude, et see meid sotsialistlikule ühiskonnale lähineda aitaks, et ta kommunistlikele psükoloogiliselt teed walmistaks, et ta meis ärataks kaastundmust rõhutute kannatuste wastu ja meid selle kaudu ergutaks wõitlusele wägiwallaga, meis õhutaks wiha kapitalistliku korra wastu.

Kuid wanemast kirjandusest on tihti asjata otsida nende sihtide taga-ajamist, sest see on tawaliselt kodanlik-kapitalistlikust ideoloogiast läbi imbnud. Oleks aga lapsik nõuda kirjanduselt ideede teenistust, mis tol ajal weel sündimatud olid. Siin tuleb rahulduda sellegagi, kui ajajärgu kirjandust progressiivse mõte kannab. Kui näituseks Turgenew elutruudes piltides kirjeldab talupoegade-orjade elu, nende kannatusi ja wiletsusi, kui ta oma kunstitööde kaudu nende wabastamise eest wõitleb, oma isikliste ja klassihuwide wastu töötab, siis tuleb meil ikkagi Turgenewi töid kõrgelt hinnata.

Kaugeltki mitte iga kord ei saa me aga rahulduda kunstnikuga, kes wahetewahel talupoegade ja tööliste elu tõetruudes wärwides ja teatud kaastundmusegagi kirjeldanud, kuid hiljem sellest täiesti loobunud. Sarnasel

korral leidis kunstnik käsitatavast ainest ainult juhuslikult teda huwitawat ja rahuldawat ilu, ilma et ta oleks mingisuguse idee teenistusse andunud.

See oleks sisu ja aine käsitluse kohta. Teine on lugu esteetilise, kunstitunde rahuldusega. Siin on raske, pea võimata, säada üles üldiseid reeglisi. Mis ühele esteetiliselt wastuwõetaw, kaunis, ülistataw, jätab teise täiesti külmaks, ehk mõjub koguni eemaletõukawalt. Ka siin on maksew: mida suuremad kellegi teadmised, mida laiem ta silmaring, mida kultuweeritum inimene, seda enam arenenud on ta kunstitunne, seda enam leiab ta ümbritsewast elust ja kirjandusest kunstilist mõnu. Kõige paremini näeme seda kirjanduse tarwitamisel. Kuna wähearenenud inimesele otse füüsilist waewa teeb poolgi tundi raamatu taga istuda, ei tea arenenud inimene omal olewat paremat sõpra ja seltsilist kui raamat, sest selle kaudu pääseb ta ühendusse kõige huwitawamate inimestega, kes sagedasti oma intüimsemad läbielamised, kõik oma tunded talle edasi annawad.

Ainult tõsiselt kirjandust armastaw inimene teab, missugust kirjeldamatu waimlist mõnu pakub raamatusse süwenemine. Ja mida enam raamatuilmaga tutwuneda, seda huwitawamaks, külgetõmbawamaks see muutub. Mitte asjata ei kirjutanud Wene suurim poeet Pushkin: „Kogu elu kirewa maskeraadi, kogu selle sära ja hülguse kõigi ta mõnudega annaksin praegu riuli täie häade raamatute eest“. Ja hiljuti lahkunud poeet ja kirjanik Brjussow; „Raamat, see on puhtam hallik, millest wastu peegelduwad mulle nii armsad ja kallid kujud. Raamatust olen leidnud kõik elumõnusused, walud ja kannatused; siin on mu paremad sõbrad, õpetajad ja wastased. Missuguse kirglike ahnusega imbusin neisse wärwilistesse lehekülgedesse, mille kaudu awanes mulle kogu maailm kõigi ta wormide ja kiirte mänguga. Ja aastate kaupa joobusin nende waatlemisest“.

Kirjandus, see on meile pärandatud lõpmatu kultuuriline wara, millest osasaamine meilt nõuab kõige päält armastust asja wastu ja pääle selle teatud analüseerimise oskust. Kirjandust, eriti wanemat kirjandust, tuleb sm. Lunatsharski sõnade järele, esiti täiesti objektiivselt tundma õppida, just nii nagu õpib loodust adlane taimi ja putukaid tundma ja alles siis võib asuda esteetilisele, kunstilisele maitsemisele. Õige marksist, kes omanud laialised teadmised ja waimlise hariduse, võib kogu ilma kirjandust paremini maitseada kui keegi muu, sest tal on võimalus, waatamata selle pääle, kas teatud ilukirjanduslik töö ilmawaatele wastab või mitte, seda elementidesse eraldada: see on mulle esteetiliselt ja ideeliselt täiesti wastuwõetaw, see teguwiis, need waated on kõlbulikud sotsialistlikuski ühiskonnas, see siin on aga wana kodanlise ideoloogiaga läbi pehtinud, ei kõlba uude ühiskonda ülekandmiseks, kuid seda võib kasutada waenulise ilma iseloomustamiseks.

(Järgneb).

Hans Pöögelmann*).

Täna wu sügisel möödub weerand aastasada sellest, kui sm. Pöögelmann, ise wast 23 aastane, elukutseliseks ajakirjanikuks ja ühiskonnategelaseks hakkas ja tollekordse Eesti suurema ja mõjurikkama päewalehe „Postimehe“ toimetustalaua taha alaliselt tööle asus. Ja sellest ajast on Pöögelmanni nimi, sagedasti initsiaalide ja warjunimede taga Eesti ajakirjanduses ja kirjanduses wahetpidamatu püsinud ja kahtlemata kõigi rahwakihtide juures üheks kõige populaarsemaks saanud.

Pöögelmanni tunnewad kõik. Kuid iga mees reageerib selle nime pääle omamoodi — selle järele, kust klassist, kihist ehk rühmast ta pärit ja missugune ta ilmawaade. Sest sm. Pöögelmanni sulg ei jäta kedagi külmawereliseks, waid äritab; on alati kogu ta 25 aastase käsituse kestel äritanud ühed wihale, teised wõitlusse, tööle, tegewusele. Sulge juhib ekspansiivne, kirgline, temperamentlik mees. Mitte asjata ei walunud Eesti tõusikkodanluse sõjakas juht teda oma ligemaks kaastööliseks.

Pöögelmanni arenemise käik on selle Tõnissoni seltsimehe kommunistide laagrisse toonud. Kawatsetud „Postimehe“ päätoimetajast on saanud kommunistlik ajakirjanik ja parem Eesti töörahwa sirgejooneline, järjekindel teoreetiline juht ja õpetaja.

Mis on siis teda, omal ajal kodanluse lootustandwamat, kõrgelt hinnatud ja ülistatud jõudu pannud sõjariistu pöörama oma „häätegijate“ wastu? Mis põhjused tegid sellest Saulusest Pauluse ja missugune koht on tal Eesti töörahwa wabaduswõitluse ajaloo?

Neile küsimustele wastust otsides tuleb meil pääliskaudseltki jälgida sm. Pöögelmanni arenemise teed ja elukäiku, mis Eesti kirjaniku ja ühiskonnategelase kohta haruldaselt waheldusrikas, täis sündmusi ja juhtumusi Wene wangimajus, Siberi taigas, Pariisi, Berliini ja Leipzigi õpeasutis, Londoni, New-Yorgi töölistkoololekul, ringi ümber kogu maakera.

* * *

Hans Pöögelmann on sündinud Wiljandimaal, Paistu kihelkonnas, Aidu wallas 30. (18) dets. 1875 aastal, kehwide wanemate lapsena. Paistu kihelkonnakooli ja Aleksandri kooli lõpetamise järele tuleb Hansul iseseiswalt elu ülespidamise eest hoolitsema hakata, sest wanematel puudub aineline jõud edasikoolitamiseks. Nii asub siis Pöögelmann seitsmeteistkümneaastaselt näljapalgaliseks külakoolmeistriks, nagu õpetajaid tol ajal nimetati. Mõni aasta seda ametit pidades ja äranägemisele tulles, et külas teisi õpetades edasiarenemine seisma kipub jääma, sest tolleaegses külas puudusid vähemadki wõimalused parema hariduse saamiseks, asub Pöögelmann linna — Wiljandi postkontori ametnikuks, kust hiljem Rostowi Doni ääre saadetakse.

Rostowi elu ühetoonilikkus, wõõras õhkkond tõukasid tagant ja Pöögelmann lõpetab jäädawalt Wene kroonumehe karjääri ning asub julgelt, — tulgu mis tuleb, — ilma kindla teenistusega Tartu, et „Emajõe Atheenas“ end täieliselt edasiõppimisele pühendada.

*) Awaldame autori soowil muutmatult.

Pöögelmanni senised ühiskondlised kirjutused ja luuletused, mis „Olewikus“, „Sakalas“ ja teistes lehtedes ilmusid, olid warakult tema päale ajalehtede toimetajate tähelpanu pööranud ja ettewõtlikum nende hulgast, Tõnisson, otsustas andelist noortmeest ära kasutada ning palkab ta kolmekümnerublalise kuupalgaga „Postimehe“ toimetuse liikmeks.

Nüüd oli sm. Pöögelmann oma elukutse leidnud. Ajalehti ja raamatuid oli ta ju alati ahnemini ahminud kui igapäewast leiba. Ja kogu ihu ja hingega andub ta nüüd ajalehe tööle: korrektoori parandusest juhtkirjade kirjutamiseni. Waba aeg läheb enese täienduseks ja seltskonna tööle — ta on paljude Tartu seltside tegew liige, Karskuse Seltside keskoimekonna kirjatoimetaja jne. jne.

Tartu aeg on sm. Pöögelmanni intensiivsema waimlise kaswamise ajajärk. Ta areneb silmanähtawalt ja paariaastase Tartus wiibimise järele saab temast Tartu seltskonna silmapaistwam tegelane.

Kuid Tartu väikekodanline öhkkond oli liig umbne, et sm. Pöögelmann sääl kauem oleks püsima wõinud jääda. Instinktiwilselt tunneb ta tarwidust liikumise ja wabamate olude järele. Ja nii puistab ta Tartu tolmu jalgadeit.

Lühikeseajalise Samaaras wiibimise järele tuleb Pöögelmann «majandusemehe» Pätsi „Teataja“ toimetusse, kuhu tol korral oli koondunud pea kogu Eesti „pahempoolsed“ tegelased. Siin töötasid Martna, Wilde, Münther, Weski, dr. Alwer, noor Tammsaare, Wirgo ja teised. „Teataja“ juures töötamisel annab aga end tunda majandusteaduse ja ühiskonnateaduse puudus. Kogu toimeetus kobas kui ämaruses. Jutukirjanikul ja följetonistil Wildel tuli kirjutada wastuseid tõsisemate ühiskondlikkude kirjutuste päale wastasleerist. Kõik see tõukas takka ja sm. Pöögelmann otsustab Leipzigi asuda, et sääl kaubandusteaduse ülikoolis majandusteadust uurida.

Leipzigis tuleb lõpulik pööre sm. Pöögelmanni ilmawaates. Kuulates majandusteaduslikke ettelugemisi, mis sagedasti muutusid professorilikkudeks Marxi ja tema majandusõpetuse kirumiseks ja mahategemiseks, tõuseb Pöögelmanni pinew huwi Marxi kohta. Wanameelsete professorite mõjul asub ta siis kogu ägedusega Marxi uurimisele, et — omalt poolt seda ümber lükata ja maha teha. See polnud aga nii lihtne. Marxi majandusõpetus põhjeneb nii kindlatel reaalsetel tõsiasiadel, on sarnase otsekoheusega kirjutatud, et igauks, kes ausameelselt ja tõsiselt selle uurimisele asub, ise marksistiks muutub. Nii oli lugu ka sm. Pöögelmanniga. Instinktiwilselt tundis ta, et waatamata kodanliste professorite kirumise päale, Marxi õpetus tema õigust taotlewale iseloomule wastab ja Pöögelmanni omase energiaga asus ta selle uurimisele.

Töolistega tihedam läbikäimine, miitingud, millel tolekordsed Saksamaa tähtsamad sotsialistlikud tegelased kõnedega esinesid, kindlustasid omalt poolt uut ilmawaadet. Uhutasid sel ajal Saksamaal tugewasti hoogu wõtnud streigiliikumine, pörandaalune tööliste organisatsioonide loomine Eestis jne. Ja nii arenes Leipzigis Pöögelmann esimeseks tugewamaks Eesti marksistiks, kes sai kindla teoreetilise aluse oma ilma-waatele.

1905 aastal Leipzigist „Teataja“ juure tagasi tulles teeb ta toime-tuses wärsket tuult. Mõne nädalase töötamise järele paneb toimeetus Pöögelmanni mõjul väljaandjale Pätsile ultimaatumi ette — leht muudetagu puht sotsiaal-demokraatlikuks, ehk toimeetus lahku kogu koosseisus, et asutada uut lehte. Nahkne äri-mehe ja karjari Päts, järelerehkendades, et uue lehe asutamine tema poe kinni paneb ja ta sellega kogu oma mõju kaotab, annab järele ja nii ilmub purukodanlase väljaandel esimene Eesti puht sotsialistlik leht. Kuid ainult lühikest aega. 1905 aasta lõpul üle

maa woolaw reaktsiooni ja rüüstamise laine sulus lehe ja paiskas Pöögelmanni ühes teiste pahempoolsete tegelastega põranda alla.

Üle kümne aasta tuli sm. Pöögelmannil põrandaaluse ja maapagulase wiletsusi ja hädaohtusid läbi teha. Kuid see aeg on sm. Pöögelmannile kahtlemata olnud paremaks elukooliks.

Algul hoiab ta end politsei eest kõrwale kusagil Wenemaal, on Nishni-Nowgorodis kooliõpetajaks ja tundideandjaks, kuid tuleb warsti uuesti Peterburi ja säält Tallinna tagasi, kus, waatamata oma illegaalsuse pääle, wabadusega riskeerides, tööliste koosolekutel esineb. Hiljem asub ta Peterburi, kus wähe kergem end kõrwale hoida. On muu seas II duuma kirja-saatjaks, mil puhul Karl Hellatil, Isborski „kangelase“ Aleksander H. onul, juhus oli Juudase osa mängida ja sm. Pöögelmanni pääle politseid ässitada.

Põrandaalune elamine muutub aga ikka raskemaks ja raskemaks ja nii tuleb see tahtmata wahetada maapagulase eluga. Pöögelmann asub Soome, kust wähe hiljem (okt. 1907) Pariisi edasi sõidab. Kogu talwe kuulab ta kuulsas Sorbonne ülikoolis ettelugemisi mõtteteaduse ja kirjan-dusajaloo üle, uurib majandusteadust säälsedes rikkalikudes raamatuukogu-des, täiendab end keeltes, ühe sõnaga töötab intensiivwält enese kallal.

Sama aasta suwel asub ta Londoni, et Inglismaa oludega ja säälsedes tööliste eluga tutwuneda. Ühtlasi oli kawatsus luua Londonis sotsialistlik organisatsioon ja oma lehtki.

Wahepääl olid Eestiski olud osalt muutunud. Ilmusid jälle, kuigi walju tsensoori all, tööliste lehed, on asutud uuesti ametiühisuste organi-seerimisele ja see kõik tõmbab sm. Pöögelmanni kodumaale. Kuid 1. mail 1909 aastal tabati ta politsei poolt Tallinnas Tööliste majas ootamata läbiotsimisel ja saadetakse pärast pikemat wangistust administra-tiivsel 4 aastaks Siberi Narõmi maakonda asumisele.

Pärale jõudes tuleb otsustada küsimus, kas kohaneda oludega, ehk asuda kohe põgenemisele. Pöögelmann otsustas kohaneda parema põge-nemise võimaluseni ja nii tuli ligi paariks aastaks jääda kogu maailmast lahutatud Siberi külasse.

Wahepääl oli sm. Pöögelmann asuniku elust äärmiselt tüütunud ja otsis põgenemise võimalusi. Parajal ajal sai ta kutse Ameerikas ilmuwa „Uue ilma“ toimetajaks tulla. Ja Siberi taiga wahetub New-York'iga — 1911 aasta sügisel läheb reis üle „suure wee“ lahti.

„Uue ilma“ seisukord oli Pöögelmanni tulekul ühesuguselt wilets nii aineliselt kui ideeliselt. Sm. Pöögelmannil läks korda ühendust luua Ameerika teiste linnade Eesti organisatsioonidega ja hiljem isegi Ameer-rika Sotsialistliku parteiga, mille tõttu lehe seisukord märksa paranes ja lugejate arw mitmekordseks tõusis. Pöögelmanni toimetusel saab leht puht marksistliku wäwi, sõjaajal küll pigemini Leninliku, sest leht wõttis omaks Lenini lööklause — imperialistlik sõda tuleb muuta klassisõjaks.

Ameerika Eesti asunikkuude juures on sm. Pöögelmanni Ameerika ajult jäänud kõige parem mälestus. Nende ridade kirjutajal oli juhus rää-kida ühe säälse töölisteliikumise tegelasega, kelle sõnade järele just sm. Pöögelmann see oli, kes Ameerika eestlastele andis organisatsioonilise ühtluse ja neid sotsialistliku liikumise orbiini tõmmas.

Rewolutsiooni lahtipuhkemine Wenemaal wabastas ka sm. Pöögel-manni maapagulase kammitsatest. Tallinna tagasireis läks nüüd üle Jaapani ja Korea ja üle Tsusima, Seuli. See mitmekülgselt huwitaw reis, millega sm. Pöögelmanni paremad mälestused seotud, oli talle nagu wäikseks kompensatsiooniks maapagulase wiletsuste eest. Wiie aasta

wältel oli tehtud reis ümber maamuna. Pagulasena lahkuti Tallinnast läände, kuna sinna aga idast wabana tagasi tuldi.

Tallinna asudes wõtab sm. Pöögelmann kohe rewolutsiooni süwendamisest aktiivselt osa, töötab „Kiire“ toimetuses, sõdib kihutuskoolekutel vähemlastega, esineb tööliiskoolekutel jne. jne.

Tallinnas waliti sm. Pöögelmann enamlaste poolt Maakogu liikmeks. Oktoobrirewolutsiooni pöörde järele oli ta Eestimaa täidesaatwas komitees ja põllumajandusliku osakonna juhatajaks. Hiljem oli ta Eesti Tööraha Kommuuna nõukogu liikmeks ja majandusewalitsuse juhatajaks. Tööraha wõimu kukutamise järele Eestis määrati ta E. K. P. wäljamaa büroosse ja „Edasi“ toimetusse. Oli Kommunistliku Internatsionaali alustajate seas. On kõigist Kommunistliku Internatsionaali kongressidest osa wõtnud kui E. K. P. esitaja. 1921—22 a. Kominterni täidesaatwa komitee liige ja pärast Kommunistliku Internatsionaali V kongressi Kommunistliku Internatsionaali kontrollkomisjoni liige. 1923 a. jaanuarist—P.-Lääne oblasti kaubapalatis, esite kui wäliskaubanduse osakonna juhataja, hiljem — „Torgowo-Promöschlennõi Kurjeeri“ wastutaw toimetaja ja kaubapalati ajutine esimehe asetäitja.

Pöögelmanni pääliskaudnegi curriculum vitae (elukäik), mis alles kirjapanemist ootab, sanuti kui ta luuletused kogujat ja kirjatööd wäljaandjat, mida oleks küll ülim aeg teha Pöögelmanni lähenewa wiiekümnenda sünnipäewa puhuks, annab üliselget pilti ta tähtsusest Eesti töörahwaliikumise ajaloo. Kogu oma tööwõime ja oskuse on sm. Pöögelmann pannud tööraha huwide teenistusse. Kodanlise korra möödapääsematu kokkuwarisemise äranägemisile tulles, andus ta kogu ihu ja hingega selle kukutamisele ja hiljem selle Wenemaal langemise järele— uue korra ülesehitamisele. Sm. Pöögelmann on üks nendest haruldastest ühiskonna tegelastest, kel isiklikku elu peaaegu ei ole olnudki. Kogu ta elu teadlik osa on wõitlusele ja ühiskondlikule tööle määratud.

Waadeldes sm. Pöögelmanni tööd ja tegewust laiemaski kui Eestilises ulatuses, äratab tähelepanu ta ilmawaate sirgejoonelikkus. Kõige mustematelgi reaktsiooni aastatel on temas kindel usk püsinud tööliste klassi lõpulikusse wõidusse. Sõrmedel wõib üleslugeda sotsialistlikke tegelasi, kes ilma sõja algpääwade maruhullustuses truuks jäid oma ilmawaatele. Sm. Pöögelmann oli üks nendest. Ehk tuletagem meele meeleheitlikke wõitluse aastaid 1919—1920. Siingi sama kindel usk wõidusse: „Ülesanded on hiigla suured, kirjutas ta tolkorral, ja algatus raske. Kuid arenemise tee on nüüd waba, wõimalused piiramatud ja kui me kord takistamatult tööle asume, siis järgneb tõus, kiire ja suurepärane, nagu seda maailm ette aimatagi pole osanud“.

Erilise austusega tuletame meele omi ideelisi juhte, kes kõige raske-matelgi aegadel punalippu määrimata ülewäl hoidnud. Üks nendest on sm. Pöögelmann. Ja sellepärast tuletab Eesti proletariaat sügawa lugupidamisega meele Hans Pöögelmanni ta 25 aastase ajakirjaniku ja ühiskonnategelase tähtpäewa puhul.

* * *

Kuid sm. Pöögelmann pole ainult poliitiline tegelane. Ta on ka kirjanik ja luuletaja. Oma muusagi on ta rewolutsioonitule õhutamisele pühendanud. Tema luule taotseb samu ideaale kui poliitilinegi kirjutus, kihutuskõne — tööraha wabanemist. Oma kirjandusliku tegewuse pro-

grammi awaldas ta ju 1905 aastal Eesti luuletajatele pühendatud salmis, milles ta kirjaniku ja luuletaja ülesandeks peab mitte sõnademängu ja ilutsemist, waid

... tundewõimsal tulel
on tarwis sütitada südameid,
on tarwis õhutada julgust, jõudu
ja leegiks lõõtsutada sädemeid.

Kel saatus luulekeele osaks annud
ja sütitanud rinda tundetuld,
kes wabadusewalge poole püüdwad,
ei need wõi waikida nüüd jõuetult.

... Raskes tormi mühas
lipp lehwigu meil uhkelt kõrgele.
Ja näitku teed ning andku hoogu neile,
kes wõimsalt tõtwad wabadusele.

Ja sellele luuletaja credole on ta samuti truuks jäänud kui poliitilisele ilmawaatele.

Pöögelmanni luuletusi kannab filosoofiline ja rewolutsiooniline aine käsitus. Tema luule, wäljaarwatud ehk ajajärk kõige waremast noorusest, on waba mõttetust sõnademängust — kunst ja luule on elu ja wõitluse teenistuses. Üheks kõige tüübilisemaks niisugustest on ta „Puid pillun küdewasse ahju“ ja „Laul rewolutsioonile“, millel kahtlemata jäädaw paik Eesti kirjanduses. Mõödaminnes olgu tähendatud, et suuremat osa eestikeelseid rewolutsioonilisi laule, „Internatsionaal“ ja muid laulame tawaliselt sm. Pöögelmanni tõlkes.

Kahjuks pole aga sm. Pöögelmanni ja ta muusa wahekord mitte alati kõige sõbralikum olnud — sm. Pöögelmann waatab muusa pääle wiimastel aastatel wähe wiltu, wist küll meeletuletades Nekrassowi sõnu: Luuletaja wõid sa olla ehk ka mitte olla, kuid kodanik pead olema. Ja esimene Nõukogude wabariik nõuab oma teadlikult kodanikult kogu ta tööjõu poliitika ja ühiskonna töö pääle, ja nii on luule tahaplaanile jäänud.

Kuid loodame, et sm. Pöögelmanni luulehallik weerand aastasajalise tegewuse järele mitte umbe ei jää ja et ta meid weel mõnegi kunstivalmi õhutawa ja sütitawa salmiga õnnestab.

R. Wasmi.

Tänapäewane Euroopa.

Prof. N. Lapschin.

Ahnelt püüame kõike, mis Euroopast meie juure ulatab. Olgugi, et oleme palju noorenenud, olgugi, et meil on oma uus paathos — uue elu ülesehitamise paathos, — kuulatame, meis senini püsinud romantismi tõttu, veel ikkagi teraselt selle rauga häälightsusi. Kuid nüüd ei huwita Euroopa meid mitte kaugeltki enam sellepolest, mis ennem. On küll veel soov näha mõnda Pariisi moodsat pilti, golf-saabaste Inglise wassongi, wõi uut keerulist mehhanismi, kuid palju enam huwitab meid uue elu ärkamine kunsti, teatri ja ühiselu alal. Meil oli juba juhus tutwuneda Kaiseri „Gaas'iga“, Toller'i „Onnetu Eugeni'ga“, Georg Gross'i joonistustega, Einsteini relatiivsuse teooriaga, Spengleri „Euroopa hääbumisega“, — meie ettekujutust waldawad õhusõidu edusaawutused, raadio ja telefon. Selleks, et näha ja järelda, kust nad siis onmeti tekiwad ja kuiwõrd nad nende maade eluga üldse seotud on, — läksingi ma „lainega“ Euroopa linna „kõntsima“.

See oli weel talwel, siis, kui lumetuisud Petrogradi uulitsaid ummis-tasid, kui Petrograd Leningradiks muutumisel omi wiimaseid päiwi elas, kui me proletariaadi juhi ja uue ajaloojõrgu prohwti — Lenini — mulda olime paigutanud, — ühel seesugusel talweõhtul istusin Balti waksalis rongile. Piirile jõudsime ruttu. Piiriraja, Kingissepp, tollimaja uus puust hoone, bagaashi ja passide läbiwaatus. Wähe on Tallinna poole sõitjaid. Tasakesi weereb rong talwise öö pilkases pimeduses üle piiri. Uued inimesed mingisuguses rohelistes „kaitsewormis“ nõuawad passe, eraisikud „kõwades“ ja keppidega, kelledest üks minu palitut puudutab — wist sanitaarne karantiin. — Kõigest paistis juba „kodonline waim“ — kombelikkus ja muu tühi-tähi, millest me juba natuke wõõrdunud.

Sula ja porine hommik oli Tallinnas. Wananenud, halliks tõmbunud waksal, palmid puhwetis, wormiriites teenrid ja palju sõjawäelasi, kes tähtsalt ja pidulikult wastamisi terwitawad, nagu selles kogu nende tege-wus seisakski. Niisugune siis on see esimene „õnnistatud“ „väljamaa“. Läksin linna hulkuma. Kuuldub Wene ja Saksa keelt, ja sää, näe, wististi ameeriklased kihutasid toredas autos mööda. Määratu palju reklaamikuu-lutusi aedadel ja majade eeskülgil. Siinsamas Wene teatri kuulutus — Wene- ja Eesti keeles: demonstreeruwad mingisugused kohalikud kuulsused, — prowints, päris umbne prowints, hoolimata välismaalastest ja näiliselt wõõrast waimust. Muistse linna uulitsail keeb elu, huikab määratu ja tore autobuss, laweeriwad „täiel aurul“ autod ja palju on osawust tarwis, et mitte mõõdaminejaid jalust rabada, ega seina sõita. Kauplemine on elaw, kaupa palju, kuid hirmus segamini on nad kuhjatud wäikeste ma-gasiinikeste waateakendele — näha, et siin ikkagi kaubeldakse, et leidub millega spekuloida. Wõrdlemisi laiemail uulitsail on toredad magasiinid ja restoraanid „suurte härrade“ jaoks; siin on kõik juba soliidsem, ja pankade läheduses kihawad jämedad mehmed — „kodonlased“, nagu neid nii tabawalt Rosta plakaatel kujutatud. Wana ja uus — kõik segineb mingisuguseks pudruks: raekoja platsil kohtasin naisterahwast wanamoelises „protestantlises“ ülikonnas ja siinsamas jooksis, kelgul oma õekest järelda, poisikene, kel tore spordi ülikond ja määratu suured ümar-gused prillid ees. Isegi raekoda pole rahule jäetud: kogu alumine kord on mingisuguseid „en gross“ ladusid täis. Halwas kokkukõlas dollarite

jahiga on pidulik-soliidne „Mustapäide klubi“ fassaad ja kõrgete, teravkatustega majad, laka alustega heinte jaoks. Kõik tundub nii miniatüürne, „koomiline“, algades porisest ilmast ja lõpetades puukoormaga, kus halud nii akkuraatsed ja raudwitsadega kimpu seotud.

Tuleb lõpetada lühikest Tallinna ülewaadet, warsi läheb rong. Istun promenaadil pingile, mööda ruttawad inimesed, wiletsasti riides ja nähtawasti ka waeselt toidetud, ruttawad teenistusest kodu poole. Linn nagu kleepunud kalju külge, surunud ennast kiwile oma muistsete tornidega ja tolgendab oma wanaaegsete gooti tippudega. Waksalis koguke ärasõitjaid — mingisugused metsahangeldajad ja „tudengid“ korporatsiooni mütsidega, — „tudengisi“ on siin palju. Joon õlut — õlu imehää. Kahetsedes, et Tallinnat nii vähe, möödaminnes, nägin, istun wagunisse. On juba õhtu. Sõidan Riiga.

Tuhmil küünlawalgel waatlen publikut. Minu kupees on kaks wene-last — emigranti. Üks neist on inseneer, wormimütsiga, nähtawasti kudagimoodi kohanenud, — pärib rahulikult: „kuidas siis teil Peterburis inimesed weel elutsewad?“ Teine, tüübiline wäikeintelligent, kel pole korda läinud midagi pääle hakata, — jutustas kahjurõõmulisel enesetroostil mingisugust wõimata lollust Nõuk. Wenemaast. Weider ja wastik oli kõneleda nende „piiritaguste“ tüüpidega, ma weendusin siir täiesti, et meie ja nemad teineteist mõista ei wõi. Jäin tukastama.

Promenaadi mustad wäänlewad oksad lõhestasid alles hommikueha, kui ma ju Riia uulitsail olin. Weider näha neid jõupingutusi, mis siin linna „euroopaseerimiseks“ tehtud. Muidugi on siin paljud uulitsad ümbernimetatud ja politsei wormid j. m. muudetud, kuid Wene keelt kuuldub siin ja sääl, ja ainult sõjawäelased oma weidrates, ülaltpoolt laienewates punaste ja roosapõhjadedega wormimütsides ning enam euroopalikult riietatud daamid tuletawad meelde, et ka siin on „wäljamaa“. Tilisewad woorimeeste aiskellad, woorimeestel sinelid ja peleriined, ja saanidel tagumised astmed teenrite jaoks, — silmatorkaw arkaism toredate Benoit'de ja Ford'ide kõrwal. Jällegi siiruwirutawad plakaadid wanu fassaade, terwe rida laewaseltse on oma laewade plagud wälja pannud, mingisugused ladud, kaubad ja palju, palju siia-sinna askeldawaid inimesi. Mis nad küll peaksid wana Riia wanu uulitsaid nii tallama, — on ju ometi uus linnaosa wäga suurejooneliselt ehitatud, kui täielik kontrast *alte Stadt*'i kitsastele ja kõweratele uulitsatele. Käisin muuseumisi waatamas. Kunstimuus: umisi on kaks — Linna- ja Rahwusmuuseum. Leidub sääl mõnigi noor andekas kunstnik, — enamalt jaolt on nad ennem Wenemaal töötanud ja mõned ka Saksamaal. Huwitawa nowaatorina esineb siin Woldemar Tone, kelle lamedas wormis ja lihtsas wärwidewalikus midagi täiesti omapärast peitub. Jällegi lõpmata askeldus kitsail uulitsail, kus oma „Geschäfte“ teewad rahwuswahelised spekulandid; sünkjalt seisawad *St. Peter*'i muistsed seinad, mida kuulid läbiuuristanud ja keskajast pärit kukk torni tipus, nagu peaks kuulutama uue elu uut hommikut, mil kogu see askeldaw wäiklus waibub mustusena põhja kui Saint Saëns'i „*dance macabre*'is“.

Pikk wõimatu igaw sõit üle Leedu, pisikesed jaamakesed, rahwa-waesed maakohad. Wagunisse kord tulewad, kord lähewad Wene habemikud, räägiwad Wene keelt, kuna neid sunnitakse rääkima Leedu keelt, mis põhjuseks tihti arusaamatustele. Ka Kowno on mingisugune wäikene linnakene, — siin on reisijad pääasjalikult juudid. Ent sääl ongi juba esimeste sõjapäewade tallermaa — piiriraja, Eidkuhnen, kus pärast kehwu leedulasi sakslased nii määratu suurtena, tüsedatena ja hästi riietatuna paistawad, — päratu suured nõöbid tagupoolel. Heledasti walgustatud waksal ja tollimaja, puhtad wagunid; neljanurgeliste suurte akendega, — siin juba

päris väljamaa lõhn — sigarid, gummi ja mingisuguste likööride kuulutus. Paksukõhulised preislased imewad sigariotsi, arutawad laisalt poliitikat, — sain tublisti pigistada nende paksude kõhtude wahel, — kuidas küll niisuguseid 8 tükki kupeesse mahub? Ja milleks küll niisugused määratud kohud — on ju ometi raske kanda? Üksikuist sõnust kuuldub tugew waen prantslaste wastu, kes neid reparatsiooni maksudega rõhuvad, kuna Ruhri nimetus unisemadki jalule ajab ja ägedaid waidlusi tekitab. Mõned istuwad, mõned lähewad wälja, hirmus harjumata, et kõik siin terwitawad, hääd ööd soowiwad, — kui wiisakad, kuid kui palju samal ajal siiski mingisugust rumalat upsakust, et endi tähtsust tõsta. Minu wastasistuja paistis olewat vähemalt saatkonna *attaché*, kuna jutust selgus, et ta lihtsalt kaubareisija on. Mingisugused uued inimesed lähewad läbi wagunite. Kuulda on lukkude klõpsu nist — meid pandakse lukutaha, — s. o. kuulus Poola korridor. Olemegi juba päris Saksamaal.

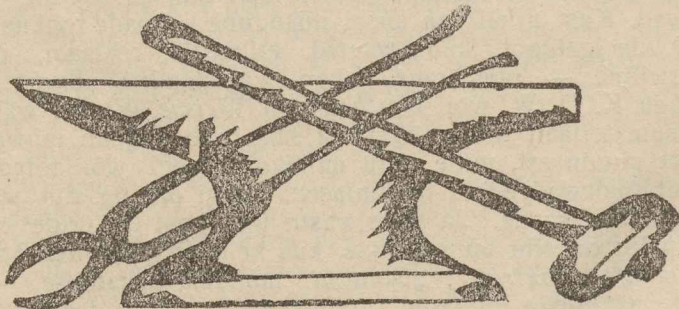
Sumbunud müriinal weeres rong waksali... Kolm rongi sõidab korraga waksalist wälja, palju rahwast, kuhugile rutatakse asjalikult, — tähendab Berliin. Kange kiwisõe hais, kõik nii halliwõitu, hiiglapalju igasuguseid astmeid, üles, alla, pääkohal ülal müriseb möödakihutaw rong. Ootesaalis parajasti puhastamine käsil, frakkides kelnerid kannawad kohwi miniatüürsete tassidega ja tibatillukeste suhkrutükkidega, — kõiges tundub puudus, kokku oid. Pole weel sõjast paranetud, ei, weel annawad mõttetut, metsiku tapatalgu tagajärjed end rängalt tunda. On wara weel, kuid linn hakkab juba elama ja paistab raske wõitlus olemise eest. Tundub nagu kehwenemist, linn ei ela kaugeltki mitte täies tempos, weel jooksewad *Stadtbahni* rongid ja kihutab kiiresti *Untergrund*, kuid trammisi on wähenдатud, uulitsad porisewõitu — endisel ajal nii laitnataalt puhtas Berliinis! „Waikinud“ Leningradi järele üllatub liikumise kiirus ja rohkus, kuid Euroopa kohta on seda ikkagi wähe. Inimesed kehwalt riides, wäsinud, tuimad näod, — kõigest on näha, et elu raske, olgugi et seda hoolikalt warjatakse — ebahariliku meelekindluse ja kompluse reeglite taha. Weidrad on *schutzmannide* kujud, — pole enam need traditsioonilised tüsedad, waid, wastupidi, mingisugused lõppenud „rohelised“ — nende wormiriide wärwi järele ja weidrakujuliste kiirwitega. Just niisuguseid joonistab Georg Grosse oma karrikatuures. Ta on nähtawasti populaarne, oma kommunismi pääle w. atamata, paljus margasiines on raamatud tema joonistustega ja määratu suur tema joonistusi sisaldaw album wälja pandud. Hiigla palju magasiine, kõik nad millegiga kauplewad, mis aga lähemal waatlemisel kõik tühi-tähi on, kenade paberite sisse mähitud ja ilusasti nähtawale pandud. „Berliin on margalangemise ajal tühjaks ostetud“ — seletasid mulle tuttawad. Kust tuleb aga siiski niisugune kaupade rohkus ja kauplemise oskus? Ja igalpool, kuhu waatad, etikeedid, reklaam, paber, ilus ja mitmewärwiline — imepärane paberi wägistamine. Suurtes „uniwersaalides“ nagu K. D. W. wõi *Wertheim* on *Weisse Woche* wälja kuulutatud — pesumaterjaali wäljamüügid ja säääl ümber kihab rahwas, hoolimata üldisest puudusest, mille tõttu mõnikord isegi wõi toredusasi on. Jah, kehwalt toidawad endid berliinlased, isegi õlu on siin wäga kallis ja tihti polegi teda saada. Ja selle wastu igal pool likööride kuulutussillid. Hiigla palju on siin tantsukõrtse, kus kella 5 juba *Jazz-bandi* helide saatel „*Schimmi*“, „*Foxtrott*“, „*banaani*“ tantsima hakatakse, — siin katsewad tõsiste nägudega inimesed rütmilistes liigutustes tegeliku elu raskust unustada, siinsamas õitseb ka likööride müük. Palju on kinosid, määratu palju. ja kõigis neis käiakse, — ega muidu *Friedrichstrasse*’l nii palju mitmesuguseid kinokontorisi ei oleks, ja igal pool on ülekaal mingisugusel eksotismil, orientalismil, mis nii wastik oma labasuse poolest. *Drang*

nach Osten („tung idasse“) — kui mitte sõjariistaga, siis hingega, tunde-
dega; ja isegi kaugemale otsib kultuurist ja tsivilisatsioonist tüdinud
Euroopa, — otsides elu meile tuntud Tarzanidelt, esiajalt, ahwidelt.

Ja kõrwuti kogu sellega käib oma rada „wana“ „Düsseldorfi“ elu,
elu halles, maitsetuis majus, millel ühelgi balkon ja puust „Treppe“ ei
puudu, majus, kus loetakse Sudermanni, Hauptmanni ja Tomas Manni.
Olgugi raske, kuid hoitakse kokku ja püütakse olla „korralikud“ inimesed.
Torkab silma sõjawäelaste puudus, — ainult kahte-kolme nägin, ja needki
paistsid enim postiametnikkudena. Tõepoolest raske on Saksamaa elu,
herooiliselt katsub ta „halastamata“ Prantsusmaale vastu seista, ikka uusi
ja uusi abinõusid wälja mõeldes, et mitte kuristikku langeda. Waja ainult
Itaalia ministri Nitti raamat läbi lugeda, et Berliini elu raskustest pilti
saada. Ja ometi, kui lõpmata palju automobiile libiseb sireenide huikel
mööda uulitsate asfaldi, kui mitmekesised nad kuju poolest, terwed *taxi'de*
read, ja harwa, wäga harwa wanamoelised *kutscher'id* sigar hambus ja
„*Vossische Zeitung*“ käes. Palju müütakse lehti linnas ja ajakirju, kus
pääle weetlewate joonistuste tühjus vastu haigutab, niisama tühi on ka
elu — aina askeldus ja wõitlus elu eest, püüd rikkuse poole. Kuid tekki-
mas on uus rahwas uue hingeeluga, kindla tahtega uut ilma luua, mitte
nurjasöödikute, waid tööilma ja elu, millel mõtet oleks. Mul oli juhus
näha konfiskeeritud raamatud „Wõim — Tööle“, milles kirjeldatakse Saksa
kommunistide herooilist wõitlust Saksamaa uue tulewiku eest, milles kõr-
wuti üleswõtetega Saksa walitsuse surwetegudest on paigutatud huwitaw
karrikatuur Saksa diktaatori Seckti kohta, mis põhjeneb sõnademängul —
sekt-wiin. Seckt on siin kujutatud pudelis istumas, kuna Saksa tööline
Wene korgitõmbajaga seda pudelit awab. Wenemaa pääle waadetakse siin
lootusega, mõned waatawad ta pääle kui wõimaluse pääle Prantsusele
kätte maksta, teised, enam rewolutsioonilisemad, näewad pääsu uues töö-
liste wõimul põhjenes was riigikorras.

„Orasele“ saadetud käsikirjast tõlkinud:

Ed. Jürginfeldt.

Meri linnas.

Weetõus Leningradis, 23. sept. 1924 a.

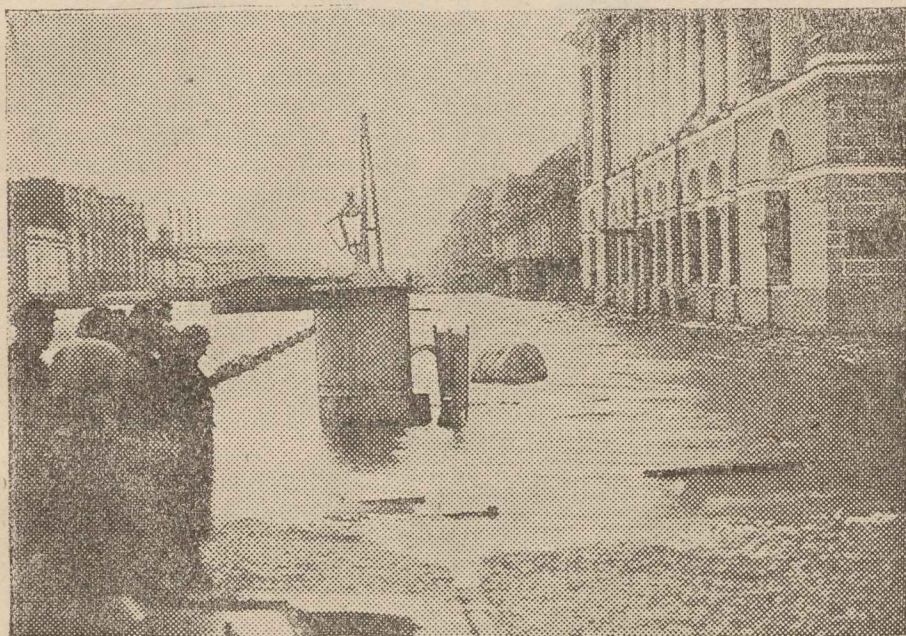
Torm!

Rüüstaw marutuul möirgab ja hulub Leningradi kõrgete kiwihoonete ümber. Sajaaastased hiiglapuud puiestikes ja aedades murduwad ja langewad praginal kõnniteedele.

Kindluse wallilt kajawad mürtsudes esimesed suurtüki paugud — kuulutades weetõusu. Wabrikud ja laewad huikawad. Traadiwõrgu hulumine ja weetorude tärisemine kuulub tormikohinas otsegu hädakisa õnnetuse tulekul.

Jälle pauguwad suurtükid...

Wanad inimesed lööwad risti ette ja waatawad üles. Neile näib nagu ajaks raudsed inglid lisaku katusel wiimsepäewa pasunat. Tornid huluwad edasikihutawates tormihoogudes.

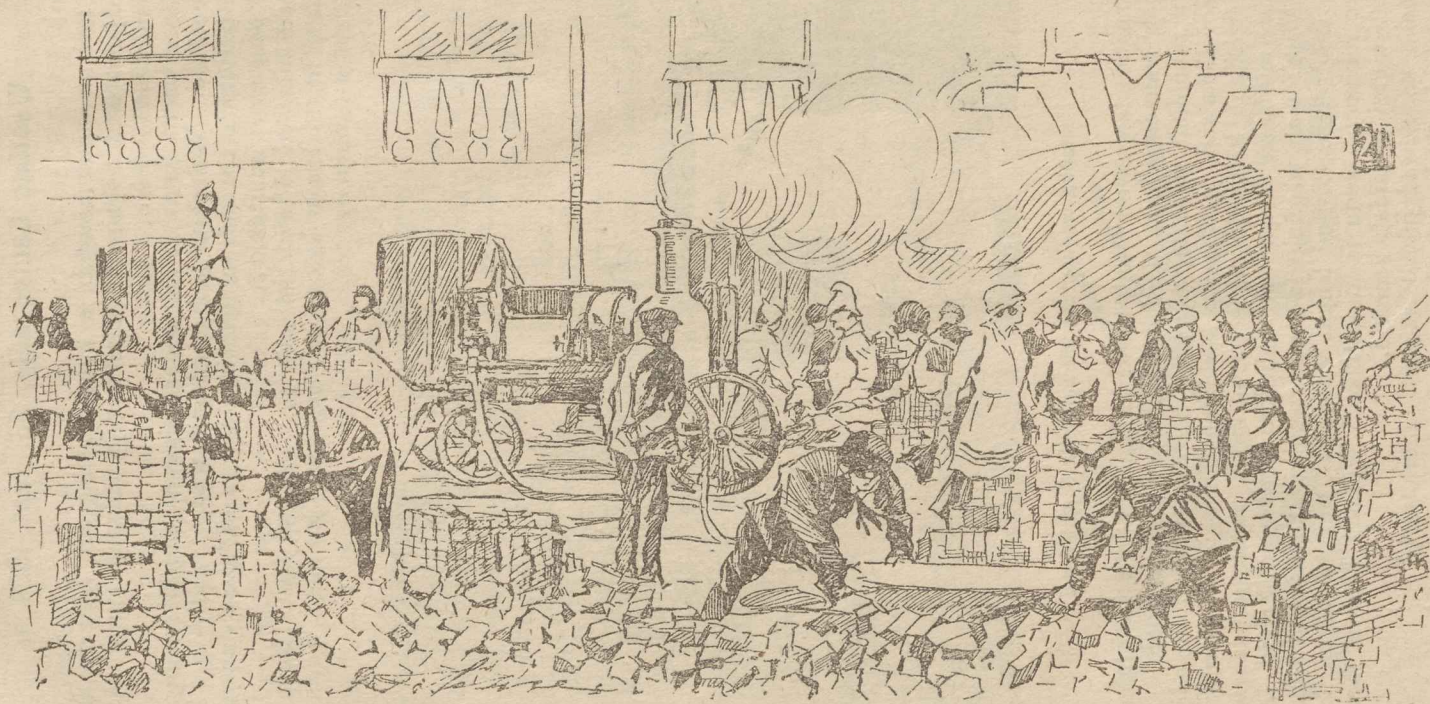
Fontanka weenputuse päewal kella 5 ajal õhtul.

Eeslinnades langewad laudkatused kolinal maha, seinad rakuwad. Siin ja sääl kajab wanaeide hirmuhüüd ligimeste ja jumalate poole. Kuid kesklinn kuulab rahulikult signaale, mis kord heledamalt, kord tumedamalt marukohinast läbi löikawad. Liikumine kesklinna tänowatel on harilik — kiire ja korralik. Ärisildid, katuseplekid ja garniisitükid paiskuwad tänowale.

Kindlus müriseb, laewad ja wabrikud huikawad. Kuid liikumine ei raage. — Wurisewad wagunid ja mootorwankrid, müdisewad kõnniteed samumude all. Soomelahe kõrged lained woogawad wetemägedena idakallastele — ujutades rohumaid, aedu ja puiestikke. Wõimas Neewa taganeb, mere eest, woolab tagasi ja täidab kaanalid.

Signaalid kõnelewad juba käskiwalt. Meri tuleb!

Soomelaht looskleb nagu loodusewägede meehehitmisel. Lumetaoliselt paiskab walge wahupilw, wihmana purtskab wesi kõrgete kokkupõrkawate

Herzeni uulits järgmisel hommikul päält weaputust. Oldakse ametis uulitsa koristamisel.

lainete kohal. Ikka ägedamalt, järjest wihasemalt rõhuwad õhulained wete-mägesid ida poole.

Kuid rahulikult ootab põhjamaa päälinn.

Nagu wõitluse ja organiseeriwuse sümbool jätkab Leningrad oma wõimsat liikumist tänawatel ja kõnniteedel.

Suurtükid mürisewad ägedalt. Maruhümnuse rasketoonilised akkordid mõirgawad kõrgete kiwiehituste ümber. Ja siis — siis waldawad wetewood kallaste tõkkes — meri tungib linnal!

Otsegu ookeani elukad, otsegu hiigla-angerjad pistawad kaldaäärse puies-tee põosastikust pääd wälja ning jooksewad sirisedes edasi...

Kõik tänowarentslid ja madalamad platsid on angerjaid täis.

Nad looklewad, wingerdawad... jooksewad kiiresti, kiiresti... pista-wad siin ja säääl pääd kokku, ühinewad laiadeks jugadeks... jookstes kohi-nal ja wulinal — kiiresti, kiiresti... Joad hakkawad jalgrahwast piirama. Wäikeste salkadena peatawad käijad kõrgematel paikadel, platwormidel, trepi-sistel... ümberringi aga laienewad joad, kerkib lainetepind.

Wankrid, autod ja wagunid jääwad seisma alles siis, kui rattad lohi-sewad wees.

Minutid on mööda läinud. Tänowad on jõgedeks, platsid järwedeks muutunud. Töötawad päästesalgad — ratsanikud, paadid, lootsikud...

Ujuwad osad lahkuwad kiwidelt ja katawad weepinda parwemetsa-dera. Puutänow tõuseb. Tuhanded klotsid kiiguwad lainetel.

Kodanlik publikum ahastab. Kuid töölised, noored kommunaarid ja pioneerid jääwad rahulikuks — hädalistele abiandmist organiseerides. Nagu loodusteaduse õpereisul waatawad nad wõimast loodusemängu külmawereliselt.

— Mis asja sa kiljatad! Wett pole weel poolt süldagi! Jalad nii kind-lasti põhjas! Ja ulatawad julgelt käe esimesele hädalisele.

Keldrikorterites on seisukord tõsine, kuid hädakisa ei ole. Elanikud tõusewad treppidele ja ülemise korra ruumidesse.

Nepmanid, keldrites kaubelnud, trööstiwad endid rehkendades: — Nagu weetõusu keski takistada ei wõi, nii on ka nüüd hinna tõus paratamata.

Ja hinnad tõusewad... Kuid paikliselt ja närwilikult. Sest juba enne, kui sellekohased käsikirjad ilmuwad, teab töörahwa päälinn, et meretõusul kaubahindadega majanduslikku ega ajaloolikku sidet ei ole.

Widewik, widewik — täis põnewust ja tormiluulet.

Weed kohisewad. Torm mõirgab ja hulub. Kindlus müriseb. Pääste-salgad töötawad.

Õo ligineb.

Pimeduse warjuna püüab õuduse-eleegia õnnetuse-kohtadele ligineda, kuid laguneb nagu udupilw tormi hoogude ees. Maruhümnus äratav Le-ningradi heroismi ja walmisolekut igasugusele wõitlusele.

Weel müriseb kindlus, weel tulewad teated weetõusust. Hiiglalinna telefoniwõrk kudiseb, päästekomitee liikmed seisawad apparatide juures. Päästesalgad otsiwad kardetawamaid kohte, kus hüüdeid kuuldu.

Torm paiskab wiimast hoogu linna pääle ja — hakkab raugema.

Lained walguwad merehauda tagasi. Wesi tänawa wahel alaneb.

Kesköö liginemisega rauged linnas tormipõnewus. Päästekomitee wal-mistab plaane tormi tagajärgede likwideerimise sihis.

Kergendatud ohke tõuseb ilmalinna rinnust, kes juba ööpimeduses wiibimata kollektiivselt ja julgelt looduseõnnetuse jälgi kustutama tõttab.

W. Buk.

Kuidas on lugu meie proletaarsete kirjanikkudega?

„Orase“ 5/6 numbris puudutab sm. Pöögelmann uuesti seda hella küsimust: miks nii vähe kuuleb meie noortest proletaarsetest kirjanikkudest, millega seletada elukajastuse puudust nendeski vähestes töödes, mis seni ilmunud. Wahepääle on tulnud uuesti sügis, kuid selgi aastal pole luuleväljalt aita koguda õieti miskit tähelpanu wäärilisemat.

Millest ikaldus? Kas seeme halb, wõi külwajas süüd? Ja kas ei tule ehk üldse lootus jätta, et korra ilukirjanduse põllul wili lopsakamini kaswama hakkab ja häädki lõikust annab?

Sm. Pöögelmann peab pääsüüks koolides wiibiwate noorte järk-järgulist wõrdumist elust ja töörahwast, millest elulage meelisklemine, mõlgutamine ja keelega halpimine tulewat. Kahtlemata on seegi üks põhjustest. Kuid waewalt domineeriw. Ei kaswata ju ometi ainult kool kirjanikke ja wiletsamalgi õpetajal ei lähe alati korda andeid rikkuda.

Tuleb olla awalik. Pääpõhjus on just see, mida sm. Pöögelmann ei tahaks uskuda — kirjutajate wõimetus. Ja häbeneneda pole meil selles miskit. Oleks aga seeme rikkumata. Ja seda ta on.

Iga, nii kodanlise kui proletaarse, kirjaniku tähtsamaks eelduseks on tundelikkus, wastuwõtlikkus, erksus. Kirjanik peab elawalt reageerima kõigi isikliste ja ühiskondliste nähtuste ja läbielamuste pääle. Tõmbist inimesest ei saa ial kirjanikku. Selle tähtsama teguri puudust ei saa meie oma noortele aga ette heita. Tuleb ainult korraks vähe intiimsemalt rääkida nendega, kelle nimesid, sagedasti nii nõrkade tööde all, ajakirjades nägema oleme harjunud, et otsusele jõuda, kui elawalt nad ümbritsewa elu pääle reageeriwad. Rewolutsiooni on suurem osa neist kogu ta wältusel aktiivselt kaasa teinud ja sääle oli ometi meri muljeid ja läbielamusi. Ja siiski sellest kõigest nii vähe nende töödes. Tuleb meele üks kirjanduslikkude kalduwustega tundeerk aktiivne seltsimees, kes lugematutest rewolutsiooni lahingutest eluga riskeerides osa wõtnud, kogu aja rewolutsiooni keerus wiibinud, tuhandete huwitawate inimestega kokku puutunud ja kellele selle tõttu kõik eeldused huwitawa töö kirjutamiseks. Ja ta tegi katse. Kuid „Oras“ ei saanud seda awaldada, sest see oli ainult kondikawa, tooresmaterjaal, — puudus spetsiaal ilukirjandusline woolimine. Tähendab — mitte elulikkuse, ideelikkuse, waid oskuse puudus. Meie algawad proletaarsed kirjanikud tunnewad õieti ja näewad hästi, kuid nad ei suuda weel teistele näidata.

Ilukirjandusline woolimine, wäljatöötamine, läbielamustele ja nägemustele kuju andmine nõuab aga suurt erilist oskust, Kirjanik on spetsialist. Kõrgelt kwalifitseeritud spetsialist. Spetsialistid ei kuku aga taewast. „Jumala armust“ kirjanik teeb paremal juhtumisel ehk mõne õnneliku wärsi, walgustab korraks komeedina ja see on kõik. Pääle erksuse, wastuwõtlikkuse, tundelikkuse peab kirjanik omama moodustuse, komponeerimise oskust. Ta peab wälja töötama oma stiili, mis aga nõuab pikaldast, aastaid kestwat wisa tööd ja pingutust eneseharimise kallal.

Kuidas on aga meil lugu ilukirjandusliku eriteadlase moodustumisega? Wiletsamast wilets. Waatamata kirjandusliku töö ülisuure ühiskondliku tähtsuse pääle, on kirjandusliku spetsialisti loomine täiesti tahaplaanile jäänud. Kantakse küll hoolt punaste õpetajate, agitaatorite, parteitegelaste moodustuse eest, antakse neile aladele ettewalmistajatele õppimise wõimalust, riiklisi abirahasid jne. Kes oleks aga kuulnud midagi algawate kirjanikkude toetamisest, ergutamisest? Ilukirjanduse põllul tegutsetakse muu tegewuse

kõrwal. Walmistatakse ette kõigeiks muuks ja kui waba aega üle jääb, tehakse kirjanduslikke katseid. See on nii öelda puhkepäewa amet, mille tõsiselt wõtmine end iialgi „ära ei tasu“.

Kaugel olles mõttest — soetage mõni kirjanduslik stipendium, ohwerdage teatud määr tšerwontse ja proletaarsed kirjanikud wõrsuwad iseenesest, on siiski tõsiasi: kirjanduse soodsaks arenemiseks on tarwis kirjanduslikku tegewust materjaalseltki hinnata paremini kui tehtud seni. On tarwis korraldada, et inimene, kes tunneb end „kutsutud“ olewat kirjanduse põllul töötamiseks, sellele ka täiesti anduda wõiks, teadmises, et ta töö end aineliseltki „ära tasub“, talle ülespidamist wõib anda, s. o. et ta end proletaarses ühiskonnas täiswäirilise liikmena tunda wõiks.

Praktiliseks sammuks sel alal oleks ühelt poolt ilukirjanduslikkudele töödele kõrgema ainelise tasu määramine ja teiseks tuleks noortele, kes lootust annawad kord ilukirjanduse alal midagi korda saata, anda toetust (stipendiumi) kirjandusliku eneseharimise wõimaluse muretsemise otstarbel. Niisuguste stipendiumide soetamine oleks kõige päält meie parteiliste ja kultuurharidusliste asutuste ülesandeks. Ei tunduks wist liig koormawana, kui näituseks Rahwaharidusosakonnal, Kubkomil, Ülikoolil, Parteikoolil, „Edasil“ jne. oleksid oma kirjanduslikud stipendiumid, milledest nad määraksid algajatele kirjanikkudele toetust. Kahtlemata see ergutaks tegewusele.

Tähtsaks põhjuseks kirjanduspõllu sööti jäämisel on ka tihedama kontakti puudus töörahwa ja kirjaniku, õigem selleks püüdja, wahel. Klassilise ilmega kunstitöö loomisel peab kunstnik eluoluliselt, kultuuriliselt ja ideeliselt seotud olema klassiga, kelle ideaalisid ta oma töödes kehastab, ehk kehastada tahab. Kodanlised kirjanikud ja kunstnikud luues oma töid elawad kodanlises ühiskonnas, hingawad nagu õhku enestesse selle kultuuri ja ideoloogiat ja saawad selle kaudu alateadliselt tõuget oma tööde loomisel. Kodanlus on wõrdlemisi kõrgelt kulwiweritud, ta kultuur on aastasadu wana. Ja oma kultuurilikkusega on ta hääks pinnaks kunstnikkude tekkimisele.

Teisiti on lugu proletariaadi juures. Aastatuhandeid wastase poolt pimeduses ja harimatuses hoitud, on ta kultuuriliselt maha jäänud, tal puuduwad elementaarsemad teadmised. Kunst ja kunsti küsimused on talle alles wõõrad. Proletariaadi kultuur hakkas idusid ajama alles sotsiaalse rewolutsiooni wõidulepääsmisega, ja kuluwad aastakümned enne kui Suur Oktoober sel alal reaalsemaid tagajärgi annab. Praegu wõib aga kirjanduslisest ja kunstilisest huwist jutt olla ainult, töörahwa kprekihi, linnaproletariaadi juures ja sedagi üsna wähesel mõõdul.

Masselise kultuuri puudus on üks pääpõhjustest, miks kirjanikud wõiwad töörahwast wõõrduda ja elulagedale meelisklemisele anduda. Ja ometi ei ole midagi kurwemat näha, kui töörahwa ridadest tõusnud, kuid töörahwale wõõraks jäänud kirjanik. Peab olema kindel iseloom ja klassiteadlik ilmawaade, et seda mitte ei juhtuks. Neid mõlemaid on aga hariliselt kirjanikkudel ja kunstnikkudel wähe. Pääasjalikult neil põhjusil on Eestiski töörahwa perest tõusnud (ja säält nad enamasti pärit ongi) kirjanikud kodanlisse laagri üle läinud. Töörahwa kirjanikkudeks arenemiseks puudus neil soodne kultuuriline õhkkond, kodanlisele mõjule wastupanekuks aga iseloom.

Et meil Wenemaalgi kirjanik ei eralduks töörahwast, ehk vähemalt selle eelwäest, selleks tuleb luua kindlam side kirjaniku ja lugeja wahel.

Pea igasugune side puudub ka kirjanikkude eneste keskel. Waatamata selle pääle, et ideoloogia alal kodanline õhkkond meid weel tihedamini piirab kui poliitilisel, on Lenini õpetusest — tuleb käest kinni hoides moodustada kindel ring, et paremini waenlasele wastu panna, — hooletult mööda mindud. Meie nii algawad kui ka wanemad kirjanikud töötawad igaüks omapääd ja oma ette. Ses suhtes peetakse nähtawasti kinni lpseni anarkistlik-

individualistlikust põhimõttest: Üksilduses on jõud, ühendus niwelleerib oma-pärasust. Selle „tõe“ absurdust kommunistlikus ühiskonnas oleks küll wist asjata tõendama hakata. Tahaks uskuda, et organisatsiooni ja sideme puuduses ehk enam süüdi lihtne initsiatiwi puudus. Tuleks selgi alal eeskujuga wõtta Wene seltsimeestelt, kel pea igas suuremas linnas kirjanduslikud ringid ja rühmad, kus peetakse ägedaid waielusi kirjanduslike küsimuste üle. Enam algatust selgi alal oleks meil hädapärast tarwis.

Niisuguse üksikult teetsimise ja kobamisega on seletataw ka perspektiwi ja ainete puudus, mille üle sagedasti kuuleb kaebatawat. Ei olewat millest ja milleks kirjutada. Rewolutsiooni mesinädalate waimustus on ära auranud, selle teatraalsus ja heroilikkus halliks igapäewaseks wõitluseks majanduslikel wäerinnal muutunud. Tänapäewa elu olewat proosalik. Teisest küljest pole hiljutine minewikgi weel täisminewikuks saanud, seegi näib weel nii harilikuna, iseenesest mõistetawana. Milleks kirjutada lugudest, mida pea kõik kaasa teinud, milleks eilispäewa meele tuletada, tunaseid asju arutada. Huwitawaks muutuwat see alles siis, kui ajaloo kaugus kõik need kodusõja ja rewolutsiooni läbielamused ja juhtumused üle kuldab. Just nagu olnud lugu Prantsuse suure rewolutsiooniga, mis ka omal ajal pea mingisugust kunstitööd ellu pole kutsunud, kuid hiljem lõpmatute kunstitööde lähtekohtaks saanud.

Sarnane kaebus on analoogiline kunstniku kurtmisele, et mets maalmiseks liig ligidal ehk liig kaugel, kuna ta saamatuse tõsijärgseks distantsi wõtmise oskamatus, perspektiwi puudus. Kui juba meie päiwil ainetest puudus, kuna neid siis üldse weel olla wõib!

Üldiselt kokkuwõttes tundub, et kirjandusegi alal elame praegu üle käärimise, hoowõtmise, ettewalmistuse perioodi. Oktoober awas tegewuswälja proletarsetele kirjanikkudele, kes rewolutsiooni tormist kantutena waimustatult lennuks tiibu lautasid ja suurigi lootuseid andsid. Hiljem tormi wähenemisega wähenes ka waimustus, asemele tuli teatud loidus, resignatsioon. Praegu jõutakse ikka enam äranägemisele, et stüühilisest waimustusest kirjandusalal tõsiselt töötamiseks wähe, et tarwis omada teadmisi, oskust. Selle omandamine aga nõuab pingutawat tööd enese kallal. Kirjanikke pole tarwis enneaegu tirida juukseid pidi, nii kui teeb walge Eesti kodanlus oma „geeniustega“, et aga rahuldada wäiklast auahnust. Töölisklass on oma elulikkust kõigil aladel tõendanud ja tõendab seda ka kunstialal. Antagu ainult aega kirjanikkudele orgaaniliseks arenemiseks ja kantagu selle arenemise wõimaluse eest ka ühiskondliselt hoolt; siis, kahtlemata, lööb ka proletarsetel kirjanduspõllul oras paremini haljendama ja annab korra weel rikalikukugi lõikust.

R. Wasmi.

Järeldõna. Elolew kirjutus puudutab nii mõndagi puudust meie kirjandusealal õieti. Kõige päält — tehnilise ja teoorialise oskamise puudust. Ei ole palju kui ütleme, et meil ka sel alal tuleb läbi elada see wildak arwamine proletarlaste kõikwõimise kohta selle pärast et ta — proletarlane on, millest mõnel teisel alal juba üle hakkame jõudma. Ja kui Lenin ikka ja ikka jälle tarwiliseks leidis meile sisse tuupida, et waja on — kodanluselt õppida majanduslikel alal, siis ei oleks asjata sedasama meele tuletada ka kirjanduse kohta. Nagu pörandaaluses kitsas agitatsioonis tihti töölistel wildak arusaamine sisse kaswas, et nad tööstuses ilma inseneerideta küllalt hästi walmis saawat, et inseneer töölistest rumalamgi olewat ja ainult kubja ametit oskawat jne., nii waatasid ka noored algajad proletarsetel kirjanikud esialgu kõrgelt ja üle õla kodanlise kirjandusetechnika ja wilumuse pääle.

See kõik on õige, ja tuleb meie noortel ka siin ümber õppida, wõi, õigem — otsast pääle õppima hakata, samastelt kodanlistelt kunstnikkelt,

kellest nii kõrgel üle arwati olewat. Kuid ei saa siiski nõus olla R. W-ga, kui ta selles puuduses meie kirjandusepõllu ahtruse pääpuudust näeb. Ta tahab, minu wastu waieldes, tõendada, nagu ei oleks meie uued kirjanduslised katsetegijad ikkagi mitte waesed ideede ja ainetest poolest, nagu oleks neil meri „muljeid ja läbielamusi“ rewolutsiooni aktiivse wõitluse ajast. See tõendus räägib waewalt R. W. oletuse kasuks. Ja kui ta lõpu poole isegi ütleb, et noortel kirjanikkude ainetest puudus olewat ning juure lisab: „Kui juba meie päiwil ainetest puudus, kuna neid siis üldse weel olla wõib!“ siis tähendab see ju ometi selgel sõnal, et mitte wilumus ja tehnika, waid ikkagi ideede puudus eestkätt meie kirjandusepõllu kiratsema paneb.

„Ei olewat millestki kirjutada. Rewolutsiooni mesinädalate waimustus on ära aurand, selle teatraalsus ja herooilikkus halliks igapäewaseks wõitluseks muutunud. Tänapäewane elu olewat proosalik jne.“

Kas see „põhjendus“ kirjanikkude eneste suust — nii kujutab seda vähemalt R. W. — ei ütle mitte kõige selgemal keelel, et praegusaja noored kirjanikud käesolewa aja elu poeesiat ei näe, ei tunne, et neil selle kohta erksus puudub? Nad suutsid poeesiat näha ainult sõjawõitlustes, aga ei jakska aimata seda suurt, põhjatumat jõupingutust, mida miljonid teostatawad majandusliste ja kultuuriliste küsimuste lahendamise kallal ja mis kokku põimub hiiglaherooiliseks ühiskonnamuusikaks, poeesiaks, mille sarnast waewalt kunagi ajaloo on pakkunud mõni ajajärk. Kas ei wääri näiteks jõupingutus tööwiljakuse tõstmisel, wõi kollektiivse töö idee lewitamisel, wõi wõitlus igal sammul töölise ümbritsewa wäikekodanlise saasta wäljarookimisel, pappide pimestawate wõrkude purustamisel jne. jne. oma miljonilises ulatuses, oma määratulate tagajärgedega, mille taolisi ükski ajaloojärk ei esita, vähemalt samasugust kirjanduslist hindamist kui mõni ajalooliselt tähtis lahing. Ja kui Heine suutis armastuse wäljendusele, milles miljonid kesk-pärasused läage-lamedaist „sõstrasilmest“ ja „roosihuultest“ kaugemale ei ulata, anda kirjanduslooliselt kangelasliku kuju, mis kiskus latwapidi hiiglatamme maast, torkas selle juuripidi tulepurskawa mäe awausse ja kirjutas leekiwa laawaga taewawõlwile sõnad: „Ma armastan sind!“ — siis... peaks ometi nõukogude riigi proletariaat oma hiigljõupingutuses, luua uut ühiskonda, wäärima mitte vähemat kujutust — kui kirjanik tõesti selle hiiglatöö ideed õieti tabada, õieti temasse süweneda suudab.

Et R. W. seda põhipinda ei ole tabanud, selgub muu seas ka tema tõendusest, nagu oleks kirjanikkel ja kunstnikkel harilikult (?) wähe kindlat iseloomu ja klassiteadlikku ilmawaadet, ja nagu läheksid kodanlises ilmakorras tööliseridadest tõusnud kirjanikud sellepärast kodanluse leeri. Mitte soodsa kultuurilise õhkkonna ja iseloomu puudus ei wii kodanlises ilmas proletariaadi rüpest tõusnud kirjanikku kodanluse leeri, waid seesama üldine wõim, mis kogu töölisaristokraatia seda teed saadab — kõik need paremused, eestkätt majanduslised kindlustatud seisukord, mida kodanlus kirjanikule ja kunstnikule lubada wõib. Kodanline individualistiline ideede ilm kirjutab siis oma joonistused sellele ühiskondlisele põhjale.

Kokkuwõttes ei eita ma R. W. tõendust kirjutajate wõimetususe kohta wilumuse, tehnika ja teooria alal, kuid kordan seda, millest waremaltki („Oras“ 5/6) kirjutasin: meie noorte kirjanikkude töödes leidub äärmiselt wähe luulet praegusaja ideelistest jõupingutustest, mille tagajärjel nad elulagedad tunduwad — nagu „wõõrad Jeruusalemmas, kes ei tea, mis siin neil päiwil sünnib“. Ja seda puudust pean ma ikkagi põhipuuduseks. See on aluspõhi kõigele muule, mida õppimise ja harjutamise teel wõib omandada.

H. Pöögelmann.

Leinamarss.

A. Serafimowitsh*).

Nad liikusid suure linna keskel tihedate, mustendawate ridadena ja punased lipud lainetasid raskelt nende kohal, punased wõitlejate werest, mis neid wardast saadik küllaselt kastnud.

Nad sammusid kujude, maalide ja ilusammastega ehitud hiiglamajade wahel, mis oma peeglitaoliste akendega ükskõikselt ja külmalt nende pääle waatasid. Linn sumises oma harilikult muutumata elust. Ja kiwist hiiglamürakate wahel, kõnniteedel ruttawa rahwa keskel heljus nende arutute ridade üle nagu tuhandehäälne kaja:

— Töörahwas!...

Ja uhkelt ning wõõralt kajasid need hüüded. Uhkelt heljusid need hüüded üle mustade ridade, millel tänawakäändudel kaugenedes lõppugi ei paistnud olewat. Wõõralt kajasid need hääled määratute kiwimajade wahel, hiilgawate waateakende toreduse keskel.

Rõõmsate habemeta nägudega sammusid noored.

Karmilt mõttesse wajunud näoilmega sammusid wanad, wõib olla, ikkagi weel hingesügawuses wõideldes orjawaimu jäänustega ja tumeda kartusega kõike ümberlökkawate muljete uudsuse ees. Ja hirmunud imes-tusega waatlesid nad eilse päewa waremeid.

Siin — sääl wilksatasid mustad mütsisirmid, läikiwate säärttega saapad, uued, mustad palitud.

Kuuldusid naljatused, pilked, rahwahulgaga edasi weniw kõnekõmin, mida paiguti rõõmsad naeruhoo puhangud enda alla matsid.

— Seltsimehed, read õigeaks!

— Näe, Wanka tikub ikka ette.

— Tal kõht ees põnnis nagu pöid, isegi streigi hammas ei hakka pääle.

— Tähendab, et on tagawara...

— Ja—a... jõudsiime kohale, kohe wahikorraline küsima: mis waja? Nii ja nii, saatkond tööliste poolt. Ootame. Tuleb kindral wälja. Meie ka kohe mütsid maha...

— Eks wõtnud õige püksid kah maha...

— Oleks lahkemaks läinud...

— Oleks ehk lubanud jalga suudelda...

Häbenedes ja wihastades jääb jutustaja wait, sammujate ridades kostab hääsüdamlik, pilkaw naer.

Rõõmsalt ja hooletult liigub rahwahulk edasi, nagu oleks need puhtad, sirged tänawad ja kujudega ilustud kõrgete majade eesküljed just nende jaoks määratud, neile juhuslistele külalistele, neile mustele ridadele, kes ennast tundma õppinud jõudu wäljendawad.

*) Kogutööst „Elaw türm“. 1905 a. jutustused.

Rida rea järel sammuvad nad, lehwiwad punawad lipud ja heliseb laul:

— „Ü-les! or-ju-se a-he-lad ma-a-ha, e-ba-ju-ma-lad ka-du-gu e-est...“
paisudes ja kaasakiskudes täidab see laul tiheda wärinal uulitsaid ja platse, wõidab kõikide tähelpanu ja matab silmapilguks rahutult sumisewa ja kriiskawa linnaelu oma alla.

Tundub midagi wõimsat selles helihoos — mitte laulu naiiwsete paindumata luulewormide wäljenduses, waid sügawalt lainetama löönud rahwamere tundmustes, mis inimsuse enesetundeni on tunginud. Ja selles tihedas, kõike ümbrust waldawas sammude kajas kuuldus uhke jõud, mis enese wäärtust tundma oli õppinud.

II.

— Seltsimehed!

Kõrgele tõsteti ta üle mustendawa päademere, teda nähti kaugele ja ta hää! kõlas selgelt ning puhtalt.

Eesread peatasid, järgnewad tungisid ligemale, ikka tihedamalt kokku, ja woolaw rahwahulk jääb seisma, nagu kohisewad weed waikides seisma jääwad, kui jõesäng sulutakse.

Sammude kaja rauges; ainult kaugematest tänowatest kostis weel tume, kuid wõimas müdin.

— Seltsimehed!... teie read ulatawad kaugemale kui ma nägema ulatan, aga... — ta tõstis käe üles ja kõwendas häält, — meie jõud ei ole hulkades. Waadake, me oleme ilma sõjariistuta, paljaste kätega, ainult rakud on meil kätel. Füüsilise jõu ees oleme nõrgemad kui lapsed. Kümme-kond sõjariistus inimest wõib meie werega uulitsad üle ujutada. Kuid mis-pärast waatawad waenlased wihase hirmuga meie pääle?

Ta peatas. Tekkis suur waikus. Ta löi pilgu üle waikiwa, mustendawa rahwamere ja kuulas juurewoolawa rahwahulga sammude eemalt kostwat müdinat.

— Mitte meie käed ei ole waenlastele kardetawad, waid kardetawad on neile meie südamed, hirmuhärataw on meie ärkamine, kardetawad on tulised südamed, mis kustutamata wabadusejanus tuksuwad. Otsegu must haigutaw kuristik awanes neile meie teadwus. Me õppisime nägema oma sügawat orjusehanda, õppisime nägema endi orjastajaid. Ühineeds asusime meie kuristiku ühele kaldale, meie orjastajad — teisele. Ja siis oli meil selge: ei wõi olla kokkulepet meie wahel. Ja ka nemad said aru: kokkulepet olla ei wõi.

Ta kõneles neile orjastajate ja orjade igawesest wõitlusest, rääkis ajaloolise elu raudsest käigust, mis halastamatalt surmab selle mao, mida nime-takse „inimese walitsemine inimese üle“, jutustustas asjadest, millest nad juba tuhat korda kuulnud, mida pähe õppinud, millest nad ise oleks wõinud rääkida, — kuid ometi kuulati tema sõna ahnelt, tähelepannes, kuulati seda, mida paljuil kordel kuuldud, mis aga ikka weel oma uudsuse neitsilikku kenadust ei olnud kaotanud. Nagu nooremehe armastus, — mis wana inimesesoole, kuid igawesti uus üksikule inimesele.

Ja uuesti woolab mustendaw rahwawoog kõrgete kiwimajade wahel, heledate täppidena punawad lipud, kuuldub kõnekõmin, naer ja kestwa kõn-müdüna sekka kostab pühalik-toredalt:

— Ma-ha! we-re-ga wõi-etud troo-o-nid...

Ja kaugematest tänowatest tulewad lõpmatud read.

Eemal, kus tänow suitsuwinasse kaob, ilmus midagi tumedat, halli, — nagu tumedalt winetab bale liiwandik kõrbelikus meres, eluta, ühetasane, kurb liiwandik, mille kohal walged kajakad keerlewad. Kõik tõstsid pääd, wahtisid kuulatades, kulmude wahel ilmusid kortsud.

III.

- Aha —!..
- Kus?
- Näe...
- Misukesed?
- Kas sa ei näe.
- Nemas, nemad!..

Nagu öösiste märgiwilede erutawal mõjul waikis järsku kõnekõmin, ainult tundmata rahutuse sosinal weel ridade keskel edasi liikudes. Kuid hall liiwaseljandik kaswas liginedes, ning ta kurb ühetooniline kuju muutus kohutawaks.

Selgesti wõis näha — need on ühesugused, hallid inimesed. Päikese kiired läiklesid püssitääkel.

Neil oli kõigil ühesugune nägu, tundmusteta, tumm, nagu kiwil samaldanud, põliselt päalistikku kuhjatud kaljude keskel. Tuhmid silmad waatasid selgelt liginete pääle.

Need aga sammusid tihedates ridades üksteise kätest kinni hoides, kuna otsatute mustawate ridade kohal lipud werewalt punetasid ja takistamata, wisa, igalepoole kostew sammudemüdin peatamatult edasi kestis.

IV.

Ohwitser pööras poolwiltu soldatite poole ja ütles komandu sõnad Signalist tõstis sarwe, lükkas wurrud kahele poole, pani pasuna otsa suhu ja puhus põsed punni. Ja korraga koondus kogu hiilgawate täakide tähtsus ja suurus ning mustawate suudega kuulipritside ähwardawus ühte inimesse, kes halli sinelit kandis.

Nagu kõike seda wägewust, kõike seda õhutawust tundes, mis temas keskendus, heitis ta tuhandile elusaile olewustele katkendiliselt kolm lühikest sõna.

Ühtlaselt liikusid täagid ja wajusid sõnakuulelikult „kæe pääle“, terawalt liginewa elusa mere poole pöördudes ja waikselt mustendawate püssisuudega pilgutades. Hallide inimeste esimene rida laskis põwele ja ainult wahtisid kuulipritsid peatamatult liginewaid elusaid kehasid.

Waikis kõnekõmin, kustus naer. Tekkis kõmised waikus, kuulud ainult ikka weel liginewate sammude müdin. Ja see kõwenew müdin täitis surma-waiksuse, heljus tänawatel ja platsidel, walitses waikinud linna üle.

Ja waikusest läbi murdes hakkas helisema tuhandete saatuseinimeste üle, tuhandete noorte ja wanade hääliil wõimsatooniline leinamarss.

— „Te su-ri-i-te wõit-lu-ses wenda-de eest...

Nagu lahkumise hüüd, heljus laulmine kahwatu taewa poole, weripunase päikese poole ja kiwisesse linna, mille kohisew hingamine seisatama oli jäänud ja rahwas, kes põiktänawatel salkadena seisid ja kõnniteedele taganes, paljastas pääd nende ees, kes uulitsal ridades sammusid.

„Kesk or-ja-de prii-use ko-o--o-itu...

Nagu matusekellad helisesid nende ümber:

—...Te taht-si-te päästa meid pii-na-de käest...

Näod olid kahwatud. silmad läikisid, ja nad sammusid nagu surmale mõistetud.

Punakas udu wärwis päikest, maju ja nägusid, tungiwa lainena hoowas were lõhn ja keelele tekkis tuntud tülgas maik.

Surma-tühjusest õudlew ruum — leinarongina sammuwa rahwa ja hallide sinelite wahel sulas, wähenes, nagu kustuw elu.

—... „Kuid sei-na-le tulis-tel täh-te-del ju
Toob ot-su-se hir-mu-taw kä-ä-äsi...“

Tuhanded inimesed sammusid, tuhanded hääled laulsid leinamarssi, laulsid pidulikku surmalaulu, kuna inimeste nägudel ja walgetel seintel lip-pude warjud, mustad warjud leinaliselt wirwendasid.

Hoolsalt üleskeerutud wurrudega ohwitser mõõtis külma, hariliku sil-maga saatuslikult wähenewat wahet, häigas, tõstis käe — mõõgaga, ja ta suu liikus wiimast kommandusõna öeldes.

Üle hirmsate ootamise silmapilkude helises:

—...Hä-äd und tei-le, wen-nad...

Samal pilgul kadus surma haigutaw wahe — edasiliikuvad elawad read ujutasid ta üle. Nagu läiklewad lained langesid alandlikud täägid maha ja nõutult ning rõõmsalt naeratades kadusid soldatid rahwamerre. Nende näod olid kahwatud ja igäuhel neist oli oma isesugune noor nägu. Kadus hall wahesein lõpmata päälewoolawatesse mustendawatesse ridadesse, kadus nagu kiwi, mis kaljuselt kaldalt laintesse weereb.

Kõrwale pöörates laskis ohwitser langeda mõõga, mida kellegile enam tarwis ei olnud. Juhmilt wahtisid kuulipritsid.

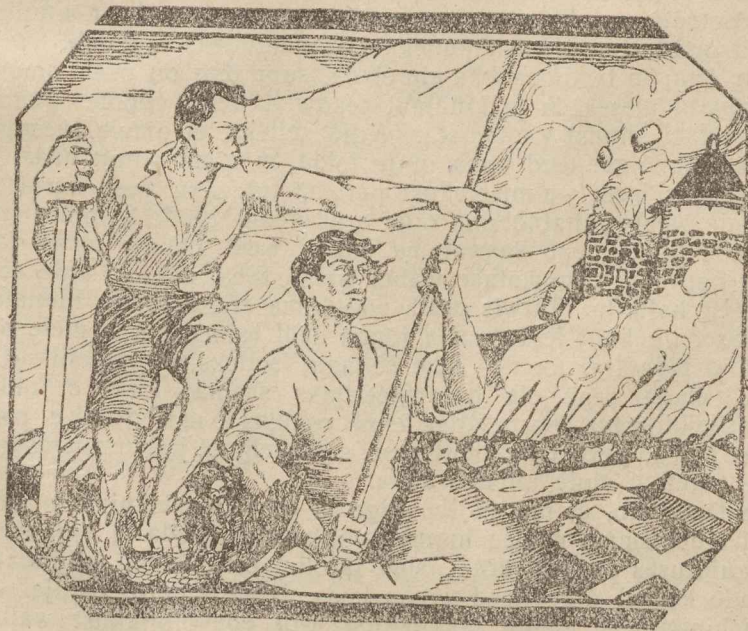
Kümned tuhanded inimesed sammusid, laulsid surmahümnust ja haua-külmusest ning leinahelidest ärkas wõimsalt helendaw, noor rõõmus elu, läi-kis päikse paistel ja lehwis tuhandete inimeste nägudel, kuna rahwas tihe-dates salkades tänawa täiel pikkusel wahetpidamatalt ja raugematalt lauljaid terwitas.

Punakas suits tõusis üles ja õrenes õhus.

Lahkus lääge maik, kadus tungiw, äritaw werelõhn.

Päike paistis ja tuhandeil tagasihoitud helidel algas linnas uuesti elu.

Eesti keelde W. Buk.

Ilmawaade.

S. Aleksejew.

1. Mis on ilmawaade.

Kurnaw töö ja puudused, alalõpmata wõitlus olemise eest juba lapsepõlwest kuni surmatunnini, — niisugune on inimsoo enamuse osa, tema tekkimisest saadik meie päiwini. Ja kahtlemata möödub weel mõnigi aastakümme, kuni me selle ühiskonna olemasolu „ajaloo-eelse“ perioodiga lõpuarwe teeme ja helgesse sotsialismi ühiskonda astume, kus puudub waesus ja alandus, kus töö ei ole mitte koormaks ja needuseks, mis meid kätkest hauani piinab, waid lõbus jõudude harjutus.

Kuid mitte üksipäini leiwast ja mitte üksipäini tööst ei ela inimene ka meiega päiwil. Ta elab pääle selle weel mõttest ja eriti just elab ja peab mõttest elama proletaarlane, tulewase ühiskonna ehitaja, kes inimesoole tulewiku paradiisi wärawad awab.

Kui wäga meid tänapäewa raskused ja igasugused alalised mured ka ei koormaks, pole siiski ainustki inimest, kes üürikestelgi puhketundidel wõi wähestelgi süwenemise silmapilkel oma olemise otstarbe üle juurdlema ei hakkaks ja iseendalt ei küsiks: mis ja oks elan ma ja kas elan ma ka nõnda kuidas tarwis? Ja õnnelik on see proletaarlane, kes nende küsimuste pääle teadwalt ja puhtast südamest wastata wõib: ma elan selleks, et ehitada tulewiku ühiskonda, kus inimesed õnnelikud on; ma elan, kuis tarwis, sest ma ehitän seda ühiskonda nii, kuidas mu jõud jaksab ja kuidas mind käsib minu arusaamine elust ja kõigest sellest, mis tema ümberehitamiseks uutel mõistuslikel põhialusil tarwilik.

Ainult seesugune osawõtt hiigla loowast tööst wõib meie olemist kaunistada, talle mõtte, otstarbe anda, ainult see osawõtt selgitab meile, et meie hall argipäewade rodu ja meie õlul koormana lasuw töörasekus möödapääsemata wajalik etapp on parema tulewiku teel, et ainult see osawõtt meid orjadest teadwuslikkudeks kodanikkudeks muudab.

Suur õnn on teadwuslikku elu elada, suur õnn on osata omale mõistlikku eesmärki ülessäada ja kindlalt, teadwalt tema poole püüda, ilma teda minutikski silmist kaotamata. Kuid selleks, et omale seesugust eesmärki säada ja õiget teed tema juure leida, ei ulata ainult hääst soowist, ei ulata selleks isegi walmisolekust parema tulewiku eest surra. Selleks peab endale weel wäljatöötama õige arusaamise oludest, milles meil elada ja tegutseda tuleb, peab kaswatama endas weel oskust terwe ja mõistliku ning halwa ja ebamäärase wahel wahet teha, oskust ühte tagant aidata ja teist halwata. Tarwis osata weel oma enese jõudu hinnata, omale ühiskonnas õige koht leida, enda jõuga sääal esineda, kus meie töö kõige wiljakamaid tagajärgi tooks. Ühe sõnaga, selleks, et mõistlikult, otstarbekohaselt elada, peab elu organiseerijaks saama; kuid et niisuguseks organiseerijaks saada, peab kõige enne oskama oma enese pääd organiseerida, peab oma mõtetesse seda selgust ja korrapärasust tooma, mida me tegeliku elule tahame anda.

See tähendab, et me endile selge ja terwiku ettekujutuse meid ümbritsewast elust-ilmast peame looma, milles meil elada ja tegutseda tuleb. Ses ettekujutuses peawad kõik asjad ja olud omal kohal nii olema, et me alati nende keskel õiget teed wõiks leida, igaihte neist parajal silmapilgul õieti hinnata ja nende kõlblikkust wõi ebakõlblikkust walitud eesmärgi jaoks ära määrata; samal ajal peab see ettekujutus terwena, nagu tuletorni tulega, olema walgustatud meie walitud ainsast elu eesmärgist.

Niisugune ettekujutus ilmast, mis endas kõiki mainitud omadusi ühendades, meile mitte ainult õiget tegelikust elust arusaamist ei pakuks, vaid ka kindlaksjuhtnööriks oleks meie tegewuses, meie töös, — niisugune ettekujutus nimetataksegi ilmawaateks. Ilmawaade võimaldab seda, mida proletaarlaste hulgas kauni nimetusega „teadwuseks“ nimetatakse. Teadwuslik inimene ongi see, kes omale ilmawaate, ehk ka tema põhi-osalduki wälja on töötanud.

Nii siis, et elu organiseerija olla, selleks peab ilmawaate omandama. Selleks on ainult üks tee ja see tee on — teadus ja praktika. Teadus annab ilmawaadet otsiwale mõttele kaljukindla põhilause, praktika annab talle tõestuse. Teisest küljest, praktika andmed, katsed ja kogemused, peawad olema mõistusele selgeks tehtud, üldistatud ja hinnatud, — ühe sõnaga, neid peab teaduslikult läbitöötatama, et nad meie edaspidises tegewuses juhtnööreks kõlbaksid.

Seega on teadus praktika kõrwal kõige wajalikum tööriist ilmawaate moodustamisel, kuid seks otstarbeks pole tarwilikud mitte ainult üksikud teadusarud; tegeliku elu üldistatud ja ühtlase pildi loomiseks on tarwis ka üksikute teaduste saawutuste üldistamist ja ühtlustamist ja seda pakub meile filosoofia, mõtteteadus.

Filosoofia on ilmawaate kõige tarwilikum element. Ja tõeliselt võib ilmawaadet nimetada filosoofiliseks elupildistuseks...

Wõimata on omale selget ilmawaadet kokku saada, ilma õige ettekujutuseta loodusest, mis meid ümbritseb ja mis igal sammul meie mõtetega kokku puutub, teda selles wõi teises sihis tõugates.

2. Kaks põhiilmawaadet: materialism ja idealism.

Me nimetasime ilmawaadet filosoofiliseks elupildistuseks. On olemas kaks põhiwoolu filosoofias ja sellega ka kaks põhiilmawaadet: materialism ja idealism.

Ühed inimesed mõtlewad, et kõik mis ilmas olemas — on asjad, mida me oma tunnete järele mõistame ja ära tunneme; kuna aga kõik asjad, nagu näeme, ollusest wõi mateerist koosnewad, siis võib öelda, et ilmas on olemas ainult materia ja et pääle materia midagi ei ole^{*)}. Niisugust waatepunkti nimetatakse materialismiks ja inimesi, kes seda pooldawad — materialistideks.

Teised inimesed mõtlewad, et pääle materia weel waim olemas on, mis inimesele mõistuse allikaks on; waim elutseb igas inimeses, ta on inimese hing. Kuid pääle selle on olemas weel suurwaim — jumal, kes kogu olewa ilma kogu tema mateeriaga on loonud. Niisugust ilmawaadet nimet. materialismile wastandina idealismiks ja tema pooldajaid — idealistideks.

Kuid see on weel ebajärjekindel idealism ja me näeme kohe miks: äärmised wõi järjekindlamad idealistid ütewad, et materia ei ole mitte iseseisew, rippumatu põhialus, waid ta kujutab endast ainult waimu ilmuwuste wälisest wormi. Seepärast — wastandina materialistidele — kinnitawad järjekindlad idealistid, et ilmas pääle waimu mitte midagi ei ole.

^{*)} Nüüd me juba teame, et materia lahutamatu energiaga ühendatud on ja energiast eraldi olla ei wõi, ja et materia ise lõppude-lõpuks elektrist koosneb. Mõistagi, et selles midagi materialismile wasturääkiwat ei pruugi näha, sest millest ka materia ei koosneks ja millised ka ta omadused ei oleks, siiski moodustab ta kõigi asjade tuuma. Arusaamatuste ärahoidmiseks tähendame, et sääl, kus edaspidi jutt on mateerist, kui nähtuste põhjusest, sääl sõna materia lühidalt tarwitatakse selle asemel, et ütelda „materia ja energia.“

Juba sellest, mis öeldud, võib järeldada, kuidas materialistid ja idealistid ilma ja temas tekkiwate nähtuste pääle peawad waatama. Kui pääle mateeria ja energia mitte midagi ei ole, siis peab kõik, mis ilmas sünnib, ainult mateeria omadusist olenema, ja ei millegist muust. Nõnda oleneb materialistide arwamise järele kõigi sündmuste ja nähtuste käik ja iseloom täiesti ja terwena mateeria ja energia omadusist.

Tähendab — kui me teatud ilmaosa, näituseks meie maakera waatame, siis peawad kõik siinsed sündmused täiesti ainult sellest olenema, mil määral siin materiat ja energiat olemas on, missuguses seisukorras nad on ja millised nende omadused, niisama ka sellest, kuidas nende pääle ümbritsewa õhuruumi mateeria ja energia mõjuwad. Ainult nendest, ja mitte mingisugusist muist tingimusist, oleneb kõigi maapäälsete nähtuste käik ja lõpuresultaat. On aga lugu nii, siis peawad need nähtused wabad olema kõigest juhuslikust ja erakorralisest, peab walitsema kindel kord, mis mateeria ja energia omadusist tingitud.

Seesugust korda on meil mõnikord võimalik lihtsa waatluse teel tähele panna. Nõnda näeme, et päewa järele alati õo tuleb, et üks õöpäew just samakaua wältab kui teised, et talwe järel alati kewade tuleb, et inimene ikka wäikse ja wõimetu olewusena sünnib, nooruse ja küpsuse ajad läbi elab, seejärele wananeb ja lõppude-lõpuks alati ja ilmtin-gimata sureb.

Alatine kindel side loodusnähtuste wahel, wõi, teisiti öeldes, alatine kindel korrapärasus nähtuste tekkimises nimetatakse looduse säädu-seks. Ülaltoodust selgus meile, et materialistide arwamise järele kõik nähtused ühe wõi teise loodus-sääduse alla käiwad, ehk, nagu öeldakse, säädu-se pä r a s e d on.

Neid säädusi ei ole tihti pääle küll sugugi kerge awalikuks teha. Mida keerulisemad ja sasimad tekkinud nähtused on, seda raskem on neis korda wõi säädust leida. Kuid mida kaugemale teadus areneb, seda rohkem arutatakse ka kõige sasimadki nähtuste sõlmed lahti, ja määratakse säädused kindlaks, mis nende üle walitsewad. Wõtame näituseks kas wõi niisuguse keerulise ja muutliku nähtuse nagu ilmade seisukord. Ons weel midagi tujukamat, muutlikumat, ebajärjekindlamat! Kuid ka siin on arwamata paljudel õpetlastel järelijätmata töötamise tagajärjel korda läinud nähtustes kindlat korrapärasust tähele panna, mõne aastakümne jooksul on tekkinud terve teadusharu — meteoroloogia, ehk õpetus ilmade muutusest, ja et see teadus õiget rada käib, tõendab meile see, et õpetatud meteoroloogid oma tähelpanekuid meteoroloogia jaamas kokku-wõttes juba oskawad mitme päewa pääle ilmu ette kuulutada.

Kuid, — waidleme materialistidele wastu, — teadus pole ju kõike weel selgitanud, pole ta kõik weel kindlate sääduste alla toonud? Täitsa õige, — wastab materialist, — kuid millest see tuleb? Just sellest, et mida rohkem meie mateeriat tundma saame, seda rohkem leiame temas ikka jälle uusi omadusi ja igakord jõuame millegi niisuguse juure, mida weel pole tundma õpitud, selgitatud ja mis weel uurimist wajab. Ja senikaua kui me mateeriat läbi-ja-läbi ei tunne, seni loomulikult ei wõi me eranditult kõiki tekkiwaid nähtusi mateeria omadustega siduda, järjelikult on seni nähtusi olemas, mis mateeria omaduste läbi kas täiesti selgitatud, ehk täiesti selgitamatud. Wiimastel aastatel on mateeria tundmaõppimine teinud määratuid edusamme, ent selle järele, kui teadus ühe mõistatuse üles mõistatab, tekib teine ja wististi ei suuda me kunagi mateeriat tundma õppida.

Tähtis on siiski seda meeles pidada, et igakord, kui me senini mõistatuslikule nähtusele seletuse leiame, siis ikka ja alati wälja tuleb, et ta

tingitud on ainult materia omadusist ja mitte millegist muust. Näit. ei osanud inimesed kaua päikse- ja kuuwarjutuste põhjust aru saada ja seletasid neid sellega, et kuriwaim neid taewakéhi mõneks ajaks hõlma alla warjab, wõi alla neelab. Hiljem tehti aga kindlaks, et need nähtused täitsa seletuwad, päikese, kuu ja maakera wastastikustest kohawahetustest (nimelt tekiwad päikse warjutused sellest, et kuu oma ringkäigul päikse ja maa wahele asub ja seega päikest oma taha warjab, kuna kuuwarjutused sellest tulewad, et maakera päikse ja kuu wahele sattub ja maakera wari kuu pääle langeb). Et seesugune seletus õige on, tõendub sellestki, et inimesed päikse, kuu ja maakera liikumiste iseloomu tundma õppides täpikäpselt ja ilmeksimata ka päikse ja kuu warjutusi etteütlemise õppisid. Ent siit tekkis uus küsimus: millest siis lõpuks weel päikse ja kuu warjutused olenewad? Kaua arwati, nagu oleks jumal maailma loomise juures juba kindlaks määranud, et päike ja kuu teatud kombel maakera ümber käima peawad. Teaduse arenemisega tuli aga wälja, et lugu tõeliselt sootuks teisiti on kui seda siamaani usk õpetas: mitte päike ei keerle ümber maa, waid maa ümber päikse, kuna aga selle ja samati ka kuu ringkäigu iseloom täiesti ja eranditult külgetõmbe omadusest seletub, mis igasugusele materiaale paratamata omane.

Wõib siiski weel küsida, mis on külgetõmbejõu põhjus, ja hää tahmise juures võib sesse asjasse weel loojatki segada ja öelda, et materia seepärast külgetõmbejõud omane on, et jumal talle niisuguse omaduse loonud. Wiimasel ajal on siiski teaduses tekkinud mitmesugused teooriad, mis külgetõmbejõudu enam alglisemate materia omadustega seletawad. Kui üks neist juhtub õige olema, siis leiame külgetõmbe jõu põhjuse. Kuid ka siis ei wõiks ütelda, et me selleski punktis lõpuni oleme jõudnud. Kui me juba ühe mingisuguse nähtuse põhjuse oleme leidnud, siis tekib kohe küsimus selle põhjuse põhjusest. Selge, et sellel mõtteahelikul lõppu ei ole.

Seega on esimene tuletus, mida me materialismi põhilausest teha wõime, see, et kõik ilmas tekiwad nähtused on säädusepärased. Teine tuletus, mis oluliselt esimesest järgneb, on see, et ei wõi niisugust wälist jõudu olla, mis vähemalgi määral asjade loomuliku käigu pääle mõjuda wõiks. Ja tõepoolest, oleks see teisiti, siis peaks ju üks osa nähtusi loodussääduste järele käima, teine osa — wälise jõu tahtest just loodussääduste wastu ja eraldi neist. Mõistagi, tooks see segadust loodusnähtustesse, nii et teadus igal sammul, ühest küljest, niisuguste nähtuste pääle satuks, mis materia ja energia kindlaksmääratud omadustele wastawad ja, teisest küljest — niisuguste pääle, mis neile ei wasta, mis neile samuti wastu räägiwad, nagu mahapillatud ja ülespidi lendaw kiwi külgetõmbejõule wastu räägiks. Seepärast wõib materialismi mainitud põhilausest weel nii wäljendada: looduses ei sänni inimesid.

Koguni teisiti waatab idealism looduse ja temas tekiwate nähtuste pääle. Nagu ülalpool tähendatud, on idealistide arwamise järele pääle materia ja asjade olemas weel waim, mis oma ilmuwustes waba ja nõnda siis loodussääduste mõjupiirkonda ei käi. Küll on looduse teaduse edusaawutused wiimastel aastakümnetel nii wõrratud olnud, et waewalt weel mõni idealist leidub, kes loodussääduste tegewust looduse ja materiaalse ilma kohta eitada julgeks. Kuid selle eest loewad nad waimu neist säädusist täiesti rippumatuks. Ja see pole weel kõik: tõendades, et maailm jumala loodud, kinnitawad idealistid, et jumala loodud olla ka need loodussäädused.

Kuidas aga areneb asi siis, pärast seda kui need loodussaadused juba kord jumalast kinnitatud olid? Ses suhtes lähewad idealistide arwamised lahku: ühed neist mõtlewad, et pääle selle, kui jumal maailma loonud, ta end, nii-ütelda, enam ilmawalitsemisse ei seganud ja seepärast arenewad kõik sündmused kindlas kokkukõlas nende saadustega. Teised jälle kinnitawad, et jumal ka edespidigi oma olemasolu ilmutamist imede läbi jatkas ja jatkab, s. t. niisuguste nähtuste läbi, mis loodussaadustele risti wastu käiwad.

Igatahes lepiwad kõik idealistid selles kokku, et waim, s. t. jumal ja samuti ka inimese hing, inimese mõistus täiesti wabad on ja mingisugustele loodussaadustele ei allu.

Kuiwõrd selge ja järjekindel on materialism, niiwõrd segane ja täis wastolusid on idealismi mõlema eriliigi ilmawaade. Olgu tähendatud, et dealismi teine teisend, mis imesid usub, on, kas lolluse wõi awaliku pettuse sünnitus. Igalpool, kus teadus oma täpsete uurimismetoodidega n. n. „imele“ juure asus, oli see ime alati kõige loomulikum nähtus wõi otsekohene pettus. Ilmas pole olnud, ega ole ainustki teaduslikult kindlaks tehtud „imet“, s. t. loodussaadustest kõrwalkaldumist, — seda teab praegu iga enam-wähem teadusega tuttaw inimene.

Aga kuigi imesid, s. t. loodussaadusist kõrwalekaldumisi ei ole, miks ei wõi siis uskuda, et kauges minewikus kord suurem ime juhtus, ja nimelt see, et jumal need samad loodussaadused löi ja siis ise kõrwaldus, ennast igasugusist edaspidisist imedest lahti öeldes ja neid saadusi ilma walitseda lastes? Lihtsalt sellepärast, et niisugune jumal, kes imesid ei tee, kui teda enesele ainult terve mõistusega ettekujutada, oleks niiwõrd kasutu ja ebatarwilik, et keegi teda ei usuksi. Kui kõik palwe-teenistused, liturgiad, mida siiamani peetud, suutnud pole põua ajal ainustki tilka wihma wäljakutsuda, kui mingisugused palwed pole wõinud õiglast aidata ja süüdlast karistada, milleks siis üldse jumalat tarwis on? Sest mainitud arwamise järele on ju nii, et loodussaaduste loomise ajast ilmaelu jumala ajalgi just samuti läheb, nagu ta täitsa ilma jumalata oleks läinud — ilma oma käiku muutmata. Kui see aga nii on, kui loodussaaduste loomise ajast saadik ilm nii ülihästi täitsa ilma jumalata läbi saab, ja seega faktiliselt jumal ilma jaoks surnud on, kes ja mis sunnib meid siis uskuma et ükskord tumedas minewikus lugu teisiti on olnud, et siis jumal oli, kuna saadused puudusid. Kas need saadused ei wõinud sama hästi aegade lõpmatuses olemas olla nagu jumalgi?

Inimene, õigem, rumal, harimata inimene löi ja loob ise endale jumala oma igapäewases elupraktikas.

Ta wajab jõudu, mis igaal minutil wõiks imesid teha, mis loomulikkude asjade käiku muuta ja tema kasuks pöörda wõiks. Igas palwes, millega ta jumala poole pöörab, palub ta temalt imetegu, palub teda teha nii, et, emb-kumb, juhtuks see, mis loomuliku asjadekäigu juures juhtuda ei wõi, wõi et ei juhtuks seda, mis loomuliku asjadekäigu juures juhtuma peab. Ja kui niisugused imeteod wõimatud on, kui järjekult jumalal inimese jaoks mingisugust praktilist tähtsust ei ole, siis wõiwad tema olemasolu uskuda ainult filosoofid, kes targutamisest ogaraks jäänud.

3. Materialism, kui teaduslik meetod.

Meie tutwunesime materialismi ja idealismi, kui ilmawaate kahe pääwoolu wõi süsteemi kõigi üldisemate põhilausetega. Kuid et neid tõsiselt nende wäärtuse järele hinnata, ei aita weel nende kõrwusaadmisest, — selleks on waja neid läbitöötada, s. t. jälgida seda, kuidas materialism ja idealism ilmawaateks kujunewad.

Wõib öelda, et ilmawaateks kujunewad mõlemad süsteemid mõistuses selgitatud elupraktika läbi, s. t. oma elukogemuste teapwusliku hindamise teel. Kuid meie elukogemuste tundmaõppimine ja üldistamine on, nagu teada, teaduse ülesanne. Seega peame kõigepäält katsuma kindlaks määra, mis tähendus on materialismil ja idealismil teaduse jaoks.

Katsume seda teha mingisuguse näituse waral. Oletame, et meie waatleme, kuidas wisatud kiwi maha kukub ja kuidas suits korstnast wõi aur theekannust üles kerkib. Inimesele omase arukusega*) küsime meie kohe, mis selle nähtuse põhjuseks on. Selle küsimuse päale wõime kahtewiisi wastata. Meie wõime öelda et, kui erisugused need nähtused päält näha ka ei oleks, ikkagi wõiwad nad mõlemad seletuda ainult mõnesuguse loomuliku põhjusega, s. t. asjade omadustega, ehk olluse, materia omadustega üldse. Kui me ka teatud minutil weel ei tea, missuguste olluste omadustega need nähtused nimelt seletuwad, siis otsime neid, kasutades kahte teaduslikku meetodi: waatlust ja eksperimenti (katsetegemist), ja sel kombel leiame warem wõi hiljem selle nähtuse põhjuse. Oletame, et meie selle järele kindlaks teeme, et kõik asjad, mis maa pääl olemas, maa külge tõmbuwad; niisugusel juhtumisel ütleme: käesolewate nähtuste põhjuseks on maakera külgetõmbejõud, olgugi et ma weel ei tea miks mõnikord see põhjus nii mõjub, et asjad maa päale kukuwad ja teinekord nii, et nad ülesse tõusewad. Kuid igatahes otsime seletust waatluse ja katsete abil, ja warem wõi hiljem leiame ta kätte.

Aga me wõime ka nii arutada: kui mõlemad nähtused seletuksid olluse ühe ja sama omadusega, siis oleksid nad ühetaolised, kuna aga tegelikult nad wastupidised on, seepärast peawad ka kummagil isesugused põhjused olema; wõib weel oletada, et kiwi langeb seepärast, et maa teda külge tõmbab, kuid miks tõuseb siis wiiruki suits kirikus ülesse? Kui tema päale ainult maa külgetõmbejõud mõjuks, siis wajuks ta alla, kui ta aga ülesse kerkib, siis tähendab see, et mingisugune wõim maakera külgetõmbejõust üle käib; wiiruki suits — ütleme tõuseb õhku seepärast et ta jumala meelepärast on, tähendab — jumal käsibki teda ülesse minna kuid mikspärast siis teisedki kerged asjad samuti õhku tõusewad, näiteks suits korstnast ja aur theekannust? See sünnib, wõime oletada, sellepärast, et jumal inimesele märku tahab anda, näidata, et kui inimesel sama kerge, pattudest waba hing oleks, siis see hing samuti ülesse, jumala juure läheks.

Lugeja wõib juba isegi siin kirjeldatud nähtuste ühe wõi teise seletuswiisi iseloomust aru saada: esimene seletuswiis on materialist, line, sest ta tunnistab, et looduses ainult asjad olemas on, — teine — idealistiline, mis päale asjade weel mõnesuguse sündmustesse waheselegawa waimu olemasolu tunnistab. Waatame, kuhu kumbki neist inimese mõtte wälja wiib.

Esimene seletuswiis räägib inimesele umbes nii: kui sul midagi weel teadmata, ära siis mõistuse tööriista weel nurka wiska, waid otsi, uuri ja — kahtlemata leiad sa seletuse. Otsi sulle kättesaadawate abinõudega — waatluse ja eksperimendiga, ära ehmu näiliste wastolude ees: nad on tingitud sinu teadmiste kitsusest; mil määral su teadmised kaswawad, sel määral lahenduwad ja kaowad näilised wastolud ja sa wõid ühe nähtuse rea teise järele selle wõi teise loodussaaduse külge liita. Neid saadusi

*) Inimene, wõrreldes teda paljude teiste loomadega, kujutab endast nõrka olewust ja seepärast oli ta, loomariigist waewalt eraldudes, sunnitud loodusega oma olemise eest ägedat wõitlust looma. Kuid selleks, et wõitlus loodusega edukas oleks, oli ta sunnitud loodusnähtusi nii wõi teisiti seletama ja oma seletusi kontrollerima katse teel. Seesuguse järelijätmata olemiswõitluse tagajärjeks oligi see, mida me nimetame „arukuseks“.

ühes wõi teises nähtuste wallas üles otsides, lood sa teaduse. Pole olemas päale nende sääduste mingisuguseid muid nähtuste põhjusi ja ainult see teadus rajab sinu praktikale kindla aluse, teiste sõnadega, ainult see teadus on õige teadus, mis looduses mingisuguseid muid jõudusid ei tunnista, kui ainult loodussäädusi.

Koguni wastupidist räägib inimesele idealistline seletuswiis. Sa kaebad — ütleb ta — et sa selle nähtuse põhjust ei tea, sest et sa teda waatluse ja eksperimendi teel ei leidnud; ent sel kombel ei leiagi sa teda — iialgi. See on jumala saladus; jumala saladusi aga tuntakse ainult ilmutuste läbi; usu aga, et jumala tark tahtmine oma äraarwamata imelistel teedel selle ilmaosa just nii on loonud ja mitte teisiti, ja sa leiad troosti oma südames ja su hing ei lähe uhkeks. Kõike ei tohi inimene teada, mõndagi võib ainult uskuda.

Seega on selge, missuguses wahekorras idealism ja materialism teadusega on. Materialism aitab teadust edasi, loodusnähtustes tunnistab ta, et midagi weel seletamata on, kuid mitte, et see seletamata jääb, ta peab võimalikuks niisugust teadust, mis kogu ilma ja looduse mitmekesidust peegeldab, ta lubab teaduses ainult niisuguseid seletusi, mida võimalik on kontrollleerida. Idealism aga weab teaduse tagurpidi, seletuste otsimiste asemel torkab ta igal sammul meie ette niisuguse walmisselsetuse, mida võimata on faktel tõestada. Looduse ja maailma jaotab ta kaheks alaks: tunnetawa ja tundmatu alaks, ja lubades teadusele esimese ala, lööb teise ukse tema eest kinni. Ta peab võimatuks niisugust teadust, mis kogu loodusele ja ilmale seletuse annaks. Ühesõnaga, idealism on teadusele waenulik.

Siit tekiwad kaks järeldust, esiteks: materialism on ainuke teaduslik uurimismetood, sest ainult tema lubab teadust loomulikkude põhjuste ja loodussääduste otsimisel lõpuni minna; teisest küljest — iga tõsine teadus on materialistline, sest niisugune teadus otsib ainult loodussääduste lomulikkude seletust, ilma et keelatud, n. n. tundmatuse walla ees, poolel teel peatuks.

Sellelt waatepunktilt on teaduse ajalugu wõitluse ajalugu materialismi ja idealismi wahel. Ses wõitluses toetus idealism alati niisugustele nähtustele, mida võimata oli tollekordse teaduste seisukorra juures loomulikkude põhjustega seletada, ja tunnistas seesugused nähtused tundmatuks ja teadusele ligipääsematuks. Teadus aga oma peatumata edukäigus tõrjus järkjärgult, kuid kindlalt idealismi ühelt seisukohalt teise, leides loomulikkust ja sääduspärasust säält, kust idealism ainult jumala jahtmise ja imede tegewust nägi. Kuid teadus pole suutnud iialgi kõike lõpuni tundma õppida ja ei suudagi; ühe ülestõmmatud eesriide taga on jälle uus, mis oma awamiseks uut päädmurdwat tööd wajab. Nõnda siis jääb idealismile weel ikkagi üle üks „wiimane warjupaik.“

Teadus pole siiaani weel paljudele loodusnähtustele seletust leidnud, iseäranis just niisugustele nähtustele, mis elusas organismis sünniwad, ja just sellest wallast haarabki idealism praegu kinni, nähes elus ainult „waimu“ tegewuse tagajärge. Kuid ainult see, kes teaduste ajalooگا tutaw pole, võib mõelda, et idealismi ülewõim siin kindustatud oleks.

Wiimastel aastatel kaotab idealism ka siin seisukoha seisukoha järele käest, ja lähedal on aeg, mil idealism siitki samasuguse häbiga wälja aetakse, nagu ta juba terve rea omi kindlaid seisukohti häbiga on kaotanud.

4. Materialism — proletariaadi filosoofia.

Me nägime, et materialism wabale teaduslikule uurimisele kogu inimliku teadmise walla awab, kuna idealism, just wastupidi, seda walda

kaheks poolitab ja ainult ühte neist teaduse kasutada jättes, teise usu ja ilmutuste piiramata omawoli alla annab; niisama nagu issand jumal pääingli Gabrieli paradiisi wärawaisse säadis, et inimest mitte sisse lasta, niisama säeb idealism oma wahi — usu — tunnetamise uste ette, et takistada inimese mõtet teadusliku tõe juure jõudmast.

Ja teisest küljest weel on materialism puhas ja järjekindel oma meetodi poolest, kuna idealism lootusetult uurimise ja ilmutuse, teaduse ja usu wahel kobades, udu ja selgusetust inimese mõttewalda toob.

Kuid see ei ole weel kõik, et idealism wabale teaduslikule arenemisele risti tee pääle ette astub. Tema ühendus usuga mõjub weel teistpidigi. Usk on juba sest saadik, kui ta maa pääle ilmus, alati eksploateerijate ja walitsewate klasside teenistuses olnud, ta oli nende käes eksploateeritute ja kurnatute rõhumise abinõuks. Olemasolewat elukorraldust jumalast säetuks tunnistades, keelas ta kui surmapattu orjadele ja rõhututele wõitlust selle korralduse wastu. Osatuid kutsus ta maa-päälse elu pahede wastu troosti otsima hauatagusest elust. Hädaseid ja õnnetuid lubas ta paremat elu püüda mitte mõõga läbi, waid alandlikkuse ja palwete läbi. Tema põhiülesandeks oli alati kurnatute ja eksploateeritud klasside energiat nõrgestada ja waleteele juhtida. Ja selles asjas on usk ja idealism ühewõrdsed. Me teame, et kapitalistlikus ühiskonnas idealism kodanluse mõtteteaduseks sai.

Materialism ei tunne jumalat. Ta ei tunnista usu keeldusi ja dogmasi. Idealismist poolele teele jäetud teadust wiib ta südilt ja järjekindlalt edasi, ilma selle „hirmsate“ — ainult eksploataatoritele hirmsate — järelduste eest tagasi kokkumata. Usku purustades, rebib ta kammitsad, mis töötawate kihtide mõtet wangistawad. Materialism ei tunnista mingisuguseid jumalikka säadlusi. Ta tunneb ainult puht-inimlikka säadlusi. Ja sääl, kus teadus kurnatule kindlaks teeb, et pahet ainult mõõgaga parandada wõib, ütleb talle materialism: wõta mõök.

Nõndawiisi on materialismist saanud osatute õpetus, proletariaadi filosoofia. Sellepärast oligi nüüdisaja materialismi suureks õpetajaks proletariaadi suur õpetaja Karl Marx. Ta kandis ühiselu-teadustesse materialistlike meetodi, mis loodusteadustes omale olemisõiguse oli wõitnud. Sellesamaga säadis ta asjad, mis „pää pääl“ seisiwad, jälle „jalule“. Ta häwitas ettekujutuse „waimust“ wõi „ideest“, kui ühiskondliste wahekordade põhialusest ja näitas, et see põhialus on materiaalne, et selleks põhialuseks on inimeste walmistuswahekorrad. Sellega näitas ta, et inimeste wahekorrad, samuti kui looduslikud nähtused, korrapäraselt käiwad ja arenewad. Teiste sõnadega, tema tõstis esimesena õpetuse inimühiskonnast teaduslisele kõrgusele, sellega weel kord tõendades, et iga tõsine teadus on materialistline.

Ja weel rohkem: säades ühiskonnateaduse sääduspärasele alusele, ajas ta ime ja ühes temaga ka jumala inimeste ühiskondliste wahekordade wallast wälja. Ta purustas ettekujutuse praegusaja kapitalistlike korra igawesest-ajast-igawesti olemisest ja jäädwusest, kui jumalast säetud korraldusest täiesti. Wägiwallalt ja eksploatatsioonilt kiskus ta pühaduse ja puutumatusse aupaiste. Taewariigist unistamise juurest kutsus ta proletariaadi wõitlusele inimliku olemise eest siin maa pääl. Sellesamaga tegi ta materialismi sõna tõsises mõttes proletariaadi filosoofiaks, mõtte ja praktika ühtlustatud jõuks, — mitte ainult tunnetamise tööriistaks, waid ka klassiwõitluse abinõuks.

Tõlk. Ed. Jürgenfeldt.

Wiga, mida tuleb parandada *).

Sina naljakas... Nüüd üks kahest: kas ma ei taipa enam hästi, wõi seletab see kirjatükk tõesti, ei Ain Rannaleet ja Oskar Kullerkupp (näitusena) olla sunnitud loobuma proletaarseks kirjanikuks saamisest seepärast, et... see töö end ei tasu. Ah õnnetust! „Ei ole meil ainustki kirjanikku ega luuletajat, kes kogu oma energia pühendaks kirjanduslikule alale“ — nii tõendab kirjatüki autor.

Ei, Juhani! Seda otsust tehes lasete märgist mööda. Kas teie mõtlete siis, et inimene (olgu ta kes tahes), kel anne on olla kirjanik, et see inimene suudaks loobuda enese sisemisest rikkusest, loomiswõimest, ainult seepärast, et ta aru saab kirjaniku elukutse jõuetusest. Eksite. Uskuge mind, see, kes tõesti sündinud kirjanikuks, on möödapääsemata määratud sellele alale, nagu inimene, kes sündinud naisena, ei saa olla mitte-naine. Kirjanik on nagu wulkaan, mida maapinna wabin sunnib purskama tuld ja tuhka, wastasel korral poleks teda olemas. Ta wõib walida ükskõik millise tööala, elukutse, ega see ei tähenda weel, et ta sellega halwab oma ande. Mõnesuguse astmeni kannatab ainult tema produktiivsus**).

Ma saan aru autorist. Ta osutab just nimelt ebaproduktiivsust. Ent selle otsuse teeb ta siiski liiga wara. Käes oli suwi, s. o. aastaaeg, mil iga elaw inimene (ja kirjanik on ka elaw inimene!) pudeneb keskkohilt, linnast maale, puhkekohtile. Ja sel hingetõmbe waheajal kirjutab autor oma wäite. Usun, et ei eksi, kui põhjendan mainit pältnähtawa ebaproduktiivsuse (mida aga tõepoolest konstateerida ei saa) ainult sellele. Mis aga puutub ssesse, et kirjanikkude tööde parem hindamine kasu toob, ergutab, selles ma juba ei kahtle.

Siis weel — mis tähendab elukutseline kirjanik? Kas Juhani ei osuta sellega, et kirjanik ei tohi walida mingit elukutset pääle loomistöö? See oleks natukene naljakas. Hää, kui selgi puhul, mil kirjanik lukustub oma kehwa kambri, kus põleb nagu piirg, wajudes oma maastikku, oma tege-
laste keskele, neid hingestades oma hingega, hää, kui selgi puhul ta suudab olla ainult elukutseline kirjanik. Muul ajal on ta täiesti rahuline ja wiibib meie keskel. Siis on ta samasugune tööline, õppur, sõdur nagu meie kõik. Ainult sellest, kes ise oma käsiwarrega suudab end toita, ainult sellest kaswab tugew, ideeline, proletaarne kirjanik. Ja seda me tahame.

Ei, Juhani! Tahaks teile suggereerida wääramatut usku meie noorisse kirjanduslikkesse jõududesse. Meil on noori idusid, kuigi nad on tillukesed jalamehed ja annawad wähe. Aeg parandab wea. Kas tohime end wõrrelda wenelasiga, kelle hulgamiljoniline mass meiega wõrreldes on gigant. Ja kes teab ennusta, et tulewik ei lisa meiegi perre suurwaime.

Ain Rannaleet.

*) Waielusainena. — Waata „Oras“ nr. 1 (7), lhk. 61.

***) Meie ei tahaks tõesti mitte wäärata „wääramata usku meie noorisse kirjanduslikkesse jõududesse“, ega kütkestada nende luulelendu, kuid peame siiski tähendama, et ande, talendi kõikwõimsust piirab — ühiskond. Oh, kui palju naisi muudab see ühiskond tõeliselt mitte-naisteks, riisub neilt naiste looduslikkude ülesannete täitmise wõimaluse wõi moonutab selle täitmise kuni hullumeelsuseni (papilik waade „wäärlaste“ pääle!). Ja kas on wähe muusikageeniusi, kes — löötsmoonika wäänamisest kaugemale ei ole pääsenud. Anne on nagu iga teinegi loodusnähtus, mis oma arenemiseks nõuab soodsaid tingimusi. Missugused need tingimused kirjanikuande arenemiseks peawad olema, see on muidugi ise küsimus, ja ei piirdu mingisuguse schablooniga wõi matemaatika wormeliga. Toim.

Meie kirjandus tarvitab elukutselisi töölisi*).

„Meie kannatame kirjandusliste jõudude puuduse all. Ei ole ainustki kirjanikku ega luuletajat, kes kogu oma energia pühendaks kirjanduslikule alale. Seda tööd tehakse meil kõrvaltööna, teiste ametite lisaks“ — kirjutab Ed. Juhani „Orase“ viimases numbris, küsimust sellel alal waieluse ainena üles säädides.

Nõukogude Liidu pinnal asub weerand miljoni eestlast, see on rohkem kui 25% kogu eestlaste arwust. Meil on omad akadeemialised õpeasutused.

Järjelikult on alus ja põhiwõimalused selleks, et meil oleks wäike ring elukutselisi kirjanikke, õigemini oleks wõimalus anderikkamatel kirjanikkudel anduda täiesti ainult ühele tööalale — kirjandusele.

Weel rohkem on põhjusi selleks, kui waadata, kuidas emakeelne kirjandus Eestis igapäewaga surma poole sammub. Ei ole ju loota tõusu kirjanduses „kodumaa“ pinnal, kuna ühed „kirjanikkudest“ hammaste kirina wägipulka weawad pääministri tooli pärast ja teised umbuwad kollakasläpastawas alewiwäiklases õhkkonnas.

Piiluda „kodumaa“ allikate poole ei ole mõtet, mitte ainult poliitilistel, waid ka puhtkunstilistel põhjustel.

Nõukogude Liidu laiade wäljade wõrratus on sagedasti olnud algolluseks sellele laiuusele, mida on mahutanud enesesse Wene kirjanduse hing Eks wõi ta meilegi olla.

Tähtsam pöördejark ajaloo annab palju materjaali enneolematute üleelamuste sügawuste ülesmärkimiseks, tundmaõppimiseks ja kujutamiseks.

Andelised kirjanikud peaksid saama täiesti anduda kirjandusele.

Meie peaksime täie sammuga astuma, mitte poolikuga.

Kirjanduse tähtsust tunneb igüks. Kirjandus on ajaloo pöördekäikudel olnud alati nende tähtsamaks teguriks.

Wõimaluste muretsemine anderikkamatele kirjanikkudele elukutsele andumiseks kirjanduse alal — oleks meie partei ja hariduse komissariaadi Eesti sektionide tähtsamaks ülesandeks.

K. Walge.

*) Kirjandusepõua küsimuse igakülgselt arutamiseks anname ruumi.

Kroonika.

Üleskutse kõigi maade kunstitöölilistele.

Ülewenemaaline kunstitööliliste ametühisuste kesknõukogu pööras kõigi maade kunstitööliliste poole üleskutsega, kus muu seas öeldud:

„Ainult siis wõiwad kunstitöölised töölisklassi täielise poolehoidu saawutada, kui nad temaga ühte sammu astuwad kapitalismi wastu ja aitawad wõidelda töowõimu maksmapanemise eest“.

Üks kõige wanematest Saksamaa näitlejate ühisusest saatiski juba selle üleskutse pääle hääkskiitwa wastuse. Inglise ja Helweetsia muusikantide ühisuse ametlikud häälekandidad awaldasid selle üleskutse oma weergudel täieliselt, samuti ka Saksamaa balleti ja koorilauljate ametühisuse häälekandja.

Kirjanik Maksim Gorki,

kes praegu Itaalias wiibib, on nagu ise säält teogrammi teel teatab, hää terwise juures. Kõik kodanikkude ajalehtede teated, nagu oleks ta terwis parandamatalt katastroofiline, on — luule.

Kirjastusäride pankrotti jäämised walges Eestis.

Nagu walge Eesti ajalehed teatawad, on pea kõik säälsed kirjastusärid pankrotti jäämas, sest raamatuturul walitsewat äärmiselt suur waikus. Üks suurematest kirjastusäridest „Warrak“ ongi juba ennast pankrotiks tunnistanud. Sama saatuse osaliseks on ka „Odamees“ langenud, vähemad kirjastused on juba ammugi hinge heitnud.

Eks ole see jällegi uus tunnistus Eesti tõusikkodanluse kultuuriwaesusest.

Wäiksed teated.

— Kuulus Saksa dramaturg, kommunist Ernst Toller, keda mõni kuu tagasi wangist wabastati, on Nõukogude Wene-maale lubanud sõita.

Tema näitemängudest on Leningradi ja Moskwa riigiteatrites etendatud; „Mass — inimene“, „Õnnetu Eugen“, „Masinate häwitajad“ jne.

— Henry Barbusse, kuulus Prantsuse kirjanik, kelle töö imperialistlikust sõjast „Tules“ eriti suurt tähelepanu äratas, sõidab nowembrikuu lõpul Leningradi.

— Tuntud kapellmeister Emil Kupper heideti akadeemilisest ooperiteatrist sellepärast wälja, et ta wäljamaa „puhkusreisilt“ määratud ajaks tagasi ei tulnud. Sarnast „nalja“ on Kupper juba mitu korda teinud.

— Leningradis organiseeritakse kinotrust.

Schaljäpin mammona jahil.

Kuulus Wene laulja Schaljäpin annab praegu wälismaail laulukontserte. Ühtlasi wõtab ta paljudest ooperiettekannetest osa.

Hiljuti käis „Iswestija“ kaastööline Berliinis Schaljäpini jutul, kellele wiimane öelnud, et ta alles 1925 a. sügisel kawatseb Nõukogu-Wenemaale sõita. Tal olewat waja raha teenida, et Wenesse sõites siin omale „kodukollet“ ehitada, sest revolutsioon teinud ta päris paljaks?... Kogu maakera käiwat ta läbi, saades iga etteaste eest 4.000 dollari honoraari. Ta aastane sissetulek ulatawat 10 miljoni kroonini, s. o. meie rahas umbes wiie miljoni kuldrublani.

Sellega on Schaljäpin targu mõista annud, et N.-Wene töölisklass küllalt tema annet ei hinda, waid seda paremini hindawad Ameerika dollarikuningad ja teised kodanlusmaade rahamehed, mispärast ta siis ka tulutoowamaks peab nendele esineda. Kuid Schaljäpin on koguni unustanud 1918—1921 näljaaastad, mil Wenemaa töölisklassil tuli elada ja wõidelda haruldaselt rasketes tingimistes, kuna aga Schaljäpin neilgi aastatel oma esinemiste eest hülgasumme sai ja mingisugust puudust ei kannatanud. Isegi ta rikkalikku warandust hoiti igasuguste konfiskeerimiste eest. See kõik on tunnistuseks, et töölisklass Schaljäpini annet wääriliselt hindas ja ta hääks kõik tegi, mis tol ajal wähegi wõimalik oli. Miljonid kuldrublasid talle annetada muidugi polnud wõimalik — ning Schaljäpin puistas N.-Wene tolmu jalgadelt, et dollarikuningate juures mammonajahiti ajada.

Niisuguseid kunstnikke oskab revolutsiooniline töölisklass küllalt wääriliselt hinnata...

Kultuuri kriis kodanlikes Eestis

Pangahärrade „Päewalehes“ kurdab luuletaja Barbarus:

„Oleme jõudnud niikaugele, et kuukirja (ainsamat kirjanduslikku lehte Eestis) suure jõupingutustega millegagi täidetakse. Nii

leigelt ja kiretult ei ole wist ühtki koguteost toimetatud, samuti loetud. Ei aita siin ka arwustajate enesewägistamine. Arwustus on oma häätähtlikkusega oma mõiste ja wäär-tuse kaotanud. Walitsusel pole nähtawasti kirjandust ega kirjanikke tarwis, — riik aitab sportlaste rusikaid, sääremarju ja biceps'isi kaswatada, wõimaldab neil rekordspordis wiimase terwise natukese ära rik-kuda, riik soowib neid näha, riik awaldab neile kaotuste puhul tänu, riigiwanem tun-neb neid härrasid juba käepigistusest (ie-lik, et mõnda kõwa kätt veel ministriks pole kutsutud), kindral Laidoneril on nad kallid noored sõbrad, daamidele Tarzanid (ahwid), kes lilli wääriwad... Sarnast inimhärjawõitluse kultiweerimist näeme ka mujal, aga wõime endid trööstida, et see enam ei tõmba ja isegi Pariisi olümpiaadil oli päältwaatajate arw koguni väike. Ka Pariisi loomaaias ahwide maja ees on wa-remalt rohkem publikut olnud, — nüüd aga näeb sääl waid poisjõmpsi-kaid, kes pärdi-kute pentsikusi jälgiwad. Loodame, et meie rekordspordi staadionid, nagu ahwide ma-jagi, tulewikus ainult poisikestele huwi pakuwad. Meie habemikud poisikesed las aga loobiwad kultuurkapitaalil miljoneid, et tsentimeetriga midagi mõõta oleks. Sarna-seid inimesi on raske uskuma panna, et kirjandus ka suur tegur on ja toetuse man-gumine sarnaseltrahwaesituselt oleks asjata waew ning sääsekurnamine. Tuglase jere-miaad riiklise toetuse ja kultuurkapitaali wa-jaduse wäsitawa allakriipsutamisega kas-watab ainult passiwsust, et: „kui kultuur-kapitaal oma tõelist ülesannet täidab, siis aitab ta tuntawalt pehmedada meie kirjan-dusliku loomingu traagikat“. Sarnane lo-hutus on uinutaw. See on tuule ootamine waikse mere ääres. Passiivse ootamisega ei saa meie kaugele, waid tarwis ise asuda kultuurkapitaali ja fondide asutamisele; kui walitsus ei anna, siis annab rahwas. Muidu ei jää kirjanikul, kes Tuglase arwates rahwa osawõtmatuses ise süüdi, muud üle, kui tõmma end rippu, nagu taskukunstnik Mart Jääger, kelle etendusele rahwas küllalt ar-wukalt ei ilmunud“.

Nii Barbarus. Peame tähendama, et luuletajatel on naiwsus tihti omane, kuid Barbarusel on seda siiski ülellia. Nagu ei teaks tõusikkodanlised riigimehed ülihästi, milleks neil tarwis rusikaid ja sääremarju kultiweerida! Ehk nagu oleks miskit imeks-panemiseäärt selles, et kodanlaste raswased daamid (waata Alle ja Wisnapuu luuletusi) ahwilikke jõumehi kahwatanud poetidest huwitawamateks peawad ja neid, mitte ainult, lilledega ei wääri! Ja rahwas pidawat neile, s. o. poetidele, raha andma, kui riik seda

ei anna! Nagu oleks praegusel kodanlise Eesti poetide perel miskit ühist rahwaga?! Wõi tuleb kogu selle „rahwa“ all mõista „Murrangu“ paarisajalist lugejate ringkonda.

Tõepoolest — Eesti kirjandus ja kirja-nikud on kriisini jõudnud: rahwast, selle sõna tõsisemas mõttes, on nad täiesti wõer-dunud, kodanlus aga nende kirjanduslikust ilutsemisest ja lõbust mingit huwi ei tunne, sest tal on „paremat“: wiin, tiirased naised, kino ja õõ jõumehed.

Ning on täiesti arusaadaw, miks Eesti tõusikkodanluse kirjanikud ja poeedid enam ei produtseeri: Nende „töid“ ei taha rahwas, neid ei ole ka raswaläinud kodanlusele põr-mugi tarwis. Ei aita enam ka Wisnapuu ja Alle hümnid naistele — ka neid ei waja keegi „nautimiseks“.

Nii on tõesti selge, et Eesti kodanlised kirjanikud ja poeedid lõpulikult wäärtusetuk-on muutunud, kriisini jõudnud, mille kõr-waldamiseks neil enestelgi ei näi olevat vähemaidki wäljawaateid.

J. H.

Soome ja Eesti autorid Wene keeles.

Neil päiwil ilmus trükist „Mösli“ kirjas-tusel Juhani Aho uudisjutt „Omatunto“ („Südametunnistus“) Rudolf Wasmi tõlkes.

Lähemal ajal ilmub Riigi- ja „Mösli“ kirjastusel terve rida Eesti kirjanikkude töid. Trükiwalmis on: Eessaare Aadu „Alasti“, Mait Metsanurga „Jumalata“, Frie-debert Tuglase „Kaks juttu“, Ed. Wilde „Lunastus“ j. t.

Kirjawastused.

A. K. Siin. — Luuletused nõrgad sisu kui ka wormi poolest. Harjutage edasi ja püüdke sisu rohkem igapäewasest elust wõtta: meie „tänapäew“ on küllalt aine-rikas ja „homme“ küllalt meelitaw, et tar-wis ei ole ikka edasi „eilasest“ minewikust unistada.

A. L. M-kis. — „Aastasadade uni“ on harilik tallatud sõnade hunik, mis oma halpiwa wälimusega ennast igapäewsusest kõrgemale püüab tõsta. Just see halpimine aga peab töörahwa ajakirjandusest 100 sülda eemale jääma.

O. K. „Kullerkupud“ wormi poolest, kahjuks, nõrgad. Lõpupilt kaldub päälegi rahwuslisse unistusse. Kirjutamiseks, wa-wabandage, puudub, nagu harilikult, aeg. Aga töötage edasi. Terw.

Gesti Kirjastuse Ühisus

on ainuke asutus Nõukogude Venemaal, kes
varustab kõiki kultuur-hariduslikke asutusi
:: ja eraisikuid ::

kõige uuema

♦ ja ka ♦

kõige vanema

eestikeelse kirjandusega,

mis ilmunud Nõukogude Venes kui ka Gестis.
Seeranis pööraku koolid tähelepanu Gesti
Kirjastuse Ühisuse pääle, sest koolide nõud-
mised täidetakse alati kõige kiiremas korras.

G. K. Ü. ladus on alati saadaval
suuremal arvul igasugust kirjandust,
mis võimaldab rahuldada kõigi telli-
jate nõudeid.

G. K. Ü. ladus olewat kirjandust
müüakse enneolemata odavate hin-
dega ja kollektiivselt tellides antakse
kõrged protsendid.

Kõigile Gesti Kirjastuse Ühisuse liikmetele
hinnaalandus oma kirjanduse päält 20%,
teiste kirjanduste ja Gестis ilmunud kirjan-
duse ning „Edasi“ päält 15%. ::

Gesti Kirjastuse Ühisus, Leningrad, Fontanka 27.

„EDASI“

W. K. P. Keskkomitee ja Põhja-Lääne büroo Eesti sektiioonide hääle-
kandja. VII aastakäik.

Ilmub Leningradis Eesti Kirjastuse Ühisuse väljaandel päewalehena.

Toimetuse koosseis: K. Treufeldt (vast. toimetaja), J. Palwadre,
H. Pöögelmann, A. Sisak, W. Kirik.

„Edasi“ hoiab S. N. W. Liidus olewaid Eesti töölisi ja talupoegi kursis kogu
S. N. W. Liidu ja kodanlusmaade ühiskondlik-poliitilise eluga.

„Edasi“ walgustab oma artiklites, ülewaadetes ja fõljetoonides Wenemaa
töörahwale ülesehitawat tööd ja väljamaa töörahwale klassiwoõtlust.

„Edasi“ hakkab eriti suurt tähelepanu pöörama walge Eesti elu walgus-
tamise pääle, tuues säälselt majanduslikust ja poliitilisest elust
selgitawaid kirjeldusi.

„Edasi“ selgitab tähtsamaid sündmusi riikidega ja karrikatuuridega, tuues
kuus vähemalt 50 pilti S. N. W. Liidu ja kodanlusmaa elust.

„Edasi“ juriidiline osakond annab oma lugejatele hinnata nõuandeid ja
juhatusi kõigis elus ettetulewates küsimustes.

„Edasi“ paned erilist rõhku oma- ja kodanlusmaade sõnumite wärskuse
pääle. Uuemad telegrammid ilmuwad „Edasis“ samal päewal kui
kohalikkudes suuremates Wene lehtedes.

„Edasi“ asunduste osakonnas ilmuwad iga päew nii juhtiwad kirjatükid
töö kohta eestlaste hulgas kui ka sõnumid kohtadelt. Üle saja
kirjasaatja kõigis asundustes ja asupaikades S. N. W. Liidus on kindlustuseks,
et see osakond saab olema S. N. W. Liidu eestlastele eriti huwitaw ja sisurikas.

„Edasi“ paneb teraselt meie asunikkuude huwi põllumajanduslikus ülesehi-
tawas elus tähele ning annab hinnata kaasandena kaks korda
kuus ilmuwat põllumajanduslikku ajakirja „Põllumeest“ wälja, tuues sääli asja-
likke kirjutusi põllumajandusest, uutest maaharimise wormidest, põlluharimisest
jne., andes praktilisi näpunäiteid, kuidas põllukultuuri tõsta ja wiljakandwa-
maks teha põllupinda.

Kõik „Edasi“ aastatellijad saawad hinnata kaasandena 1925 aasta jooksul:

- 1) „Edasi“ seinakalender 1925 a. pääle. 2) Umbes 8—10 (3 rbl. wäärtuses)
eestikeelset raamatut, mille kohta nimikiri täiendawalt ilmub. 3) 26 nr.
„Põllumeest“. 4) Umbes 1000 lehek. ilukirjandust.

Tellimishind ühes kaasannetega ja lisadega:

Linnades		Maal	
1 kuu	1 rbl. — kop.	1 kuu	— rbl. 50 kop.
3 kuud	5 rbl. — kop.	3 kuud	1 rbl. 50 kop.
6 kuud	5 rbl. 50 kop.	6 kuud	3 rbl. — kop.
12 kuud	11 rbl. — kop.	12 kuud	5 rbl. 50 kop.

**Aastatellijatele on wõimaldatud järelmaks järgmistel
tingimustel:**

Linnades		Maal	
tellimise juures	5 rbl.	tellimise juures	3 rbl. — kop.
1. märtsil 1925 a.	3 rbl.	1. märtsil 1925 a.	1 rbl. 50 kop.
1. mail 1925 a.	3 rbl.	1. mail 1925 a.	1 rbl. — kop.

Adress liht- ja rahasaadetustele:

Ленинград, Фонтанка 27, контора газеты „ЭДАСИ“.

„Edasi“ kontor on awatud k. 10 hommikust kuni k. 7 õhtu.

Hind 60 kop.
